

પહેલી આવૃત્તિ : ૧૯૫૨
બીજી આવૃત્તિ : ૧૯૫૭

[સર્વદક્ષ સંપાદકને સ્વાધીન]

: મૂલ્ય :
સવા રૂપિયા

પ્રકાશક દિગ્માલિંગ મેન૦ દવે, જ્ઞાતિ સંસ્કૃત સંઘ(પા.)લિ. જાંવીરોડ, અમદાવાદ, ૧
મુદ્રક : કાન્તિલાલ કાવ્યાસાર્થ પટેલ, મંગલ મુદ્રણાલય, રતનપોળ, અમદાવાદ,

અર્પણ

સૌ, બેન વિદ્યાને—

“રહું છું વણશૂકન્યું ઝણ ઘણું હજી, બેનડી !”

—રમેશ

બીજી આવૃત્તિ વેળાએ

‘લગ્નગીતો’ને ગુજરાતે ઘણા હોંશથી આવકાર્યા છે. પણ એનો યશ એ ગીતોને જ જાય છે—જુને નહિ. આટલા થોડા ગાળામાં પુસ્તકનું થોડા વધારા સહ પુનર્મુદ્રણ થાય છે એ જ આ ગીતોની ઉત્કૃષ્ટતા બતાવે છે. બાકી સુજ્ઞેષુ કિં વહુના ?

હેતુબધાં આવકાર માટે ગુજરાતનો ધણો ધણો આભારી છું, ઘણાં ગીતો નવાં ઉમેર્યાં છે.

શ્રી ઈશ્વરભાઈ દવે તથા શ્રી જયન્તભાઈ પરમારની પુસ્તકને આથી ઘણું વહેતું બહાર પાડવાની ઈચ્છાને પૂરી નથી કરી શક્યો તે બદલ દીક્ષગીર છું. इति शम् ।

C/O ભારતી સાહિત્ય સંઘ લિ.
ગાંધીરોડ અમદાવાદ ૧

}

રમેશ પાઠક

[પહેલી આવૃત્તિ વેળાએ]

‘સસારમા સ્નેહના સર્ગ’ સરજનારાની ભાવનાવાળા લગનમા હારોવેશ ખૂબ જ હોય આરા પ્રસંગે જુદી જુદી રાતિઓમા જુદા જુદા ગીતો ગરાય છે, પરંતુ તે બરાબર સાસ્ત્રનિધિદર્શક અને ગારા જેવા શિષ્ટ મને નથી લાગ્યા—ધણી માત્ર વ્યવહારદર્શક દ્રાણી જ હોય છે લગન જેવા પ્રસંગે—‘અબુનામાં પગલા માડવા’ના પ્રસંગે—મુ. ભાવનાનાં ફટાણા ગારા ઉચિત નજ ગણાય સ્વ કવીશ્વર દનનરામ રચિત ‘માનનિક ગીતાવળી’મા મુદર ગીતો હતા ૨૧૦ કિશી નર્મદાશ-રે સૂરતમા ‘નાગર સ્ત્રીઓમા ગરાતા ગીતો’ બદાર પાડેના, તે પણ જૂના અને સારા હતા પરંતુ કોણ જાણે કેમ પણ એ પ્રકારના સારા ગીતો અત્યારે ધણી જગ્યાએ ગરાના સભાના જ નથી !—મીને ગીતો પ્રયેનો ‘અરધાઈ’ પ્રેમ કદાચ આતુ એક કારણ હોઈ શકે મારી રાતિ જોકે જૂનું સાચવ વામા મોખરે ગણાય છે, પરંતુ મારા પોતાના લગનમાં પણ જ્યારે ‘જન જીનો માડવો’ ‘ફૂંચુનિનાહ’ વગેરે મુદર ગીતસરોદને સ્થાને ‘માડવામા ફટાણા મેન (૧) જેવા વરરાગ’ જેવા, કે જેમા નહી કાંઈ કે નહી સગીત એના, ગીતો સાભળ્યા ત્યારે આ સમ્રહના ગીતોના ‘પુનરત્થાન’ થાય—કલ્પ—એવો આઠો પાતળો સકલ્પ કરેનો ખરો આગે એ ભૂતકાળનો સંલ્પ ફૂગે છે તેથી ખૂબ જ આનંદ થાય છે જરૂર ।

૨૧૦ ગણજીતરામ વારાભાઈ મહેતા સમ્રાહિત ‘લોકગીત’નો ‘સસારના’ લખતા શ્રી કામ્પાસહેળ લખે છે કે લોકગીત એ સાહિત્યનું મૂળ ધન કહેનાય, લોકગીતો તો ભોળી પ્રજાને માગે હોય છે લોકગીતો સમાજની બાબ્યાવસ્થા સૂચવે છે કાનગણનાની દૃષ્ટિએ બાબ્યાવસ્થા નથી, પણ મનોમૂર્ચિકાની માન્યાવસ્થા બાળપણનું ભોળપણ અને માળપણનું બગ જન લોકગીતમા જોવામા આવે છે સમાજનું

સાચુ રચ્ય લોકગીતોમાં છે ઉપરોક્ત 'લોકગીત'માં આપેલા પરિશિષ્ટમાં લોકગીતના બુદ્ધ લુદ્ધ પ્રમરો પાડી બતાવ્યા છે, જેમાં 'રિનોદપદ ગીતો' એ વિભાગ હેઠળ લગ્નગીતો, જનોઈગીતો વગેરેને સ્થાન અપાયું છે અતમા ૨૫૦ મ ન દિવેદીના સમ્બંધ છે તે સાથે જ ઉતારવા જેવા ગણાય.

"આપણા લોકોમાં ચાનતી નાની નાની અલગ્ય જેવી કવિતાઓ જેમાં ધણો ભર્મ અને બિડો અનુભવ રહેતો હોય છેતે બધાનો સવેળા સમ્રલ થવાની પૂર્ણ આવશ્યકતા છે એમાં જ આપણા દેશનો દલિદાસ, આપણા લોકોનો અનુભવ ધણી સારી રીતે જામી રહેતો હોય છે."

૨૫૦ મેધાણીએ લોકગીતોની પ્રસાદિતા ચર્ચતા (ચૂદડી ભા-૨) લોકગીતોને ગામને પાદરે બિભેના પાણિયા સાથે સરખાવ્યા છે પાણિયા ઉપર સહુ ગામનોડો પોતાને મનમનના મિદૂર-ચિતરામણો આનેખી સકશે એટલે કે લોકગીતો કર્ણોપકર્ણ પાગતરો સાથે જ પ્રગતિ કરે છે એ રીતે લોકગીતોમાં સાર્વજનિકતાની કુમાશ જ વિશેષ હોય એ સ્વાભાવિક છે જોકે ધણીવાર એ ઉલટ સાર્વજનિકતા ગીતને વિકૃત થતું નથી બચાવી શકતી. પ્રસ્તુત સમ્રલ 'લગ્ન-ગીતો'માંના કેટલાક ગીતો અન્ય પાડ-પરો સાથે છપાવેલા છે, પરંતુ એ તમામની ચર્ચા અત્યારે ઉચિત નથી લાગતી—એ પૃથક્ પૃથક્ પાણિયા ઉપર કેવા સન્નેગોમાં પૃથક્ પૃથક્ ચિતરામણો થયા દશે એ ચર્ચા નથી કરતો જેવા હોય તેવા પાણિયા બૂતની બન્યતા જ ગાતા હોઈ જેવા ને તેવા જ રહેવા દેવા વધુ ઇષ્ટ લાગ્યા છે.

પ્રસ્તુત સમ્રલ વિષે એનું જ કહેવાતું છે કે એની અદરના તમામ ગીતો, (લગ્નવિધિ, જનોઈવિધિ, દલિદાસ, દલિદાસ) ખૂબ જ શિષ્ટ છે—દટાણાતુ તત્ત્વ એમાં નથી એમાંના ધણા ગીતો પાચમી ગૂજરાતી સાહિત્યના પ્રયુષે અવલોકન કરી ચદક અર્પણ કરેતો ૨૫૦ મેધાણીએ પણ 'ચૂદડી'માં મૂળ સમ્રલમાંથી ધણા ગીતો લીધાં છે ગીતોની ઉત્કૃષ્ટતા વિષે એનું જ કહેવું બસ છે ધણા ગીતોમાં

બવહારના પાલક દેવ વિષ્ણુ—શ્રીકૃષ્ણ છે. લોકગીતોનું સાહિત્યમાં સ્થાન અત્યારે એટલું ચોક્કસ છે કે આવા સંગ્રહોની આવશ્યકતા નિશે ઝાઝું પિષ્ટપેપણ હોઈ જ ન શકે. આમાંના મોટા ભાગનાં ગીતોને શોધી, ચોક્કસ સ્થાન આપવાનું માન સ્વં દેવશંકર વૈકુંઠજી ભટ્ટને ફાળે જાય છે, અને ત્યાર બાદ આ સંગ્રહમાંનાં ઘણાં ગીતો (તથા બીજાં પણ કેટલાંક) મૂળ સંપાદિત કરનાર ‘એ-બહેનો’ને ફાળે જાય છે. એ બંને બહેનો મારાં માસીના ચર્તા હોઈ એ બંધાતું ઝાણુ વિનાસકોચે સ્વીકારું છું; અને એ પુણ્યશાળી આત્માઓની શુભેચ્છાઓ સાથે જ આગળ વધું છું.

‘માંડવો’ ગીત જે બહેન પાસેથી મળ્યું છે તેમનો આભાર માનું છું. ‘જનકજનો માંડવો’ તથા ‘સીતાસ્વયંવર’ મારાં પૂ. મોઢીમાસી સંપાદિત ‘દેવી કાવ્યોનો શુભ સંગ્રહ’માંથી લીધાં છે. મુક્તાનંદ સ્વામી વિરચિત ‘રકિમણીવિવાહ’ જે બહેને મેળવી આપ્યો છે તેમનો પણ આભાર માનું છું. આ સંગ્રહમાંનાં લગભગ બધા જ ગીતો મુખ્યત્વે પ્રશ્નોરા નામર માતિમાં ગવાય છે.

મૂચનો તથા અન્ય મદદ માટે શ્રી અશોકભાઈ હર્પનો, શ્રી ચન્દ્રકાન્ત મજમુદારનો (૧) અને શ્રી મધુસૂદન ચીમનલાલ મોદીનો આભારી છું. મુ. વર્ષ ૭૭કાકાએ (ધી. નાગરદાસ મોહનલાલ પાઠક) સ્વં ગંબીરામાસી સંપાદિત કેટલાક ગીતોને પુનઃ પુસ્તકાકારે પ્રસિદ્ધ કરવાની લેખિત અનુમતિ આપી છે તે બદલ હું તેમનો પણ આભાર માનું છું. રનેલીશ્રી ઇશ્વરભાઈ મો. દવેની તથા શ્રી જયન્તભાઈ પરમારની મદદ તો ઘણી છે—આભાર માનું તેટલો ઝાણો છે. ચિ. શહિદીમેન તથા આ આખા કામનો ‘નોંવ કી હંદ’ શી સૌ. ઉપાની મદદનો ઉલ્લેખ હોય !!

અંતમાં સામાન્ય જનસમાજ માટેનાં આ ગીતોનો યોગ્ય ઉપયોગ થાય એમ અંતઃકરણપૂર્વક આશા સેવી વિરમું છું. इति शम् ।

C/O ભારતી સાહિત્ય સંઘ લિ,
પો. બો. નં. ૭૩, અમદાવાદ, ૧

—રમેશ પાઠક

અનુક્રમણિકા

મહાત્મ સમયનાં ગીતો		વરવાળાં કન્યાનાં ગામને	
૧ નમો નમો નારાયણાય	૩	પાદરે બેસીને ગાવાનાં ગીત	
૨ સિદ્ધરી વણના મુરજ	૪	૧ ભને આબો	૩૧
૩ બહાણેના ભવે	૫	૨ ટોડે મોરી રે કરમનડી	૩૨
૪ વાણેના વાર્યા	૬	૩ લાડણુ વર ભીતયાં	૩૩
૫ રાત્રે ગાવાનું ગીત	૬	૪ જગજી વેગાઈ	૩૩
૬ નિદ્રડી [નિદ્રા]	૭	૫ મોર ભાગે ઉગમબે	૩૪
૭ માણે	૮	કન્યાનાં સામૈયુ લઈ જાય	
૮ સમુરતુ કરતી વખતે ગાવાનું		ત્યારે ગાવાનું ગીત	૩૬
ગીત ૧૦		જાનીવાસમાં પેસતી વખતે	
૯ વડી મૂની વખતે ગાવાનું		ગાવાનાં ગીત	
ગીત ૧૧			
૧૦ મગન સમયે વસ્તુ સાદિત્ય	૧૨	૧ રોડરમય હો રાજી	૩૭
૧૧ પાપડ વણતી વખતે ગાવાનું		૨ ગોઠુળમા ગોરિદ	૩૭
ગીત ૧૩		ખીડીસચારો જતી વખતે	
૧૨ ગોરિદજની ઘોડની	૧૪	ગાવાનું ગીત	૩૮
૧૩ વેવિશાળ કરતી વખતે		વરને નવરાવતી વખતે	
ગાવાનું ગીત ૧૫		ગાવાનું ગીત	૩૯
૧૪ વરની જાન ઉધાતી			
વખતનું ગીત ૧૭		નાવણુ વખતે ગાવાનાં ગીત	
૧૫ ગાતાતરો	૧૮	૧ સખી રે મુનાસણુ	૪૦
૧૬ વરને ઉધાવતી વખતે		૨ નાહોને નાહોને	૪૧
ગાવાનું ગીત ૨૦		ખીલે ચોળની વખતે	
૧૭ રણઝોડની જાન	૨૨	ગાવાનું ગીત	૪૨
૧૮ દશરથની જાન	૨૪	પોખતી વખતે ગાવાનું	
જાનવાળાંને રસ્તામાં		ગીત ૪૩	
ગાવાનાં ગીત		૧ લીની તે લીની લીજડી	૨૭
૧ લીની તે લીની લીજડી	૨૭	૨ રાજવણુ દીયોને સીખ	૨૯
૨ રાજવણુ દીયોને સીખ	૨૯	૩ ભગ્ન બાળોદીરો	૩૦
૩ ભગ્ન બાળોદીરો	૩૦		

હસ્તમેળાપનાં ગીત

૧ સમે વરતે ૪૫

૨ હેલીનો હાથ મળ્યો ૪૫

સોવણ ચોરી વખતે

ગાવાનુ ગીત ૪૭

શ્રીકૃષ્ણવિનાદ ૫૦

સીનારેન ૬૨

જનકજીનો માડવો ૬૭

સીતારામવર ૭૧

રક્ષમણીવિનાદ ૭૪

જિંદોને ભોળી ૭૮

લીલુડા વાસની વાસળી ૮૦

નીદરડી નેણાં વેરી રહી ૮૧

ચૂદડી પચનુ કરે ત્યારે

માડવે જઈ ગાવાનુ ગીત ૮૨

જાતવાળાં માન માગના માડવે

લાય તે વખતે ગાવાનાં ગીત

૧ અમતે માન દો ૮૨

૨ લાડી માડી સૂતેના જાગે ૮૩

યાગ ભયો મુક્તાશ્રી મહી રે ૮૩

મારી જાન થોડા જમી રે ૮૪

લાડી રોડા જેવડો રે ૮૪

નહિ નમે હો નહિ નમે ૮૫

એમ આગ ઉપર જારી રે ૮૫

પચવડે એસે તે વખતનુ

ગીત ૮૬

જાત અલ્પમણી વખતે ગીત

૧ હોતે રે લાડી કચોળડા ૮૬

૨ લીલુડા રે વાસની વાસળી ૮૭

૩ ચોખાચાઈ રે તમે

ચાલણુહાર ૮૮

૪ ટોડ તે બેડી ૮૯

૫ રા'નીકુવર ચાલ્યા સાસરે રે ૯૦

૬ ઢોલીડા ધુકયા લાડી ૯૧

કન્યાને વળાવ્યા બાદ

વળતા ગાવાનુ ગીત ૯૧

બન્ને પક્ષે છૂટા પડે ત્યારે

વરવાળાં ગાય તે ગીત ૯૨

ઉતરડી ઉડાડા જતી વખતે

સ્તામા ગાવાનુ ગીત ૯૨

સીમ તનાં ગીતો

૧ કંઠોતરી ૯૩

૨ પગલા બરતી વખતે

ગાવાનુ ગીત ૯૫

૩ લખાશી ચૂદડી ૯૬

૪ મોસાણુ ૯૭

નાંદલ તેડયાનાં ગીતો

૧ માણ એક મે જોયુ ૯૯

૨ હુ રે મનોહર માલણુડી રે ૧૦૦

૩ આરતી ૧૦૮

જનોઈ (ઉપવિત)ના ગીતો ૧૧૦

૧ તમને પ્રહુ રાજ ૧૧૬

જનોઈ ૧૧૭

શોભા શીરામા ૧૧૮

રૂડા ધાજ્યારી ૧૧૯

ધાજ્યાર તારી રે પામરી ૧૨૦

विवाहसूक्त

- (१) गृ॒ष्णामि॑ ते॒ सो॒म॒गत्वा॒य ह॒स्तं॑ म॒या प॒त्या ज॒रद॑ष्टि॒र्यथा॑सः ।
भ॒गो अ॒र्य॒मा स॑वि॒ता पु॒रन्धि॑र्मि॒हं त्वा दु॒र्गाहि॑प॒त्याय॑ दे॒वाः ॥

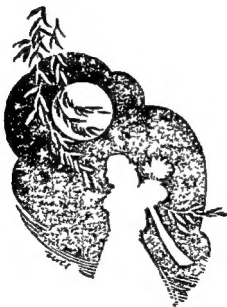
ऋ. अ. ८. अ. ३ व २७ मं. १

- (२) इ॒है॒व॒स्तं॒ मा वि॒यैष्टं॑ वि॒श्व॒मायु॑र्ज्य॒श्नत॑म् ।
ऋ॒डन्तौ॑ पु॒त्रैर्न॑ष्ट॒भिर्मा॑द॒मानौ॒ स्वे गृ॒हे ॥

ऋ. अ. ८. अ. ३ व. २८ मं. २

લ ગ્ન ગી તો

(લગ્ન તથા અન્ય મંગલપ્રસંગોનાં ગીતો)

મંગલોક્ત

(પુષ્પિતામા)

સરત મન સ્ત્રીઓ તણાં ગણીને,
 દુકમ કીધા પ્રભુએ જ રુકિમણીને:
 “અવનીપર જઈ પ્રિયા ! કહેજો:
 કુશળ સદા વરદોડિયાં રહેજો.”

—પ્રવાસી'કર પદ્મજી

પ્રભાત સમયનાં ગીતો

(૧) નમો નમો નારાયણાય

(મંગળ પ્રસંગે મુહૂર્ત અગાઉ દરરોજ સવારે ગવાય છે)

શ્રીપ્રભાતે શ્રીકૃષ્ણ સમરીએ રે, લીજે લીજે ચારે દેશનાં નામ,
હર નમો નમો નારાયણાય (ટીક)

પહેલે તે પૂરવ સમરીએ રે, બીજલે દક્ષિણ દેશ—હર નમો...
અન્નરણીર તે માળવાને સમરીએ રે, ચોથલે મોહી ગુજરાત,
॥ હર નમો નમો નારાયણાય ॥

શ્રીપ્રભાતે શ્રીકૃષ્ણ સમરીએરે, લીજે લીજે ચારે દેવનાં નામ,
॥ હર નમો નમો નારાયણાય ॥

કાશીએધી વિશ્વેશ્વરને સમરીએ રે, મથુરાંથી કેશવદેવ,
॥ હર નમો નમો નારાયણાય ॥

દ્વારકાથી રણછાડછને સમરીએ રે, કલાણા^૩ ગામમા મોરલીધર દેવ,
॥ હર નમો નમો નારાયણાય ॥

શ્રીપ્રભાતે શ્રીકૃષ્ણ સમરીએ રે, લીજે લીજે ચારે વીરનાં નામ,
॥ હર નમો નમો નારાયણાય ॥

પહેલે^૪ તે રામચંદ્ર સમરીએ રે, બીજલે તે લક્ષ્મણ વીર,
॥ હર નમો નમો નારાયણાય ॥

ત્રીજલે તે ભરતને સમરીએ રે, ચોથલે શત્રુઘ્ન વીર,
॥ હર નમો નમો નારાયણાય ॥

૧ 'ય' ને બદલે 'રે' બોલે છે 'નમો નારાયણાય' ખરું રૂપ છે.

૨ 'અન્નરણી' 'અણી' (મુખ્ય) એ શબ્દ હશે.

૩ જે ગામમા ગાતા હોય તે ગામના મુખ્ય દેવનું નામ લેવાય છે.

૪ વરના કે વહુના બાઈજાનાં નામ બોલાય છે.

ઉઠાને લોળીરે, વીછજોને ગોળી રે,
 મહીય વલોવો ઝોટો તણાં રે,
 મહી વલોવયે મારા અનિરુદ્ધની માડી રે,
 પેરણ પટોળી ઝોઢણ ચૂદડી રે.....

(પછી દરેક ધરના પુરુષ તથા સ્ત્રીના નામ બોલાવે છે.)

(૩) વા'ણેલાં ભલે. ...

*સૂરજ ઊગ્યારે કેવડીઆણી ફણસે કે વા'ણેલાં ભલે વાયાં રે		
સૂતા જાગો રે વામુદેવના નહ કે	”	”
તમે જાગો રે જાગે મહુ દેવ કે	”	”
લેજો લેજો રે પિતાજના લોટા કે	”	”
હાતણ કરજો રે તુળસીને કથારે કે	”	”
મુખ લહોજો રે પામરિયોને છંડ કે	”	”
નામ લેજો રે શ્રીરામના કે	”	”
સૂ. જ ઊગ્યારે કેવડીઆની ફણસે કે વા'ણેલા ભલે વાયા રે		
સૂતા જાગો રે કેઈ વહુના કથ કે	”	”

૫૦ ૫૦.

(એ પછી જુદા જુદા નામ ઈઈ ગાય છે)

*આ ગીત ૨૧ મેવાણીએ ‘ચૂદડી’ મા સમાવ્યું છે.

નિંદરડી (નિદ્રા)^૧

રાજા પેલડા પોગ્ની નિંદરડી,
રાજા વડે વાયોને પીપળ છાયો,
છાયો છાયો રે વ્યાપલિયાનો છોડ,
નિંદરડી નેણાં ગ્રહી રહી.
રાજા પહેલા પોરની નિંદરડી,
નિંદર આપે રે કયા બાઈ સેજ,
રાણી કઈ જગાડી જાગે નહિ,
જાગે જાગે રે નિદ્રાજી નાથ,
નિંદરડી નેણાં ગ્રહી રહી.
આપણે ઘેર છે રે કયા બાઈના વિવાહ,
નિંદરડી નેણાં ગ્રહી રહી.
તમે ક્યારે પીધા કમુખલા,
ક્યારે ચાવ્યા નાગરવેલનાં પાન ?
નિંદરડી નેણાં ગ્રહી રહી.
અમે નથી પીધાં કમુખલા.
નથી ચાવ્યા નાગરવેલનાં પાન
અમે અમુન ફરબારથી આવીઆ
નિદ્રા આવે સારી માજમરાત,
નિંદરડી નેણાં ગ્રહી રહી.

(એ પ્રમાણે બીજા, ત્રીજા ને ચોથા પહેરને માટે બોલાય છે)

૧ પાઠાન્તરથી આ ગીત ' ચૂદડી ' માં (સ્વ મેધાણીકૃત) સ્થાન પામ્યું છે.

માંડવો

મોનાની સગીએ માંડવો,
 રૂપાની સળીએ માંડવો;
 એને માંડવ મળ્યા ને મોરાર,
 છપ્પન ઠેાટી બાદવ મળ્યા.
 રે દેવકીજી બળભદ્રને વિનવે,
 એમના સ્વામી અમને રાયજંગ દેખાડ,
 રાયજંગ હોય રે રણિયામણો.
 ગોરી, સામે તે મંડપ શોભતો,
 તરિયાં તોરણ બાંધ્યાં છે દ્વાર-રાયજંગ...
 ત્યાં તો સ્ફટિક મણિસ્થંભ રાખ્યા,
 હીરા માણેક રતન જડાવ-રાયજંગ...
 ગોરી, ઘૂઘરિયાળો ગાયલો,
 ગોરી ઓઠગિયાળી પરસાળ-રાયજંગ...
 ત્યાં તો ઢોલ દુદુલિ વાગ્યાં-
 શરણાઈના નાદ ત્યાં ધાય-રાયજંગ...
 ત્યાં તો મહા આર જ ગોર આવિયા,
 રૂડા વેદની ધૂન ત્યાં ધાય-રાયજંગ...

૧ આ ગીત સમગ્ર રીતે એક વ્યક્તિ પાસેથી નથી મળી
 શક્ય. મારી માતિની બે-ચાર મુરબી સ્ત્રીઓ પાસેથી થેડું થેડું
 ભેગું થયું, ને થેડું મારા પૂ. ના પામેથી મળ્યું. ગીતનો કમ-
 લીટીઓનો કમ મેં યોગ્ય ફેરફાર સાથે મૂક્યો છે. ગીત ધણું જ મુંઝ
 છે. દાળ પણ ખૂબ કણપ્રિય છે.

ત્યાં શ્રીકૃષ્ણ બેઠા સાંતક^૧ કરે—

પાસે બેઠાં છે લક્ષ્મીજી નાર-રાયજંગ...

આવે આવે છે અર્જુન પરણવા—

હે છે સુભદ્રાને કન્યાદાન-રાયજંગ...

ત્યાં ધી મગ જવતલ હોમિયા—

એના હુમાલ જાય આકાશ-રાયજંગ...

આકાશના દેવતાઓ એમ બણે :

કોને આંગણ જગત આ થાય ?-રાયજંગ...

વાસુદેવના પુત્ર એ શ્રીકૃષ્ણ—

એને આંગણ જગત આ થાય-રાયજંગ...

ધન્ય ધન્ય વાસુદેવ તાતને,

ધન્ય ધન્ય એની દેવકી માત-રાયજંગ...

ધન્ય ધન્ય વાદવ કુળ સાથને,

ધન્ય ધન્ય એનો દ્વારકાનો નાથ-રાયજંગ...(ટીક)

^૧ અહશાન્તિ કરવી તે. મૂળ શબ્દમાંથી “અહ” જોડી ગયો, ને માત્ર શાન્તિ રહ્યો. તે અપભ્રંશ ‘સાંતક’ થયું છે.

સમુરતું (સમુદ્ધર્ત) કરતી વખતે ગાવાનું ગીત

પાછલી પછીતે ચાંપલીઓ શો મોયો રે
 થડ થોડો ને ડાળે અતિ ઘણો રે,
 પહેલી ડાળે છાયા મારા મોરડા રે,
 બીજી ડાળે છાઈ ઓશરી રે,
 ત્રીજી ડાળે છાયા મારા ચોક રે
 ચોથી ડાળે રે છાંયો માંડવો રે
 કમણાં^૧ આંબે કરું શણગાર રે,
 કમણાં આંબે રે બેસુ ગોઠડી રે,
 કમણાં આંબે માડુ જાગીઆ જાગરે
 કમણાં આંબે રે મારાં ઘર વસે રે,
 કમણાં આંબે ચોપાટોશી ઢાલેરે
 કમણાં આંબે રે મારી ગોત્રજ હસે રે,
 કમણાં આંબે તોણુ દહેરે જાય રે,
 કમણાં આંબે રે શેરી રણજલે રે
 કમણાં આંબે માડવ દહેરે જાય રે,
 કમણાં આંબે રે મારાં દિલ હસે રે,
 સ્વામી આંબે કરુ શણગાર રે
 વીરોજી આંબે રે બેસુ ગોઠડી રે,
 દીકરો આંબે માંડુ જાગીઆ જાગ રે

૧ કમણા-કોણ આ ગીત થોડા ફેરફાર સાથે 'ચૂદડી' (૨૧૦
 મેધાણીકૃત)માં સ્થાન પામ્યું છે

વહુવારુ આળ્યે રે મારા ઘર વસે રે.
 નણુદોઈ આળ્યે ચોપાટો શી ડાલે રે.
 નણુદોઈ આળ્યે રે મારો ગોત્રજી હસે રે.
 જમાઈ આળ્યે તોરણુ તહેરે જાય રે.
 દાકરી આળ્યે રે શેરી રણુઝણુ રે.
 સાજન આળ્યે માડવ તહેરે જાય રે
 કટમ આળ્યે રે મારાં દિલ હસે રે

વડી મૂકતી વખતે ગાવાનું ગીત^૨

ગણેશ પાટ બેસારીએ બહા નીપજે પકવાન,
 સગા તે સંબધી તેડીએ, ને પૂજ્યા હોય મોરાર^૩
 જિંચા તે મદિર માળિયા ને કિંગવાળા વાસ,
 હિ ડાળાખાટે હીચીએ, ને પૂજ્યા હોય મોરાર
 બહી તે લેંચ જ લમરીઆળી, નાગલ શી ગે હોય,
 આને સવારે મેળીએ^૪ ને પૂજ્યા હોય મોરાર

૧ ગોત્રના મૂળ પુરુષની પ્રતિષ્ઠા દેવ તરીકે ધર્મ હોય છે, અને
 એ ગોત્રજ જન્મતા બાળકોનું જતન કરે છે.

૨ ગણેશપાટબંધી ભાવતા પશુ ગાય છે

૩ ને સવળે હાથે પ્રભુ પૂજ્યા હોય તો એ બધા સુખ મળે.
 એવો ભાવ છે.

૪ જ્યારે ગાય કે બેસ નોકાન કપી વગર દોહવા દે તેને
 “મળી” એમ કહેવામા આવે છે ‘મેળીએ’ નિરાંતે મન
 મેળવીને દોહીએ

ગોળીએ ગોરસ ધૂમીએ, ને ઘેર સકળની નાર,
 વાડે વછેરાં હણહણે, ને પૂજ્યા હોય મોરાર.
 આંખા તે રસની કાતળી, મારી માતાજી પીરસણે હોય,
 ભેગો ભેસારીએ બેટડા ને પૂજ્યા હોય મોરાર.
 ગંગોદકનાં તે સ્નાન કીજે, મારી બાણીજી નાવણહાર,
 સોળે શણગાર સજ્જતીએ ને પૂજ્યા હોય મોરાર.
 સાત તે ભાઈની બેનડી, જીણી તે માંડવા મોઝાર,
 નિત્ય નિત્ય આણું ને વળે ને પૂજ્યા હોય મોરાર.*

મંગલ સમયે વસ્તુ સાહિત્ય

દક્ષિણ દેશથી પોઠ ન આવે,
 વણજારો વણજ ભરી ન લાવે.
 કે, વણજારા થું ભરી લાવ્યો ?
 પહેલી રે પોઠે મગરે મનોરા,
 બીજી રે પોઠે ચોળા ચરોતર,
 ત્રીજી પોઠે અડદ ઇંદોરીયા,
 ચોથી પોઠે રે ઘઉં રે ગોરડીયા.
 પાંચમી પોઠે રે સાઠીક ચોળા,
 છઠીરે પોઠે રે સોનાં સોરઠીયાં.
 સાતમી પોઠે રે રૂપા પાંદડીઓ.
 મગ રે મનોરાની પીઠી દળાવો,
 ચોળા ચરોતરની વડી રે મેલાવો,

*૨૪. રજુનિતરામ વાવાભાઈએ સંગ્રહિત કરેલાં લોકગીતોમાં
 આ ગીત પાદાન્તરથી લેવાયું છે. જુઓ 'લોકગીત' પાનું ૧૦

અરહ ઇન્દોરીઆના પાપડ વણાવો,
 ઘઉં રે ગોરડીઆનાં પકવાન પકાવો,
 સાઠીકજ ચોખાનો ભાત રંધાવો,
 સોનાં સોરઠીઆની ઝાલ ઘડાવો,
 રૂપાં પાંદડીઆનાં કડલાં કરાવો,
 મંગળ સમય સોઢાવો.

પાપડ વણતી વખતે ગાવાનું ગીત

વાંકા તે વડ વાંકી વડવાઈઓ, વાંકી છે આંખલાતી ડાળ,
 ઓચવ ૨ ઘેર આપણે-(ટંક)

વાંકા કીયા ભાઈ માથે મોળીઆ, વાંકી છે વહુની જામ. ઓચવ
 આવતાંને જતાં વહુ વરલવલવે, કયા ભાઈ ગોરાડેને વારે. ઓચવ
 અમારાં તેવાયાં ગોરી નહિ કરે, કઈ બા નણું લગવો. ઓચવ
 કઈ બા વીંછી કેરો આકડો, કઈ મા સરપણી આની ફેણ ઓચવ
 સાવ રે સોનાની પાલખી, જાય રે રાત્રને લેટ ઓચવ
 કઈ વહુ રહ લઈ વડયાં, પિયુ એના પાલખી ઘડાવો. ઓચવ
 કઈ બા ઓરડેથી બોલિયાં, નહિ આપણી ગોત્રજે નીન ઓચવ
 વીર પાછી વળાવોને પાલખી... .. ઓચવ

૧ સુરત તરફ 'સાઠી ચોખા' એમ બોલાવ છે 'ક' ઉમેરાતો નથી. આ ગીત સ્વં મેધાણીકૃત 'ચૂંદડી' માં સ્થાન પામ્યું છે. જો કે પાઠાન્તરો ઘણાં છે.

૨ ઉત્સવનો અપભ્રંશ શબ્દ

ગોવિંદજીની ઘોડલી .

(કેટલાક ' રઘુનાથજીની ઘોડલી ' પણ બોલે છે.)

આ રી અંતરિક્ષ થકી જિતરી રે પૂજી કુંકુમ પ્રાપ્ત,
ચંચળ ચરણે ચાલતી, એનાં કોઈ ન કરી શકે મૂલ.

ગોવિંદજીની ઘોડલી.

નરોહર નાનડીઆ અસવાર પ્રભુ પાતળીઆ અસવાર,

ગોવિંદજીની ઘોડલી,

સ્ફટિક મણિ છે પેગઢે રે, માણેક મોતીનો હાર;
હેતે હીરા માણેક જડીયાં, સોહે પરવાળીઆના પાસા,

ગોવિંદજીની ઘોડલી.

પ્રભુ પાતળીઆ અસવાર, નરોહર નાનડીઆ અસવાર,

ગોવિંદજીની ઘોડલી.

તન મન જોતર ગાહલી રે, માણેક મોતીના હાર,
છત્ર ધંટા રણકા કરે, સોહે ઘાઘર ધૂધરમાળ—

ગોવિંદજીની ઘોડલી.

શેરીએ શેરીએ કુંકુમ છાંટણારે, નગર હુવા પ્રવેશ
સુરીજન મુનિજન સહુ સાજને, હાંજી એ વર રૂડા મહેથ.

ગોવિંદજીની ઘોડલી.

હીંડતો હજાર હાથીઓ રે, આનંદ અંગ ન માય—
અકૂર આગળ છત્ર ધરે, શલા ઇન્દ્રસયા છડીશાર,

ગોવિંદજીની ઘોડલી.

૧ કુવા-ચયો, કયો એ અર્થમાં. દિલીની ખંડ ૨૫૮-છે.

જરાસંધ શિશુપાળને રે, છત્યો નીલવળાથ,
મૃગ મહાદેવ પરણ્યા, રાણી રુકિમણી પહેંચી છે આથ.
ગોવિંદજીની ઘોડલી.

ધોયાં ધસમસીર દેવકી રે, આળ્યા વહુવર પાસ.
લણ ઉતારે રે આરતી રે, સો નારી ત્યાં મંગળ ગાય,
ગોવિંદજીની ઘોડલી

વેવિશાળ કરતી વખતે ગાવાનું ગીત

ગળીઆ ગોળ 'વહેંચાય રે, દૂધમાં સાકર ભેળાય રે,
આગળ હુતા બે લાઈ રે, હવે યથા છે વહેવાઈ રે,
આગળ રઠવડતા શેરડીએ, હવે વળગ્યા છે બેલડીએ.

અ—કન્યા તરફનું બોલવું

કઈ બા પાટ બેઠાં બોલે હુંમર હારડી રે—
માગે કડલાંની જોડ હુંમર હારડી રે.
બિચારો કયો કયાંથી કાઢે હુંમર હારડી રે.
એ તો સોનીડા સમજાવે હુંમર હારડી રે.
કઈ બા પાટ પાટ બેઠાં બોલે હુંમર હારડી રે.
માગે ચુંદડીની જોડ હુંમર હારડી રે.
બિચારો કયો કયાંથી આપે હુંમર હારડી રે,
એ તો હોશીડા મનાવે હુંમર હારડી રે.

૧ અનુરૂપ નામ અત્રે લેવાય છે

૨ મના આનંદના જોધ ને સ્વભાવસુલભ આતુરતા સુચ-
વતો સુંદર પ્રયોગ છે.

મેં તો વાર્યો રે કયા બાઈ લેખડા
 તારા સસરાની શેરીએ રમવા ન જઈશ ?
 તારા કાનનાં કારેલાં દેખશે—
 તારા સસરાને રઢ લાગશે—
 ઘર પૂછીને માગાં આવશે—
 મેં તો વાર્યો રે કઈ બા લાડકડાં,
 તારા સસરાની શેરીએ રમવા ન જઈશ ?
 તારો જડાવ અઘોરો દેખશે,
 તારી સાસુને રઢ લાગશે.
 ઘર પૂછીને માગાં આવશે.....

વરની જાન ઉધણતી વખતનું ગીત

(ઉધણતી) ૧

(વૃદ્ધ)--પાછલી વણુધીઓ, હજી એ છે માઝમ રાત,
ઊઠાને વડી રે વહુઆરો, કાંઈ દીવડીઆ કરોને બેચાર.
પહેલો રે દીવો રે જોત્રજો, બીજોલા માંડવા હેઠ,
અજરણીયં રે દીવા રે ખડકીએ, ચોથલો શેરી મોઝાર.
હાથલણી રે શણગારીએ, સૂંઠ કાંઈ ભરો રે સિંદૂર,
કાને બાંધાવી અરીસલા, નલવટ ચાંદલા રેખો.
તડકે રે ચાંદલો ઝોગણે, વડોલીએ કરમાય.
કરક ભરીને શીશ નામીએ, જોત્રજને કયોં રે પ્રણામ.
અક્ષય રે' જો રે વર તમે, સરસલાઈ દાહોજી હોય,
કર ભરીને શીશ નામીએ, માતાજી કયોં પ્રણામ.
અક્ષય રે' જો રે વર તમે, સરસલા મામોજી હોય,
કર ભરીને શીશ નામીએ, ફેયરનો પકયોં પ્રણામ.
અક્ષય રે' જો રે વર તમે, સરસલા કાકોજી હોય,

૧ ઉધણવું—ઢલણ (ઢલ લંબ)—વર પોતાને વતનથી કન્યાને
ગામ (સીમેલ્લંધન કરી) જાય છે માટે 'ઉધણતી' નામ કહેવાય છે.

૨ 'તૃતીય' એ અર્થમાં આગળ આવી ગયું છે.

૩ અહીંથી આગીનચનની કડીઓ છે.

૪ સરસ—સરસલ ('લ' સ્વાર્ય)—ઉત્તમ.

૫ ફોઈ વંશને મુરખીઓ.

કર ભરીને શીથ નામીએ, બેનડને ૧૬યો પ્રણામ.
 અક્ષય રે' જો રે વર તમે, સરસલા વીરોજ હોય.
 (પાણીઆરી)-પાણીઆરી રે પૂછીયું, વર તારી કેઈ છે માય ?
 પેરણ પટોળો રે દાડમી, ચૂંદડીએ ચોખલી ભાત,
 માથે રે મોઢ મોતી તણો, ઝબક દીવડો હાથ,
 હાથે લોટો રે વડોદરો, આરળા સીંચતી નય.
 પાણીઆરી રે પૂછીયું, વર તમે જિલા વડી વાર,
 પરખું રે દાદા શાંગાળુને, પરખું છું માતાજી સાર.
 પરખું છું રે બેન લણ્ણારીને, રલણ ઉતારતી નય,
 પરખું છું ભારત પોથીને, પરખું છું વેદ પુરાણ,
 પરખું છું મિત્ર-સુમિત્રને, પરખું છું મિત્ર ઘરનાર,
 પરખું છું ડાલ પવિત્રીને, પરખું છું જમણલે હાથ.

ગંગાતારો

ગંગાતારો રે ઉગિયો, સમૃદ્ધિદા હુઆ રે સુભણ,
 લાડડી રે તુજ કારણે, વળુંધી માઝમ રાતો.
 ન ગણ્યાં ખાડા ખાળોચિયાં, ન ગણી કાંઈ વસમી વાટો,

૧ બેન-બેનડ (સ્વાયે ' હ ') બીજાં રૂપો-બેનડી ધ૦
 બેનડ, કનડ, વગેરે જૂની ગુજરાતીમાં વિશેષ જણાવ છે. તે પ્રમાણે
 દેવર, મહિયર, વગેરે નામો પણ જોવા મળે છે.

૨ લણ્ણ ઉતારનારીને.

પેહલે નયરૂપે સંચર્યા, વર તમે કેશલું દીકું ?
 દીઠાં રે ફરસી રસોનાતણા, દીઠાં કંઈ હનુમંત દેવ.
 બીજે તે નયરૂપે સંચર્યા, વર તમે કેશલું દીકું ?
 દીઠાં રે બર્યાં સરોવર, પોયણુ લેરડે બાય.
 અજરણીય અનયરૂપે સંચર્યા, વર તમે કેશલું દીકું ?
 દીઠાં રે રેંટને ઢકુવા, વાડીઓ લેરડે બાય.
 ચોથે રે નયરૂપે સંચર્યા, વર તમે કેશલું દીકું ?
 દીઠાં રે ટોડા મોતી જડયા, તોરણુ લેરડે બાય.
 હું તમ પછું રે કોયા લાઈ, સાસરે શી પેરે જાયો ?
 સીમડી રૂંધો રે સિંહડે, હાટ શેરી હાથીએ રૂંધી,
 તોરણુ રૂંધ્યા રે સાળાએ, માડવો સાજને રૂંધ્યો.
 ચોરી રૂંધી રે ભમરીએ, માયરું નાગહોએ રૂંધ્યું,
 ઘોરડા રૂંધ્યારે સામુએ, રાંધણીઆં વહુવારુએ રૂંધ્યાં.
 સિંહ રાધડાવીશ ત કળાં, હાથીઓને અંકુશ દેશું,
 સાળા બંધાવીશ મોળીઆ, સાજનોને નમન કરીશ.

૧ કેશલું-શું મૂળમાં લખ્યું છે, ‘કોઈ કેશલું પણ બોલે છે.
 ‘કાઈ બોલે છે’ એ બરાબર નથી. “સ.” નો “હ” કરવાનો
 બોલીનો પ્રયોગ મૂરત તરફ છે જ. દા. ત. “સગરી-હગરી” બોલાય
 છે, ‘સવાકો-હવાકો બોલાય છે. ઈં ઈં

૨ ગણપતિ

૩ જુઓ અગળ બ્યાં “ચીજી” કહેવું હોય ત્યાં અજરણીય
 શબ્દ ઘણે ઠેકાણે વાપર્યો છે.

૪ આમ મગલવામાં અત્યારના સામાન્ય વ્યવહાર મુજબ ધણાને
 ખુશ (I) કરવા પડે છે. પ્રત્યેક ‘વર’ મિત્રને આમાં રહેલી નફર-
 વારતાવડતા શીખવા વિનંતી છે.

ભમરા રે પાંસ ઠેરાવશું, નાગોને કઠીએલાં દૂધ,
 સાસુ પહેરાવીશ સાડલા, વહુપાકને બીડલાં પાન.
 બેસીશ લેલર માંડવે, પરણીશ ક્રીયા રવેવાઈની બેટી.
 પાદર વગડાવીશ ત્રાંબકી, ડરિયો છે લાડકડીનો બાપ,
 બેટીએ બાપ બોલાવિયો, દાદાજી સાહોર રે જો,
 આવે રાણો આવે રાજિયો, આવે દેશાતહોળીઓ રાયો.

વરને ઉધણાવતી વખતે ગાવાનું ગીત

પાગડલે રે પગ દઈ ચઢો રે વરરાજા ગોત્રજ છેડો સારી રહ્યાં,
 મેલો મેલો રે ગોત્રજ વરનો રે છેડો, તમારા કર અમ આપશું,
 જેણે નાના થકી મોટા કીધારે તેના ગુણ કેમ જૂલશું ?
 પાગડલે રે પગ દઈ ચઢો રે વરરાજા, માતાજી છેડો સારી રહ્યાં,
 મેલો મેલો રે માતા વરનો રે છેડો, તમારા કર અમ આપશું.
 જેણે નવમાસ ઉદર રાખ્યા તેના ગુણ કેમ જૂલશું ?
 પાગડલે રે પગ દઈ ચઢો રે વરરાજા, ફેયર છેડો સારી રહ્યાં,
 મેલો મેલો રે ફેયર વરનો રે છેડો તમારા કર અમ આપશું.
 જેણે નાના રે પણ નામ પમાવ્યાં તેના ગુણ કેમ જૂલશું ?
 પાગડલે રે પગ દઈ ચઢો રે વરરાજા, બેનડ છેડો સારી રહ્યાં,
 મેલો મેલો રે બેનડ વરનો રે છેડો તમારા કર અમ આપશું,
 જેણે નાના રે પણમાં લાડ લાડવ્યાં તેના ગુણ કેમ જૂલશું.

૧ અહીં વેવાઈનું નામ બોલાય છે.

ઉલ્લસો!

—[૦]—

એક લાખેણી ઇંટ પડાવો,
કાંઈ અધલાએ ચોરડીઆ ચણાવો.
કાંઈ બિઠોને વડીરે વહુનારુ,
કાંઈ દીવડીઆ કરોને બેચાર.

કાંઈ પહેલો દીવો ગોત્રજે હોય,
કાંઈ ચોરડીએ હોયરે ઉજેસ
કાંઈ ખીન્ને દીવો આગરીએ હોય
કાંઈ ચોરડીએ હોયરે ઉજેસ

કાંઈ ત્રીન્ને દીવો માંડવા હેઠ,
કાંઈ સાજને હોયરે ઉજેસ.
કાંઈ ચોથો દીવો સઘાને શણગારો
નવખંડમા હોય રે ઉજેસ

વર વરના જાનેયા તેજી તો ઘોડે,
વર વરની જાનરડી વાંકે અંગોડે.
વર વરના જાનેયા લલારે વખાણું
જાણે શ્રી કૃષ્ણ પોતે પધાર્યા
વર વરની જાનરડી લલીરે વખાણું.
જાણે ઇંદ્રની અપસરા હોય.

જન ઉધવાવતી વખતે ગાવાનું ગીત
ઉઘડ્યો

કારે કેસરીઆ લાડા મનમહારે,
તમારી જાને-તમારી જાને
ક્રિયા ભાઈનેા સિંહ-
કીયા ભાઈ જાને મોંડશે રે
આપશે આપશે હાથીડાની દાંત,
તમારી જાન રૂડી દીશે રે—કારે...

એ પ્રમાણે જુદાજુદા સગાના દીકરાનું નામ લેવું.
એક વાર હાથીહાથી દાંત આવે એમ જોલવું, બીજીવાર
ઘોડલાની દાંત આવે એમ જોલવું.

રણછોડજીની જાન

(પરજીવાજતા કે પરજીતે આરતી ગાય છે)

રણછોડજી ભલે પગલુવા પધાર્યા રે,
આનંદ ઓમ્ભવ અતિ ઘણો લાભ્યા રે,
ત્રેમે પૂરણપ્રદા વધાવ્યા રે—રણછોડજી.....
પાંચ શબ્દની સાન ત્યાં વાજે રે,
કોડ પ્રજ્ઞા કોડ છત્ર છાયા રે,

શુકને નાદે અમર ગાજે રે, ચાર વેદ ચતુર્જન ભણ્યા રે,
હરિને તેજે સાસુજી મોહ્યાં રે. હરિ દેખી ત્રિભુવન ત્યાં મોહ્યાં રે,
સતી રે સાસુ સ પે શું આવ્યારે, આંખણ-પાંખણ રવાયો લાભ્યારે,
સરીઓ, સોઠા ને સંપુટીઓ, નાક સાહી નારાયણવર નીરખ્યારે,

વરને તેજ સાસુજી મોઢ્યાં રે, ગર્ગચારજ ને સાદ ત્યાં કીધો રે,
 રૂકમાઈએ હરિ હાથેવાળો લીધો, બાવનચંદન ઊલટ અંગ સારીરે,
 લાલ વાધા પહેરોને મુરારિ રે, બાબુબધ બેરખાને કેડજ કશીરે,
 મસ્તક મુગટ હીરે જડયો, વિધ વિધ અંપા ફૂલ જડોયાં રે,
 નાકના ગોદર ટોડ્ડીઆશ રે, એ સુંદર રૂકમાઈ વર કહીએ રે,
 એ રે શોભાનો પાર ન લહીએ, શ્રીકૃષ્ણની રાખડી રતનવાળી રે
 દોરંગી ચીરને ચોળી છે, સાડી રે તે ઉપર વળી ઘાટડી વાળી રે,
 ચાળ ભર્યો શગ મોતીડે રે, વડી રે વહુવાર વેગે વધાર્યો રે,
 ત્યારે રૂકમૈયો વીરો તેડાવીએ રે, કેડે કેડે રાયવર સામે થાય રે,
 દારકાં જાવાની તૈયારીએ થાય રે,

વાની વાની વિધની રસોઈયો જાનાવો રે,
 ભીમક૧ રાયને નોતરે, જાન સવાઈ તેડાવો રે,
 છપ્પનર કોડ તેડ્યા રે જાઢવ, વૈષ્ણવ માત્રને તેડાવો રે,
 વૈષ્ણવ માત્ર શહે છે મળ્યા, ધ્રુવાઝ સાનિત્રોને તેડાવો રે,
 સૂરજ-રાંઢલ બે મળ્યાં, રોહિણી આંદા સોત.
 સુરોવર-મુનિવર તેડીઆ, તેડીઆ દેવ મોરાર,
 સોના-થાળ અણાવોને, હાતિના હાથ હરખે ધોવરાવો.
 ખાળાં લાડુને રે લાવશી, શેવ પાતળાં સાંકળી પીરસાવો,
 આઢાગાઢ ને ઘરામશા, જલેબી જાઢવને પીરસાવો.

૧ અત્યારના જમાનાને અનુરૂપ આને ન ગણી શકાય. ‘સવાઈ તેડાવવાનું’ આવા કટોકટીના સમયમાં તે ક્યા બને ? અને છતાંય અણસમજી લોકો ‘સવાઈ’નો શોખ ફળવતીને જાય છે ત્યારે ‘એ સવાઈ જનન’ની સરખા દાયમ માટે યાદ રહી જાય એવા દાખલા જોવા છે !!

૨ અતિશયોકિત અલંકાર. ૩ મલ્યા-બેગા. ૪ રોહિણી નક્ષત્ર.

અળીકળ મળી મેઢની, મહીં મરીયા મેલાવો રે,
 સારણાંડારે સાત ભાતના, ટિઠારાં ને દાળ,
 કોઠીઝણાં ચીબડાં આણીઆં, વારુ કર્યા વધાર,
 સુવાભાજી તાંદળજો રે, મોગરી મસકંદ,
 સેકુર મગનાં કડવાં લાગે, ઉપર પીરસો અન્ન.
 અથાણાં આઠ ભાતનાં રે, કેરાં ને કરમણ.
 આહું ને લીલી આમલી, મહીં મેળગ અતિ સાર,
 રણછોડજીની જાન જમાડી, શ્રી પ્રભાતને પહોર,
 છપ્પનકોડી રથ જોડીઆ, ઘૂઘર નાખ્યા છે ઘમકાર રે,
 ચાંદલાસોતી રે ચાંદરાણી, ચાંદલા ભાળીને ભાય રે,
 દેવકીને માથે મોડીઓ. જસોદા ઉછરંગ ન માય રે,
 જશોદાને ઊલટ ધાય, જેને વહાલા રઘુપતિ રાય
 રણછોડજીની જાન ગાય, તેનાં દુઃખ દારિદ્ર ભાય.

દશરથની જાનર

(ચોપાઇની પેઠે બોલાય છે)

દશરથ તણી જાન જાય, હસ્તી તો બેઠે કળ નમાય રે,
 લીલા પીળા ને રાતા ઘણા મુંદર છે મહારાજ તણા.
 લીલા રે તાંબુ તાણ્યા, ત્યાં તો અધુગજ મધુગજ બાંધ્યા,
 રાજવાળી રાજરચના ઘણી, જાન વખાણું રાજ્ય રાધવ તણી,
 ભારે રે શેષ પાતાળે ગયા, ખેદે ચાંદા ને સૂરજ ઝાંખા પડ્યા,

૧ અતિસંયોજિત અલંકાર

૨ દશરથે જોડેલી જાન-મખમા પડ્યોપી સમાસ. આમાં શ્રી
 રામચંદ્રજી પરણ્યા ગયા તે વખતનું વર્ણન છે.

એક ક્ષણમાં પહોંચ્યા રે દશરથરાય, સામેયે રાજા જનક નય,
 જોઈને જનને જનક હસ્યા, ને ગારે આગળ આપણું રાજ કર્યાં.
 મળ્યા વેવાઈ ને હરખ્યાં મન, દશરથ કહે છવત ધન્ય ધન્ય,
 આ દોઈ છે કે કારણુ રૂપ, સૂરજ વંશમાં મોટો ભૂપ,
 ધનુષ તો એણે ભાંગીયું, અર અસુરનું કુળ લાગ્યું,
 ગાંધ્યા જનક જોડ્યા વાયક, નાહું લઈ ચાલો નાયક,
 એલચી વાસ્યાં રે જળ આણીયાં ખાંડ રપાણી પાઈ જાણીયાં,
 જનરડીને જુગતો ઘણી, પાથરણું આપી લાયક તે તણી,
 ચંદન ઓરડા ઉઘાડ્યા જ્યાં, દશરથના ઉતારા ત્યાં,
 ઘોડાની ઘોડારો ઘણી, ને શી વિધ કર્યું માફાનણી
 નગરમાં એક નારાં બહુ, ને કલવોડ લઈને ચાલી સહુ,
 વહુ હીકરી રાજા જનક તણાં, એને મગજ ગાયાં ઘણાં.
 એક સખી રે મંજળમાં હતી, તેણે લઈ નવરાબ્યાં સતી,
 એક સખી રે મંદિરમાં હતી, તેણે લઈ શણગાર્યાં સતી.

૧ ઇલાયચી-દલાયચી મિશ્રિત પાણી.

૨ સામેયું કરતી વખતે વગનું પૂજન કરીને મળ્યું ઇલાયચી
 નાખિયું પાણી પાવાતો ખાસ રિવાજ પ્રત્રોસા માતિમાં આ ઉપરથી
 પડ્યો હોય તેમ કહપના કરી શકાય છે. જોકે “ગળ્યાં પાણી”
 વગેરે રિવાજો આ રેશનના જમાનામાં તો જોવા મળે જ નહિ !
 ગતભવ્યતાની સ્મૃત આત્રજ હવે તો તાજ કરવી રહીને ? અત્યારની
 પેઢીની એ એક કમનસીબી છે.

૩ વરને શિરામણુ દાખલ દહીંચરાં વગેરે લઈ મળ્ય છે તે ✓
 (કવલ) — કાળીઓ — તે ઉપરથી કલવો.

ગોત્રજમાએ વર આપીઓ, હૃદયકાળમાં લઈ યાપીઓ,
 માતા રે નેત્રે અંજન કરે, તિલક કુંકુમ રઘુપતિ ધરે,
 અંજન કરીને ત્રણકું કરે, રખે કોઈની દૃષ્ટિ પડે.
 માતા ચિંતા ન કરશો તમે, રક્ષા કર્યું બાંધવ અમે,
 ભરત યત્રુ^૧ લક્ષ્મણવીર, વરની પાસ ઊભા ત્રણ ધીર,
 તોરણ અંદર નાચે મોર, મંડપમાં દીસે ધમધોર,
 ગોત્રજ આગળ બેઠાં શિય, રઘુનંદન શું પૂરણમિય.

ગઢ રે ગોકુળનો

ગઢ રે ગોકુળનો જન રાણ્યો મયુરાં નગરીનો વાસી વરરાજ,
 ગોકુળ જાળે જીને પરણવા, શ્રીમુખ જાળેજીને પરણવા
 કેરહ કેરો જીરે દોહિત્રો.

કેરહ કેરો પહુત્રો વરરાજ, ગોકુળ જાળે જીને પરણવા.
 શ્રીમુખ જાળેજીને પરણવા, કેરહ કેરો જીરે બેટડો,
 કઈ વહુ પનોતાંનો જન્મ્યો વરરાજ ગોકુળ... શ્રીમુખ,
 કેરહ કેરોજીને બાણેજી કેરહ કેરો ભત્રીજો વરરાજ, ગોકુળ
 કેરહ કેરોજીને વીરોજી કેરહ કેરો બેટો વરરાજ, ગોકુળ
 માથે મેવાડા જીને મોળીયા ખ બે ખાંનીસા ખેસ વરરાજ, ગોકુળ
 બાથે બાજીખ ધ જીને બેરખા કશે આગળીએ વેઠ વરરાજ, ગોકુળ
 કેડે કટોરાંજીને વાકડા રેશમિયો મુરવાજ વરરાજ, ગોકુળ
 પાથે રાઠોજીને મોજડી અટકતા ચાલ છે વરરાજ, ગોકુળ
 ગોકુળ જાળેજીને પરણવા, શ્રીમુખ જાળેજીને પરણવા.

૧ શી—સીતાજી વરકન્યા પરણી રહે તારે ગોત્રજને પગે
 લાગવા જાય છે, એવું સૂચન પદમાં છે. સામૈયાનો જનીવાસાનો
 રિવાજ આમાંથી જણાઈ આવે છે

જનવાળાંને રસ્તામાં ગવાતાં ગીતો

(૧) લીલી તે લીલી લીંબડી

(રાતે પણ આ ગીત ગવાય છે)

લીલી તે લીલી લીંબડી, કેસરીસિંહ રાજ—॥ ધ્રુ ॥

લીલડાંજડત્ર પદ્માણુ, બાદરખાન ચાકરી ચાલ્યા—॥ ધ્રુ ॥

ઘોડીએ ચઢી કીયો ભાઈ સંચયો કેસરીસિંહ રાજ

મોહી રહ્યા ચારે દેશ—બાદરખાન ચાકરી ચાલ્યા.

પહેલે તે પૂરવ મોહી રહ્યા—કેસરીસિંહ ॥ ધ્રુ ॥

ખીજલે દક્ષિણ દેશ—બાદરખાન ॥ ધ્રુ ॥

અજરણી^૧ તે માળવે મોહી રહ્યા—કેસરીસિંહ ॥ ધ્રુ ॥

ચાથલે મોહી જૂજરાત બાદરખાન—॥ ધ્રુ ॥

ઘોડીએ ચઢી કીયો ભાઈ સંચયો—કેસરીસિંહ ॥ ધ્રુ ॥

મોહી રહ્યા ચારે દેવ બાદરખાન—॥ ધ્રુ ॥

ઠાશીએ વિશ્વેશ્વર મોહી રહ્યા—કેસરીસિંહ ॥ ધ્રુ ॥

મથુરાંથી કેશવદેવ બાદરખાન—॥ ધ્રુ ॥

દારકા રણછોડભાઈ મોહી રહ્યા—કેસરીસિંહ ॥ ધ્રુ ॥

અમુક^૨ ગામે હાટકેશ્વર દેવ બાદરખાન—॥ ધ્રુ ॥

ઘોડીએ ચઢી કીયો ભાઈ સંચયો—કેસરીસિંહ ॥ ધ્રુ ॥

૧ અજરણી અત્રે પણ તૃતીય એ અર્થમાં જ આ શબ્દ-
પ્રયોગ છે.

૨ અનુરૂપ ગામનું નામ ગવાય છે.

સમગીતો

લગ્ન બાન્નેહીડી તોતીડી જડીઓ.
 કુંવારી કન્યાને કામળ લખી રે મોકલીઓ.
 વેલેરો આવે ચોરાશીના રાત,
 હું કેમ આવું સકળની રે નારી.
 આડા છે દરિયા ને સમુદ્ર ભરીઆ,
 ભર્યા રે સમુદ્ર વચ્ચે વહાણ છિપાવે.
 વહાણે બેસીને વહેલા આવે વરરાત,
 ચૈત્ર વૈશાખના તડકા રે પડશે.
 ધોરી બળદીઆના પગ તળવાશે,
 બાળા વરરાતનાં મુખડાં કરમાશે.
 પિત્તળની બહેલડી તો તડકે રે તપશે,
 વરની જાનરડી મુખશામળી થાશે
 વરના બાનૈયા સઘળા ખેડે ભરાશે,

૧ આ ગીત સ્ત્ર. મેધાણીની 'ચૂંદડી'માં સ્થાન જામ્યું છે—
 ચોળા ફેરફાર સહિત.

વરવાળાંને કન્યાના ગામને પાદરે બેસીને ગાવાનાં ગીત

(૧) ભલે આબ્યો

લાડે હોય દય કેરા તાણીયા,
લાડો ભિતનીઓ વડ હેઠ રે,
ભલે આબ્યો, ભલે આબ્યો રે લાડી લાડકો ॥ ધ્રુ ॥
લાડો કમણાં રાયાનો દોહિત્રો,
લાડો કમણાં ગયાનો પહુનો રે,
ભલે આબ્યો, ભલે આબ્યો રે, લાડી લાડકો ॥ ધ્રુ ॥
લાડો કમણાં રાયાનો ભાણેજો,
લાડો કેઈ વહુ પનોતાનો જનમ્યો રે ભલે આબ્યો ॥
લાડો કમણાં ગયાનો ભાણેજો,
લાડો કમણાં રાયાનો ભત્રાજો રે...ભલે આબ્યો ॥
લાડો કમણાં રાયાનો બેલીછ,
લાડો કેઈ બા પનોતાનો વીરો રે....ભલે આબ્યો ॥
લાડો કેયા ભાઈ કેરો દોહિત્રો,
લાડો કેયા ભાઈ કેરો પહુનો રે...ભલે આબ્યો ॥
લાડો કેયા ભાઈ કેરો બેટકો,
લાડો કેઈ વહુ પનોતાનો જનમ્યો રે ભલે આબ્યો ॥
લાડો કેયા ભાઈ કેરો ભાણેજો
લાડો કેયા ભાઈ કેરો ભત્રીજો રે...ભલે આબ્યો ॥
લાડો કેયા ભાઈ કેરો બેલીછ.
લાડો કેઈ બા પનોતાનો વીરો રે,
ભલે આબ્યો, ભલે આબ્યો રે લાડી લાડકો.

(૨) ટાડે મોરી રે કરમલડી

ટાડે મોરી રે કરમલડી
 તુ તો મોરાતી મોરાતી આવે ર,
 મોરી જનનો રગ રાખે રે
 ચાહજાહા ઢાન ઢાળ્યા છે,
 પાદશાહી પાથરણા પાથર્ના છે,
 અમલવાહી ઓગીમ મૂક્ય છે,
 ત્યા કીયો ભાઈ માજન બેઠા છે ?
 ત્યા કીયો થર થર ધૂરે છે ?
 ન ધૂરુશ રે જાપડા !

તારે લાખ જોયો બે લાખ લેજે રે, મોરી જનનો રગ રાખે
 વેવાઈની શેરીમા જાલ પડ્યા હવકાર પડ્યો,
 ઢોઈ પાદશાહ જાલવ આવે રે, ઢોઈ ઉમરાવ જાલવ આવે
 આવે આવે રે વસુદેવનો નહ, પૂનમ કેરો ગદ
 હીયો મી જોન, વિવા' કેરી વગ્ધ જલે જલે અજવાગા
 તુ તો મોજલ વેવઈ કમવની, તારે આગળે આંખો નાણા
 આવે આવે રે વસુદેવનો નહ ...ધ્રં... ધ્રં
 તુ તો મોજલ વેવાઈ હાથીડા, બેસી આવે છે વરજના સાધી
 આવે આવે રે વસુદેવનો નહ ...ધ્રં ધ્રં
 તુ તો મોજલ વેવાઈ ઘોડલડા, બેસી આવે છે વરજના જોડવ
 આવે આવે રે વસુદેવનો નહ ધ્રં ધ્રં....

૧ સમજામાં પદ્ધતિસર ગાવામાં આવે તો આ ગીત ખરેખર
 સુદર ઝમક વાળું છે ૨૧૦ મેરાણીએ આ ગીત 'ચૂડીમાં' યો
 દેરદાર સાથે લીધું છે

તું તો મોકલ વેવાઈ વેલડીઓ, બેસી આવે છે વરજીની બેનડીઓ.
 આવે આવે રે વસુદેવનો નંદ, પૂનમ ઠેરો ચંદ્ર,
 હીવો કરો જોત, વિવા' ઠેરી વરધ, સલે સલે અજવાળાં રે.

(૩) લાડણ વર ઊતર્યા

લાડણ વર ઊતર્યા વાડીએ સુંદર વર ઊતર્યા વાડીએ.
 સસરો શે મસે જોવાને આવે રે લાલાહો લાલ જાડેસો ખાંતનો.
 સસરે હાથકરે નાણાં કોથળી, નાણાવટ્ટીઆની મસે જોવા આવેરે,
 લાલાહો લાલ જાડેસો ખાંતનો.

લાડણવર ઊતર્યા વાડીએ, સુંદરવર ઊતર્યા વાડીએ.
 સાસુ શે મસે જોવાને આવે રે....લાલાહો લાલ જાડેસો ખાંતનો.
 સાસુ હાથ કરે તળા બેડહું, પાણીઆરીના મસે જોવા આવે રે,
 લાલાહો લાલ જાડેસો ખાંતનો.

લાડણવર ઊતર્યા વાડીએ, સુંદરવર ઊતર્યા વાડીએ.
 લાડડી શે મસે જોવાને આવેરે, લાલહો લાલ જાડેસો ખાંતનો.
 લાડડી હાથ કરે ફૂલ છાળડી, માળવડી મસે જોવા આવેરે,
 લાલાહો લાલ જાડેસો ખાંતનો.

(૪) જાગજો વેવાઈ

ધમધમીયું રે કાંઈ કીયા ગામનું પાહર,
 જાગજો રે જાગજો કીયા વહેવાઈ જાપડા,
 આવે છે રે કાંઈ મોટા ઘરની જાનો રે,
 જાનમાં વહેવારી છે આતિ, મણા.

૧ મસ- [મપ-મહાનું], હેતુ.

વહેવારિયા રે મારે કીયા ભાઈના દાદા રે,
 જનમાં કીયા ભાઈ વહેવારિયા.
 ધમધમીયું રે કાંઈ કીયા ગામનું પાદ,
 જાગજો રે જાગજો કીયા વહેવારિયા બાપડા,
 આવે છે રે કાંઈ મોટા ઘરના જનને રે
 જાનમાં વહેવારિયા છે અતિ ધણા
 વહેવારિયા રે મારે કીયા બાપના કાદા ,
 જાનમાં કીયા ભાઈ વહેવારિયા.
 વહેવારિયા રે મારે કીયા ભાઈના વીના રે,
 જાનમાં કીયા ભાઈ વહેવારિયા....૪૦ ૪૦

(૫) મોર જાળે ઉગમણે

મોર જાળે ઉગમણે દેશ મોર જાળે આયમણે દેશ,
 વળતો જાળે વેવાઈને માંડવે હો રાજ.
 મોર તારી સોનાની આંચ, મોર તારી રૂપાની પાંખ—
 સોનલાની આંચે મોરહો ચારો ચરવા જાય,
 મોર જાળે ઉગમણે દેશ, મોર જાળે આયમણે દેશ,
 વળતો જાળે વેવાઈને માંડવે હો રાજ— (૧)

કીયા વેવાઈ સૂતો છું કે જાગ (૨)

કીયા ભાઈ વરરાત્રીએ સીમડી ઘેરા માણસાજ—(૩)

સીમડીએ કાંઈ ચમર ઢળાવ (૨)

ચમરની મશે વીર મારો આવે માણસાજ— (૪)

- કીયા વેવાઈ સૂને છં કે ભાગ (૨)
 કીયા બાઈ વરરાબાએ શેરડી઼ ઘેરી માણારાજ— (૫)
 શેરડીએ કાંઈ કૂતડાં વેરાવ (૨)
 કૂતની સોર લોર વીર મારો આવે માણારાજ— (૬)
 કીયા વેવાઈ સૂને છે કે ભાગ (૨)
 કીયા બાઈ વરરાબાએ માંડવો ઘેરો માણારાજ— (૭)
 માંડવે કાંઈ લાડકી પધરાવ્ય (૨)
 લાડકીની મસે વીર મારો આવે માણારાજ— (૮)

૧ શેરડી-શેરી પોળા ૧-સૌરભ,

૨ આ ગીત સ્વૈ મેલાણીએ 'ચૂંદડી'માં પણ લીધું છે—જો
 કે પાઠાન્તર છે. જુઓ 'ચૂંદડી'—ભાગ ૧ પાનું ૭૩.

કન્યાગાણાં સોમૈયું લઈ જાય ત્યારે ગાવાનું ગીત*

જિંઆ જિંઆ રૈ દાદા ગઢડા ચણાવો, તેથી ઉંચેરા ગઢના કાંગરા,
 ચઢડે ચઢીને બેની કેઇબા બેશે, આવતો દેખે વરરાજીઓ.
 પાંચસે પાળા રે દાદા છસે છડીયાળા. ઘોડાંની ધૂમણે વરરાજીઓ.
 શા શા ઉતારા રે દાદા વરના જાનૈયા, ગા શા ઉતારા વરરાજીઓ.
 શાં શાં દાતણુ રે દાદા વરના જાનૈયા, શાં શાં દાતણુ વરરાજીઓ.
 શાં શાં નાવણુ રે દાદા વરના જાનૈયા, શાં શાં નાવણુ વરરાજીઓ.
 શાં શાં લોજન રે દાદા વરના જાનૈયા, શાં શાં લોજન વરરાજીઓ.
 શાં શાં મુખવાસ રે દાદા વરના જાનૈયા શાં શાં મુખવાસ વરરાજીઓ.
 શાં શાં પોઢણુ રે દાદા વરના જાનૈયા, શાં શાં પોઢણુ વરરાજીઓ.
 જ્યારડાં ઓસરી રે વરના દાદા જાનૈયા, મેડીના મહેલ વરરાજીઓ.
 આવળીઆ સોટા દાદા વરના જાનૈયા, કણેરી કાંબ વરરાજીઓ.
 ત્રાંબાકુડીઓ રે દાદા વરના જાનૈયા ખાંડાની બેળ વરરાજીઓ.
 લાખશી ચૂરમાં રે દાદા વરના જાનૈયા, સાકરીઓ કંસાર વરરાજીઓ.
 લવિંગ સોપારી દાદા વરના જાનૈયા, પાનનાં બીડાં વરરાજીઓ.
 ઢોલીઆ તળાઈ રે દાદા વરના જાનૈયા, હિ ઢોળાખાટ વરરાજીઓ.
 ઢોલીઓના ઘડે રે દાદા જાને ખૂટાડ્યા, તોય ન રીઝ્યો વરરાજીઓ.
 ક્યાંનાં તે ધી રે દાદા જાને ખૂટાડ્યાં, તોય ન રીઝ્યો વરરાજીઓ.
 નહીંઓનાં નીરે રે દાદા જાને ખૂટાડ્યાં, તોય ન રીઝ્યો વરરાજીઓ.
 કંકુડે પીલ્યા રે કુંવરી કેઇ બા દીધાં, ધગકે શું રીઝ્યો વરરાજીઓ.

* આ ગીત કન્યાગાણા તથા વરવાણાં ગાઈને ગાય છે.

જાનીવાસમાં પેસતી જખતે ગાવાનાં ગીત

(૧) ટોડરમલ હો રાજી

સામેને ટોડે પેસતાં ટોડરમલ હો રાજી શુકન લલેરા હોમ,
ગાય સુવાસણ સામી મળી ટોડરમલ હો રાજી...

લડસડતી પાણીઆર.

કીયા બ્રાઈને દીકરા અતિ ઘણી,
ટોડરમલ હો રાજી કાઈ અનુન કાઈ બીમ
અનુને જિજડ ગામ વાસીઆં,
ટોડરમલ હો રાજી બીમે ભયોરે તળાવ
કઈ વહુને વહુવરો અતિ ઘણી,
ટોડરમલ હો રાજી કાઈ લખમીને કાઈ લાખ,
લાખે તે જાયો બેટકા.
ટોડરમલ હો રાજી લક્ષ્માંએ હોયરે ઉજેશ
કઈ વહુને કામણ આવડ્યા,
ટોડરમલ હો રાજી કાયા ભાઈને રાખ્યા ડી'યણ હેકે,
કઈ જાને કામણ ના'વડ્યાં,
ટોડરમલ હો રાજી કાયોર દેશ પરદેશ

/ (૨) ગોકુળમાં ગોવિંદ

ગોકુળમાં ગોવિંદ કાંઈ ગોરસડા ઢાળે રે,
કાંઈ મહીય વણવે રે માખણ નીપળે.

૧ અનુરૂપ નામ મુકાવ છે. મુખ્યત્વે જમાણું જ નામ ગવાય છે.

એની નીકે બેસી રાણી. દેવકીજી નાદાં રે,
કાંઈ સાવસો લાખેણા રે શ્રીકૃષ્ણ જનમીઆ રે,
શ્રીકૃષ્ણ જન્મ્યા ત્યારે વસુદેવને કુળ દીવો રે,
કાંઈ સુભદ્રા બાનો વીરો રે સદા રે સોહામણો....

ખીડી સંચારો^૧ જતી વખતે ગાવાનું ગીત

એ ઘોડેહ વર તોરણ તો મોતીડે માંડવો,
એ ટાણુલેર ધબળ દોહિત્રો તો પહુત્રો કેરસ તણો.
એ ટાણુલે ઉદર ઉપનો તો બેટો કેરસ તણો.
એ ટાણુલે ધબળ ભાણેજો તો ભત્રીજો કેરસ તણો.
એ ટાણુલે સગો રે સહોદર, તો વીરોજી કેરસ તણો.
એ કીયા ભાઈ ધબળ દોહિત્રો તો પહુત્રો કીયા ભાઈ તણો.
એ કેઈ વહુ ઉદર ઉપનો તો બેટો કીયા ભાઈ તણો.
એ કીયા ભાઈ ધબળ ભાણેજો ભત્રીજો કીયા ભાઈ તણો.
એ કીયા ભાઈ સગો રે સહોદર, તો વીરોજી કઈ બા તણો.
એ એમ ન જાણીય સાસુ તો એહ વર મૂંગો.
એ સંધ્યાહ બાંધે તરવેણી તો નીત્ય એની મત બણો.

૧ 'ખીડીનો સંચાર' એમાં કંઈક બેટા મર્મ લાગે છે. વર
કન્યાને છૂપી ખબર મોકલતો હોય, એવું કંઈક હશે.

૨ ધબળ—મૂળ શબ્દ 'ધવન'—'ધવન'—લાગે છે. વ તથા
વ નો અભેદ વ્યાકરણગ્રુહ જ છે. બંગાળી ભાષામાં આવા પ્રયોગો
વધુમાં જણાય છે. દા. ત. રવીન્દ્રનાથ—રબીન્દ્રનાથ ૪૦ ૪૦ કારંજ એ
ભાષામાં તો વ તથા બ માટે એક જ વર્ણ છે આમ 'ધબળ'
શબ્દ બન્યો હશે. એનો અર્થ 'નિર્મળ' એવો થાય છે.

એ મહોયર માલંતીયે જાયો તો તીજો ને તમતમો,
એ કંકુડાં ઘોળંતીએ જાયો તો રતો ને સ્વચડ્યો.

વરને નવરાવતી વખતે ગાવાનું ગીત

લાડા પગરણ આવીયું આજ, ગણપતિ પૂજીએ,
લાડા મગરે મનેરડા હોય, પીઠી દળાવીએ,
લાડા પીઠડી પીળડી હોય, જ્યમ મેલ જિતરે,
લાડા અણાવો ગંગાજનાં નીર, દૂધડે નવરાવીએ,
લાડા સાજનીઆં પરદેશ, વેગે તેડાવીએ.
લાડા સાસરીઆં પરદેશ, કેમ કરી પહોંચશે ?
મારા દાદાના તેજ તેઝાર, બલી પેચે પહોંચશું,
લાડા કોયા ગામની અવળી જળર, કેમ પરે માલશે ?
અમારા બાઈ-બાંધવની છે જોડ, બલી પેચે માલશું,
લાડા લાડડી અતુર મુજણ કેમ કરી ભેટશે ?
મારી માવડી લોળાઈ તાય બલી પેચે ભેટશું,
લાડા સાસરીઆં ઘેર જાઓ. કે હાય કરે આરતી,
મારી રાજવહુ વરવર ન્યાય કે જોલે પારસી ?
લાડા સાસરીઆં ઘેર જાઓ કે હાય કરે બીડલું,
મારી રાજવહુ વગર નહાય કે નલવટ ટીલડું,

૧ અત્રે 'પારસી'નો અર્થ ' સાંકેતિક ભાષા ' એમ કરવો.
આ સંગ્રહનાં આ પ્રસંગનાં ગીતો જેનાં ગીતે બાળકો માટે
સંગ્રહમાં હજી સુધી જોવા નથી મળ્યાં. આની પછીનું 'સખી રે
સુવાસણ સૌ મળી ' પણ એટલું જ સુંદર છે.

લાડા સાસરીમાં ઘેર જાઓ કે ચડજો ઘોડલે,
 મારી ગજવહુ વર વર ન્યાય કે જડત્ર અંગોડલે,
 લાડા સાસરીમાં ઘેર જાઓ કે વાસ્યો. કુકડો,
 મારી રાજવહુ વર વર ન્યાય કે તોરણ કુકડા.

નાવણુ વખતે ગાવાનાં ગીત૧

(૧) સખી રે મુવાસણા

(વરને માયરામાં બેસતાં પહેલાં નવરાવે છે
 તે વખતે આ ગીત ગાવામાં આવે છે.)

સખી રે મુવાસણ સૌ મળી, મનરખી મંગળ ગાય રે,
 મળી શ્યામા તેવડી તેવડી, વરજીને નાવણુ લઈ જાય રે,
 એક કર કનક કંચોલડાં, એક કર કંકુ બરીઆં રે,
 એક કર છાયાં ચિરેદક બાવન ચંદને બરીએ રે,
 માનની આવે મલપતી, કયાં જાનીવાસાનેા ઠામ રે,
 હાહોળ દેશનો રાજઓ, વેવાઈ દમધોય નામ રે,
 તેના રે કુંવર કોડામણા, વરવરું શિશુપાલ૧ માય રે,
 બેસણે હાજ્યો બાલોડીઓ. નાવાને બિઠયા છે રણિયાત રે,
 ત્રાંબાકુડી બિઠટે બરી, બલા બલા મુગંધા અંગણેય રે,
 નાહીને બિઠયા રે નરપતિ, પીતાંબર વસ્ત્ર ધર્માં અંગ રે,
 સ્ફટિકમણિ બે પાવલા બિઠી, લોયાં પટકુળે અંગ રે,
 ખાચમન લીલા રે રીતશું, પ્રીતશું જ્યોરડામાં પધાર્યા રે,

૧ સમ આટું કુંદનપુરમાં શિશુપાળ આવ્યો ત્યારે તેને આટું
 નાવણુ ગાણેલું તે ઉપરથી આ પ્રમંગ યોગ્ય છે.

લાલ અંગરખી સાવટું ઉપર, કટિબંધ નવરંગ રે,
 ઉપરથી પહેરી રે સાવટું રાંઠેડી મોજડી પાય રે,
 નયને તે કાજળ સારીયાં, ત્રણકું કીધું તે ગાલે રે,
 મહેકે કૃષ્ણાગર કેવડા, મોતીડાં લહેકે છે લલાટ રે,
 મસ્તક ખંધ ધરાવોયો, શ્રીફળ આપ્યું છે હાથ રે,
 વિગ્ર પોતાના રે ધરતણા, આવી હુરે કન્યાનાં વખાણ રે,
 પ્રેમે રૂડાં રાણી રૂક્મણી, સુણીજન બોલે છે ધન ધન રે,
 સજને આયુધ શું જિલો રહ્યો, દમઘોષ કેરડા રાય રે.

(૨) નાહોને નાહોને

(વર તથા કન્યા બંને પક્ષવાળાં આ ગાઇ શકે છે)
 નાહોને નાહોને કીયા બાઈ રે
 (નાહોને નાહોને કઈ બા ગોરા રે)
 તમારા પાહોલા હેઠ ગંગા વસે,
 ત્યાં બેસી કીયો બાઈ નાદ્યા રે.
 (ત્યાં બેસી કેઈ બા નાદ્યા રે)
 ત્યાં તો આદિત-રાંદલ^૧ આવશે રે,
 આદિત હાથ કચોળડા રે,
 રાણી રાંદલ તેલ સચારશે રે,
 નાહોને નાહોને કીયા બાઈ રે.
 (નાહોને નાહોને કઈ બા ગોરાં રે)
 તમારા પાહોલા હેઠ ગંગા વસે રે.
 ત્યાં બેસી કીયો બાઈ નાદ્યા રે.

૧ રાંદલ-રતારે-સૂર્યપત્ની.

(ત્યાં બેસી ઠેઠ બા નાદ્યાં રે)
 ત્યાંતો કીચો બાઈ ઠેઠ વહુ આવશે રે
 કીચા બાઈ હાય કચોળડ રે,
 રાણી ઠેઠ વહુ તેલ સંચારશે રે.

પીઠ ચોળતી વખતે ગાવાનું ગીત

પંજો પંજો તે વાનો મેં સુણ્યો પંજો હળદરનો છોડુ,
 સોયરે વાનો મેં નીરખીયો.
 ગોરા કીચા બાઈ રે તમને પીઠડાં કરીય,
 જેમ રે સાજનીયાં સંતોષશે
 દુરીજન દુરીજન રે હરને ડાબલે પાપ,
 દશમનીયાં રે દાઝે બળે.
 લીલો લીલો તે વાનો મેં સુણ્યો, લીલી નાગરવેલ,
 સોય રે વાનો મેં નીરખીયો.
 ગોના કીચા બાઈ રે તમારે મુખડે તબોળ,
 જેમ રે સાજનીયાં સંતોષશે.
 દુરીજન દુરીજન રે હરને ડાબલે પાપ,
 દશમનીયાં રે દાઝે બળે
 કાળો કાળો તેગનો મેં સુણ્યો કાળી કાજળ રેખ,
 સોય રે વાનો મેં નીરખીયો.
 ગોના કીચા બાઈ રે તમને નયણ બરશે,
 જેમ રે સાજનીયાં સંતોષશે.

૧ આ ગીતસ્વૈર મેઘાણીએ ‘ચૂંદડી’માં લીધું છે (ચોડા ફેરફાર સાથે).

હુરીજન હુરીજન રે હરને ડબલે પાય,
દશમનીયા રે દાઝે બળે.

રાનો રાતો તે વાનો મેં સુણ્યો, રાતો કંકુનો છોડ,
સોય રે વાતો મેં નીરખીયો.

ગોરા કીયા બાઈ રે તમને ટીલણં કરીય,
જેમ રે સાજનીયાં સંતોષશે

હુરીજન હુરીજન રે હરને હરને ડબલે પાય,
દશમનીયા રે દાઝે બળે.

પોંખતી વખતે ગાવાનું ગીત૧

(વર તોરણ પરણવા જાય તે વખતનું ગીત.)

તોરણ ચઢિયા છે વરરાય રે, પાંખે છે ઉમિયાની માથ રે,
ધોમળ મુશળ ને રાવે ત્રાક રે, વર પોંખી તારૂયાં છેર નાક રે,
ગળેડ ઘાટ ઘાણીને વર પોખ્યા રે, શ્રીવર માયરામાં આવ્યા રે,
માયરામાંય રે શ્રીમહુદેવ રે ઘડાયા રે જો જોશી રે સાવધાન
રે જો રે વમાસી રે.

૧ ઈધરરિવાદના ૨૬ મા કડવાનું આ ગીત છે. અને શંકર
ભગવાનને મેનકાએ પોખ્યા તે વર્ણન છે.

૨ નાક તણવાનો રિવાજ ધણો જૂનો લાગે છે.

૩ વરને ગળે ચૂંદડાનો છેડો નાખીને પછા માંડવામાં લાવે છે,
ને કેન્યાની મા વરનાં માન તે વખતે સાતત્ય લખીને પગે લાગે છે.

વર તોરણુ અથ તે વ્રજુતે આજ્ઞાનું ગીત

લાડકડી વર આંચો રે, ફૂલડે ફગર વધાવ્યા રે,
સૈયર પૂછે છે સાગે વાત.

ચન્દ્રવદન સોહામણો, અને ઠાન કર કરડા ઠેવડા,
શીશ મુગટ સોહામણો, ભમરડી રે એની ભમર અજકે,
આંખડી રતનાવળી.

રતન પારખ મારા દાદા રે એહવર ભયો રે,
એ વર લાડીને શોયે રે તે જ વર ત્રિભુવન મોહે રે,
તે જે વર ત્રિભુવન મોહે અધુર અંગ પરવાલડાં.

(ઢાળ)

સયર સરખી ગોઠ લેશું હસીને પૂછું વાતડી,
હસી હસી પૂછે છું સારી વાતરે, દાડમ હુરડા દાંત રે
પેરણુ નવરંગ ચોળી રે

(ઢાળ)

ઉરવર ચોળી, પહેર પટોળી, એદ નવરંગ ચૂંદડી,
દાદલે મારે મંડપ સંચયો, લાડી વર આણીકા,
સોના સમોવડ તોલ તોળીઓ, આશો મોંઘો આણીયો ?
ધંધર સરખો રૂપ રૂડો, લીમ સરખો બળ ભલો,
સૂરજ સરખો તેજ સરખો નિર્મળો

ધન્ય ધન્ય રે દાદા મારા એણે એહવર આણીયો,
તેડા તેડા ભેશીના ભેટો રે, સાજન મળી લગ્ન નિહાળો રે,
ચારી નવરંગી મંગાવે તોરણીએ નવરંગ રચીઆ,
વિપ્રવેદ સોહામણો.

ગીઠ, છીઠ, રૂઠ, યુજ, આંધ, કંકણ, બાન ત્યાગી, રૂકડી.

હસ્તમેળાપના ગીત

(૧) સમે વરતે

સમે વરતે છે સાવધાન રે, બ્રહ્મા સાવિત્રી દે છે કન્યાદાન રે,
આદિત કરે છે આદ ને ટીલાં રે, બ્રહ્મા વહેંચે છે શ્રીકૃષ્ણ ખીડાં રે,
ત્યાં તો જાદવ મોટા મોટા આવે રે, વસુદેવકી પરજાવે રે,
ચોરી ચોખાવીને બાંધો રે, કન્યા પધરાવીને આણ્યાં રે,
કન્યા કૃષ્ણ સામાં બેસાયાં રે, ત્યારે પિયરનાં દુઃખ વિસાયાં રે,
એ તો દષ્ટે પ્રપંચે મળીય રે, ત્યારે દુઃખ હૃદયનાં ટળીયાં રે,
હાથેવાળો તે સાહેબ સ્વામી રે, ત્યારે પાની અંતરજામી રે.

(૨) હેલીનો હાથ મળ્યો

ટાલ ઠમક્યો ને હેલીનો હાથ મળ્યો,
ઈશ્વર તમારો અણુવરૂં ક્યાં નાસ્તી ગયો,
પારવતીની સયરો ટોળે મળી,
પરનારીનો૪ પાર ન જાય રે કલો,
એક હેલી કહે વરણું નામ કશું૫ ?
બીજી કામની કહે વરને શું રે હસુ ?
એવો મેનાને કારણુ વેશ ધર્યો.

૧ આ ગીત શ્રીકૃષ્ણ પસંદ છે.

૨ આ ગીત શંકર ભગવાન પસંદ છે.

૩ અણુવરૂં (અણુ + વર) વરની પાછળ ચાલનાર-તેનો નાનો ભાઈ..

૪ અન્ય સ્ત્રીઓનો સમુદાય.

૫ શું.

ઇશ્વર તમારો અણ્ણવર ક્યાં નાસો ગયો ?
 શિવ ભોમી જનિ શિવ જૂનપતિ,
 ગળે રુઢમાળા ચોળે ભસ્મ બતિ,
 એવો મેનાને કારણ વેશ ધર્યો—
 ઇશ્વર તમારો અણ્ણવર ક્યાં રે નાસો ગયો ?
 એવ; ભરડાબટી વરને કોણુ દીએ ?

૧ સ્વ. મેધાણીએ 'ચૂંદડી'માં 'લગ્ન ગીતાવલા'માંથી આને જ
 મળતું ગીત જે લીધું છે તેના કરતાં પ્રસ્તુત ગીત વધુ સારું હોઈ
 તે જ મેં રાખ્યું છે. જુઓ ચૂંદડી ભાગ ૧. પાન ૯૨ 'થાળી'મંડી
 ને વરવહુના હાથ મળ્યા'—એ પકિત (ચૂંદડી ભાગ. ૧-૯૨)
 'દોલ દમકયો ને હેવીનો દાય મળ્યો'ની સરખામણીમાં ખૂબ જ ફીકી
 અને એાછી કાવ્યમય લાગે છે.

સોવણ ચોરી વખતે ગાવાનું ગીત

આનંદનીર આરતી

સોવણ ચોરી સ્તંભ રચીઓ, વરવરું જગદીશ,
રાણી રુદ્રમણીવર કૃષ્ણ આપ્યા, ત્યાં જાન જીએ જગદીશ,
આનંદની આરતી ટેક.

મોહની કશે રે મંદિર અજવાળાં, રણુછોડરાયને આરતી,
સુંદર કશે રે દીપક અજવાળા, રણુછોડરાયને આરતી,
કર જાઈ જાવંતરી મોગશે, શોહલો ગૂથી લાવ,
શોહલો હરિને તપે સૂરજ, કોસ્તુભમણિનો હાર,
એક વર વધાવે માત દેવકી ત્યા બિધલી છે હરજીની જાન,
આનંદની આરતી—

મોહની કશે રે દીપક અજવાળાં રણુછોડરાયને આરતી,
એક ઉતારા ભલા આપીઆ, બિતર્યા વૈદ્યુંઠનાથ,
એને ગોખ માણુક રતન જડીયાં, ત્યાં બિતરી છે હરજીની જાન,
આનંદની આરતી—

મોહની કશે રે મંદિર અજવાળાં, રણુછોડરાયને આરતી,
બાવન અહન અગરુ કેસર, આણ્યાં કુમકુમ ઘોળી,

૧ સોવણ-સુવર્ણ.

૨ અન્ય નાગર સ્ત્રીઓમા જવાતા આવતા જ ગીતને આ મળતું
છે. તે ગીતમા 'અનતને જારતો' એમ છે. આમા ૫ હેર છે; ૬ કામા
છે. આખરના લાટીમાથી લેખિકા કોઈ 'કમળા' હશે એમ કલ્પના
યઈ શકે છે.

૩ આ એક પદ વારે વારે ટેક રૂપે બોલાય છે

મહાવે ભેઠા નહાવા ત્યાં અંજલિ ગંગાજનાં નીર,
આનંદની આરતી—

શ્રીખંડ શેરી છાંટણાં, પરિમલ મહેકે અપાર
એને મકરકુંડળ કાને જળકે, મોતીકા તપે રેલણટ,
આનંદની આરતી—

સાહીક ચોખા પ્રામળું, બત્રીય સમરીનો મોડ,
શ્રીકૃષ્ણ સાસુ પાંખણે, ત્યાં તોરણ ચઢ્યા રણછાંડ,
આનંદની આરતી—

ગળે ઘાટ ઘાલી લઈ ચાલી, ધરી ધોસરું હાથ,
શ્રીકૃષ્ણ માયરે પધારીઆ રે, ત્યાં ભીમક રહ્યા કર જોડે,
આનંદની આરતી—

સમયોઽ સમયો રે ઝોચરે, ત્યાં બણે વેઠ - પુરાણ,
ભીમક કન્યાદાન દે ત્યાં, અંજલિ ગંગાજનાં નીર,
આનંદની આરતી—

મુવર્ણ ધાળી રત્નજડિત, આણે શોભિત : સાર,
શુકલાણી આવી ત પીરસે, દરજી આરોગે - કંસાર,
આનંદની આરતી—

કર ખંચીઓ છઈ હચીઓ, વર રહ્યો વદન વકાશ,
એના મુખમાં ત્રણ જુગ દીસે, પાતાળ - ને આકાશ,
આનંદની આરતી—

૧ 'સમયવર્તે સાવધાન' : એમ પરજીવી વખતે ગેર મોલે છે તે.

શાક પાક ને ઘૂત છેબર, નાના વિધ પકવાન,
એકવારની તે વિવિધ રસોઈ નિપજાવે, આરોગે છેહરજીની જાન,
આનંદની આરતી—

એક પહેરામણીની પક્ષ માંડી, ચાલો દેશ પોશાણુ,
સુંદર વસ્ત્ર ચિરોદક છાયલ, પાધ શેલાંનાં દાન,
આનંદની આરતી—

એક વચ્છ વાછરું ને ત્રાંબાકુંડી, સાવ સોનાની ઘાટ,
પેશ તે કમખા વસ્ત્ર વિવિધે, જીઘડાવો દોથીની હાટ,
આનંદની આરતી—

એક ઢાલ ડહામી વાગોળા, જગપત્ય ચાલી જાન,
કર જોડ કમળા વિનવે, મારા ભવતણું બંધન છોડ,
આનંદની આરતી—

શ્રીકૃષ્ણવિવાહ

વંશસ્થાપન ઋષિ એણીપેર જોલ્યા, સુણુ જનમેજયરાય,
વિસ્તારી તુજને સંભળાવું કૃષ્ણવિવાહ મહિમાય.

(કડવું ૧ હું)

સરસ્વતી૧ સ્વામીને વિનવું, અને ગણપતિ લાગું પાય,
જે નર એમ ચિંતન કરે નિશ્ચે દુર્મતિ જાય.

૧ સરસ્વતીની સ્તુતિ ખરે જ જનમૂલ છે આ પ્રત્યેક ગીત
મોઢે કરવા જેવું છે.

જન્મગીતે: _____ (૪૬)

વળતું સાજન એમ જાણે રે, વરે મોટા મહિમાયે,
 શંકર સરખા ધ્યાન ધરે ત્યાં, બ્રહ્મવેદો ગાય,
 શેષનાગ ને શ્રી શારદા રે, નારદ ને વ્રતવંત,
 સનકાદિક૧ યોગેશ્વર સેવે, ઇન્દ્રાદિક અનંત,

(વલણ)

નિર્મળવંશ વંશાવળી, એના નિશદિન વંડું પાય,
 દેવે હરખ છે અતિધણી, ગાથ કૃષ્ણવિવાહ:

(કડવું ૨ છું)

આનંદો ભીમક જાણે, મારા મનમાં પરમ આનંદ,
 વિમાસીને ભેઇશું પરવડા ગોવિંદ.
 પવિત્ર ચરિત્ર શ્રવણે સુણે, અને એતું નિર્મળ નામ,
 જાવે કલાવે જે જપે, પામે અવિચળ ઠામ.
 ક્ષીરસાગર મંદિર જ્યાં એની રેયાએ શેષનાગ,
 દોડે કોસ્તુભમણિ જળકળે, લક્ષ્મી તળાસે પામ.
 ભૂમિનો ભાર ઉતારવા એણે લીધો એ અવતાર,
 ગોકુળમાં કોડા કરી, વિશ્વ કીધો ઉદ્ધાર.

દશ અવતાર અંગે ધર્મ, રાયે અમર કેરે કાજ,
 ઋષિનાં તાપ નિવારિયાં, જેણે કીધાં અલૌકિક કાજ.
 પ્રથમે શોષી પૂતના, અને દૈત્યનાં ઉતાર્યાં માન,
 અનેક પવાંડા હરિતણા, બોલે વેદ પુરાણ
 વાસુદેવ દેવી દેવકી, એના નિશ્ચિન વંદું પાય,
 પ્રદ્યાદિક સેવા કરે, કોડ પ્રદ્યાંડને રાય.
 ઉચ્ચસેન મોસાળ મુગટ, એના છપ્પનર કોડ ત્યાં બેધ,
 રાજન પાય લાગે સહુ, સૈન્યતણી નહિ નોંધ.

(ઢાળ)

સૈન્યતણી નહિ નોંધ જ લાગે ને, થંખ એણીપેરે વાગે,
 ભાવડ કોઇ માંડે નહિ રે, પાયે કોઈક ભાંગે.
 બળભદ્ર બેધ કંધાધરડ બાઈને ફેયારી ૪ અભ્યુત.
 એકલકે દાવાનળ પીધો, જેમ પ્રભાબ્યાં વન.
 પોણ પેસંતાં મેઘળ છત્યો ને હેળાં ૫ ધનુષ્ય ભાંગ્યાં, ૬
 વાસુદેવ દેવકી વાત કરે ત્યાં, સાજન સો કોઈ ગાંજ્યાં.
 માત તાતને જઈ માધવ મળીઆ ને, દષ્ટે લોહાં ભાંગ્યાં,
 કૃષ્ણ બળભદ્ર બે ભાંધવા જનેતાને પાય લાગ્યા.

૧ તોફાન ૨ છપ્પન કરોડ મોઢા-અતિશયોક્તિ અલંકાર.
 ૩ મોટો. ૪ સરખાવો-બેધર, સેધર, ફેધર-ફેયારી-વિરોધણ ૫ ભેગાં.
 ૬ બીકથી મોજાં પડ્યાં.

કાળપણે કંસાસુર જીત્યો ને, વેરી વશકે કીધો,
 પેર ભાવે પૈકુંઠ પામ્યો, નવલો દહાવો લીધો.
 સત્તરવાર જરાસંધ હાર્યો ને તે કેડે નવ ગાંજ્યો,
 એકલડો પાય પાળો નાહો, રાય રાણામાં ગાંજ્યો.
 ચાણુર મુઠિક હેળાં હળીયાં ને, પૂંઠ પાળા ધોડયા,
 નાનડયા ગોવાળ ગોવિંદે, જેમ ચાળાં ધણુ ધોડયાં.

(વલણ)

કાળયવન ત્યાં હેળાં હળીયાં ને, ત્યાં પોડયા મુચકુંઠ,
 વિમાસીને જોઇયું, વર રૂઝ ગોવિંદ

(હડપું ૩ જી)

શેષેથી રૂખમયો ભણે, જેમ જોલે જળવંત વીર,
 કાકા કંઈ જાણો નહિ, એ પોતે આહીર.
 વડપણે બુદ્ધિ જ હારવી, અને ન લહોર તાત એ વાત,
 નહ તણો એ હીકરો, એ કેમ ગૈકુંઠનાથ ?
 કયાં કર્મો જાણો નહિ, અને ન લહો રાજ એ વાત,
 વાચ્છ ૩ કાચ્છ સળળો નહિ, એ કુળનો શો અધિકાર ?
 આહીરડામાં અવતર્યો, અને ઘેર ઘેર ખીતો છાશ,
 ગાયો ચારે ૨ ગોવાળીઓ, ગોકુળ એનો વાત.
 આહીરડામાં ભીછર્યો, અને ઘેર ઘેર કરતો અન્યાય,
 રાજ રીત એને ઘેર નહિ, કેમ હીજે કન્યાય ?

૧ બકરાનું ટાળું ૨ જાણો. ૩ વાણી અને કાઝડો.

વર, જોઈને આણીઓ, અને મેં જાણ્યું આ કોય,
હોડ માખણ ચોરો, માથી મારી શોય.
એના ગુણ સદા જાણીએ, અને ગુણવંતરાય શિશુપાળ,
કહું જોતાં મારે હૃદે, એવો નહિ એ ભૂપાળ.

(ઢાળ)

એવો નહિ રે ભૂપાળ રે ભૂપતિ, સૈન્ય પંચાણું અહોણી,
રાય રાણા સૌ હંડ જ આપે ચોરે ખંડનો ધણી.
જેને ભારે ધગ્તી ધૂજે ને, પાપી ઉપર આવે,
અન્યતણી મન ભુલિ જ નાવે, જે એથી અદકો છાજે.
જો જાણો તો જઈને ફીજે, ને, ઊઠાં કન્યા ફીજે,
કાજ પડે ઘેર કામ જ આવે, એવો સખાધડો લીજે.
સવરા ૨ મડપ ત્યાં રચ્યો ને, તેડાવ્યા સુરનર લોક,
ખાંધવ મન આનંદ ધણો રે, જોનીને મન શોક.
ફળમયો શિશુપાળ તેડાવેને, આનંદ અંગ ન માય,
નિસ્રે શ્રીફળ મોકલીએ રે, વેગે મગાવો રાય.
અંશ ડંશ સઘાતે આવ્યા ને આવ્યા સૌ અહંકારી,
રાજ દાહોલ ૩ દેશતણો રે લાવ્યા સન્ય હંકારી.
માંગલ, મુગલ ને મુલતાની, સિધી ને મલબારી,
ખાખર ખરછી ને હળસાણી ખંજાળી ને નાળી

૧ બરબરોઝો. ૨ શામિતો. ૩ ચેદીસ મુદત ખંડ.

(વલણ)

ઉતારા અનુપમ હુવા, અને જિતગીઆ શિશુપાળ,
હું જોતાં મારે હૃદયે, એવો નહિ રે ભૂપાળ.

(હૃદય ૪ થું)

નિન્દા સુણી નરોહરિતણી, કરમાયું સુકોમળ મુખ,
શ્રવણે સીસું ઢાળીયું, દેવી મન અતિ દુઃખ.
મૂછોયાં ધરણી ઢળ્યાં, અને સૈયર ઢાળે વાય,
એકો વાતે પ્રીછવે, એક તળાસે પાય.
કુબુદ્ધિ બાંધવ તાહરો, અને કુવિચારી એ વીર,
વેદ પુરાણે વખાણીઆ, એ કેમ કહીએ આહીર ?
રૂપમણીએ વિપ્ર તેડાવીએ દીધાં બહુ સનમાન.
માહોળ નાખી બેસણે આપ્યાં ફેફળ ૧ પાન.
રૂપમણી કાગળ એમ લખે, મુજ હૈયે દુઃખ ૨ પૂરું,
જો રે જિહ્વાએ જૂકું કહું, સાક્ષી ચક્ર ને સૂર ૩
રૂપમણી કાગળ એમ લખે, મુજ હૈયે દુઃખ અપાર.
નયણે નિઘરણુક ઝરે, હયે આવે ભાર.

(હાળ)

હેયે આવે ભાર કૃપાનાથ, સાવધાન થાઓ તમે સ્વામી,
છુંડતાં હયો બાંધકી સ્વામી, તમે છો અન્તરજાતી
જોજો અમારાં પારખાં ને જો અમને હેતા છેક !
તમ વિના વિપ્ર પાછો વળે તો, નિશ્ચ છાંડું દેહ !

૧ સોપારી ૨ સૂર ૩ પાણી

દાંતે ખંડુ^૧ જીભલડી રે ચળે ઘાલું ગળપાસ, ૨
 કે વિખ ઘોળીને પાઉં રે સ્વામી, તમે છો વૈકુંઠનાથ.
 મચ્છ-કચ્છ-વરાહ નરસિંહ, વામન પરશુરા મને રામ,
 કૃષ્ણ બળભદ્ર ગોકુળ અવતરીઆ, સાંભળો શ્રી ભગવાન.
 છો શરણાગત પાલક કહાવોને, તે બિરદ તમને રાજે,
 ભાવે કલાવે ઝોધરો સ્વામી તમ વરાંહે છાજે.

(વલણ)

અન્ન ન ભાવે નિદ્રા ના'વે, કરમાયું સુકોમળ સુખ,
 અવણે સીમું ઢાળીયું, દેવી મન અતિ દુઃખ.

(કંઠુ^૩ ૫ મું)

કયાં વિદુષા કયાં દ્વારકાં, વિપ્ર વિમાસ્યોઃ^૩ મનમાંય,
 પૌષ્ટિક આહાર લઈ કરી, વિપ્ર મારગ આસ્યો જાય,
 સરોવર પાણી પી કરી, વિપ્ર સુનો વાડીમાંય,
 જાગ્યે તો જુએ દ્વારકાં, વિપ્ર હરખ્યો હૈયામાંય.
 સ્વપ્નાન્તર સાચું થયું, અને ભેટયા જાદવરાય,
 આગળ અંગા ગોમતી, સંગમ તેનો થાય.
 સકળ તીરથ રળીઆમણાં, અને ઝીંઝે જાદવરાય,
 મર્દન^૪ સારે ગોમતી, ભવનાં પ્રાયશ્ચિત્ત જાય.
 સ્વર્ગ તણી સ્વાગત હતી, પુર્ણવતી નહિ ત્રાસ,

૧ ઠાપું, કચ્છું, કચરું ૨ હંસો. ૩ આમય પામ્યો. -
 મર્દન સારે-સારીરે ચોળે

દ્વારામતીમાં અમરાપુરીની, નારી કહીએ દાસ,
નરનારી નહિ પરવશે, એના ગુણ ગાયે ગોવિંદ.

(દાળ)

ગુણ ગાયે ગોવિંદ આનંદે ને વૈકુંઠ પ્રીત્ય સમાન,
શ્રીકૃષ્ણે વિપ્ર તેડાવીએરે, દીધાં બહુ સનમાન.
સાહોજ નાખી બેસણે રે, આપ્યાં ફેફાળ પાન,
વાત કરી જિતાવળી જેમ સાંભળે શ્રી ભગવાન.
લેખ છાડીને આગળ નાખ્યો, લીધો હૈયા માંય,
શ્રીકૃષ્ણે કાગળ વાંચી જોયો રે, મૂર્છાયા મોરાર !
મૂર્છાયા મોરાર મહીપતિ, સાવધાન થાઓ તમે સ્વામી !
“ખૂડંતાં દ્યો ખાંચડી સ્વામી, તમે છો અંતરજામી
જેને અમારાં પારખાં રે જો અમને દેતા છે,
તમ વિના વિપ્ર પાછો વળે તો, નિશ્ચે છાંડું દેહ !
હાંતે ખંડું જીભલડી રે, ગળે થાહું ગળપાશ,
કે વિખ થોળીને પીઠં રે સ્વામી, તમે છો વૈકુંઠનાથ !
મચ્છ-કચ્છ વારાહ નરસિંહ વામન પરશુરામ ને રામ,
કૃષ્ણ બળભદ્ર ગોકુળ અવતરીઆ, સાંભળો શ્રીભગવાન.
છો શરણાગત, પાલક કહાવે ને, તે બિરદ તમને રાજે,
ભાવે કલાવે ઓધરો સ્વામી, તમ વસાંહે છાજે.
મોહન બોલી એમ બલો રે, જુગતે જહુ આધાર,
શિવનવ કારણ શારદા, વર વિનતિ આવાર,
ગરુડાસન બેસાર્યો પ્રાદ્યુષ્ય, અને એને આપ્યો લેખ.

૧ ઉદ્ધાર કરો.

સીતાવેલ્લ :

(કડવું ૧૭)

ઈશ્વર થકી ઉત્પન્ન હુવા, અને સુધ બુધ નાથ નરેશ,
ઉમીળા ઉદરથી બિપજ્યા, બાઈ પ્રણમું પૂર્ણ ગણેશ.
જનકતનયા કુંવરી, તે તો વર વાંછે રઘુનાથ,
ત્રંબક તોરણ બાંધીઉં, ચાતરફ વાગી હાંક.

(દેશી ફરવીને ચાપાખના રાહ)

હાંજી ત્રંબક તોરણ બાંધ્યાં, શૂરા ઘેર શૂરાનન વાધ્યાં,
રાજા જનકે મહામંડપ રચીયો, તેનો મહિમા મહીતળ મચીયો.
પાતાળના પંનગ તેડયા, નવં ખંડના નૃપતિ મળીઆ,
ઈદ્રાદિક ઈશ્વે જગાડ્યા, ઋષિ સાથે રામ પધાર્યો.
ભુજબળે ભાયા ભીડ્યા રે, રઘુવંશી રાજા ફીઠા.
છત્રપતિ રે સભા સૌ બેઠી. આભ્યા હોંશેથી શ્રમને વેઠી.
ભગવાન સભાનાં આભ્યા, તે તો સૌ જનને મન ભાવ્યા.

[વણજ]

ભગવાન સભામાં આવ્યા, ને સૌને મન ભાવ્યા ને હિ શ્રામ !

(કડવું ૧૮)

અમુર મન અહંકાર હુવો, મહિપતિ મન સોહાય,
નર સધળા નમના હુવા, જ્યારે ફીઠા વૈકુંઠરાય.
ત્રંબક ટોડર ત્રે થયા, ને ભડ મળીઆ ભૂપાળ,
વર ભેવા જગઈશ્વરી, સતી સીતા સજે શયંગાર.

પણાં સારા ગીતોમાનુ આ એક છે. હાજ પણ અર્થને વણો અનુરૂપ છે.

શણ્ણગાર સતી શિર આણ્યો, તે તો વળતી વિધાને વખાણ્યો,
 હાંજી ભમર ગોફણલે લાગી, બાણે સેના રચી શેવનાગી.
 ઠંત-દાડમ કળિ-રે સમાણી, કોટી કોટી કમળ પ્રમાણી,
 કાને લલિત કુંડળ લળીયાં, બાણે કામધેનુ સાંકળીયાં.
 નાગરવેલ દાડમ કળી લાગી, રામ કે'તાં પરવાળી લાંગી.
 પેટ નાળ પટા પરમાણે, કર કુંભસ્થળ પરમાણે.
 નારીફંદે દીસે રંભા, જંઘા બાણીએ કેળની થંભા,
 અળળા-આભૂષણ અંગે, કટિ કેસરસિંહ લંકે.
 ધણી મૂલી ધૂધરવટ ગોરા, બાણે ધમણ ચદયા રસ ગોળા.
 હસ્તી હિંડે હો રાઘવ ગૃહણી, એનો પાની ને કુંકુમવરણી,
 એની પાય સ્થળ અંબુજ બાથી, બાણે પ્રગટ હુવા પરલાતી,
 એને નેહોળ નુપૂર વાગે, બાણે પાણી મહી ભઠ ગાલે.

(વક્તવ્ય)

નેહોળ નુપૂર વાગે, મહિયળમાં ભઠ ગાલે ને હે રામ

(કડવું કેણું)

સીતાએ સ્વરૂપ એઃળખીયું ને વૃંદાએ કયાં રે વખાણ્યું,
 સીતા પધાર્યાં સ્વયંવરે, વર વરવા સારંગપાણ્યું.
 કરતુરી ; કેસર છાંટણાં, કુમકુમ અગર અખીલ,
 કંકણ ચૂડી મુદ્રિકા, બાણે પહેર્યાં ચોળી ચાર.
 નેહોળ નુપૂર ધમધમે ને ગુણાંચલ મંગલ ગાય,
 નેર સઘળાને નીરખવા સતી આવ્યાં મંડપ માંદ્ય.

(કાળ ફરવીને)

માનની રે મંડપમાં આવ્યાં, મોટા મુનિજને મોતીડે વધાવ્યાં,
નારી કુંજલમાં ચંપાય, છત્રપતિ મોઢા સમા મંદિર
સુંદરી મન શ્રીપતિ ભાવે, કછ કોલાંડ ઉપર આવે,
કોલાંડ તણા ગુણ ગાજે ત્યારે ઈંદ્ર ભુજા બળ ભાગે,
ગણી રંભાએ રાવણ ફીઠા, ત્યારે અસુર લંકાપતિ ઊઠ્યો,
મહાપુરુષે પરાક્રમ કીધું, એક વેંત ઉચરડું લીધું.
બળીઆ બહુ બાય જ ઘાલે તોએ ત્રંગક તમુએ ન હાલે.
હઠ મૂકે હઠીલા રાણા, ગત ગઈ ને કર ચંપાણા.
ત્યાં તો કહાડી ન થકે કોઈ, એને મંડપે મહિમા હોય,
નર નિરાશ થઈને નીસરીઆ ત્યારે છત્રપતિ બળભળીઆ.
મુખ લીધું ને શીશ ધુણાવે કાયરને તો કાંઈ ન ફાવે,
મહા મોટા બડ ગયા હારી, રાજા જનકે ભેયું વિચારી.
નર બેઠા નીચું ભેઈ, ક્ષત્રિયોએ ક્ષત્રિવટ ખેઈ.
મોટા મોટા ગયા છે હારી ત્યારે કન્યા રહી છે કુંવારી.

(વલણ)

મોટા ગયા મંડપે હારી ન કન્યા રહી કુંવારી ને હે રામ !

(કમ્પુ ઈ યું)

સીતા વિનવે હે સખી મુજ વાંછિત નાખ્યા નાથ,
નર નિરાશ થઈ નાસી ગયા નવખંડમાં નહિ સાથ.

૧ દેશી કરતાં ગીતમાં અતે 'રે' બોલાય છે. પરંતુ પ્રાચીન
નાગરની સ્ત્રીઓ આ 'દેશી' બીજી રીતે ગાતી હોઈ 'રે' નો પ્રયોગ
નથી કરતી, તેથી અતે 'રે' લખેલ નથી.

દણીઅલ પાસે ધણુદળે અબળા કરે ૨ વિચાર,
 કંઈ કોઈડ ભાંગવા બેઠા થાયો આ વાર.
 ભડ સઘળા ભાગી ગયા ને તમ ભડ માથે બાર,
 પ્રિય પુરુષને ચોધું હું સ્વામી આવોને આ વાર.
 પૂર્વ જનમની પ્રીતડી શે ન સંભારો રાય ?
 છાના રહ્યા છો છુપાઈને તે પ્રગટ કરો મહિમાય
 કઠણ કોઈડ ભાંગવા બેઠા ધાયો મહારાજ,
 જળહળ જ્યોત પ્રકાશીએ ને રોઝવીએ શ્રીસમાજ.

(દેશી ફેરવીને)

બેઠા થાયો બળવંતજી બળીઆ, તમને નેવા ભુવન તણ બળીઆ,
 આપણી પહેલાંની પ્રીત સંભારો, મંડપને મહિમા વધારો.
 જાનકી જગદીશે નીરખ્યાં, ત્યારે, લાજ સીતા મન હરખ્યાં,
 મુખ આટા તે પાલવ સાહ્યો, બાણે ચન્દ્રમાં વાજળ છાયો.
 લઘુ વેશે કેનાં હું લાભું, ગુરુજી કહે તો ત્રંબક બાશું,
 ઋષિને પાયે તે પ્રણામ કીધો, વિશ્વામિત્રે મ્હાવર દીધો.
 ભડ કોઈડ ઉપર આવે, શીકુલને સિંહ જ ભાવે.
 રામ જેણે જેવો કરી ધાયો, રામ તેને જેવો કરી ભાવ્યો.
 રામ દીઠે કોભાંડ ગુલ આજે ત્યાં તો ઇન્દ્ર ભુજઈડ ભાંગે.
 રામ દીઠે ધનુષખંડ તૂટે બાણે ગિરિવર શાકુળર છૂટે.
 ભાથા ઝડી ભુજ મજ રહો રઘુનાથે તે કોઈડ ચઠાવ્યો.
 સહુ દેખનાં ન યાજનાંડ કીધો રામે જીત્યા તણે જય લીધો.
 પછી ભૂપતે મહિમા બાણ્યો વર વેકુંઠનાથે વખાણ્યો.

૧ સિંહનું કુળ. ૨ શાર્દૂલ.

(વલણુ)

વર વૈકુંઠનાથે વખાણ્યા, નામે મોડ બધાબધા ને હે રામ!

(કડવું ૫ મું)

રામ જનકે કેરે આંગણે ઉત્સવ થાય અનંત,
સહુકો કહે સીતા પરણશે સ્વ મી પ્રેમાનંદ.
સીતા પધાર્યાં સ્વયંવરે રે વરવા શ્રી સ્થુરાય,
હાથેવાળો સીતાનો સાહો, દીધાં કન્યાદાન.

(દેશી ફેરવીને)

હાંજ હાથેવાળો સાહો, રામરે રાજ જનકે દે કન્યાદાન,
વર કન્યાનું લે છે દાન તે તો સધળા જગમાં જણ.
બાતો વૈકુંઠ લોકે ચાલે, ઋષિપત્ની તે મંગળ ગાય,
મોટા મુનિવર મુહૂરત સાથે વિશ્વકર્મા તે ચોરી બાંધે.
રામ હીઠે તે સર્વે ઠો હરખે, ત્યાં તો મંગળ પહેલું વરતે,
ત્રીજે મંગળ અતિથે સ્નેહ, સીતા કુંકમ વરણી ફેડ.
રામ સીતાના શુણ સંભારે, ચોથું મંગળ વરતે તે વારે,
એને ગાયત્રી સાવિત્રી જણે, બ્રહ્મા મુખે વેદ બણાવે.
રામ સીતા પરણ્યાં પ્રીતે, કંસાર જમે રાજરીતે.
માતા પિતાને પાથે લાગી રે, દુઃખ દારિદ્ર નાખ્યાં ભાંગી.

૧ વિરેદની પ્રખ્યાત રામ 'જનક' તે જ રામાયણની નાવિકા
તાનો પિતા ■ એમ ન માનવું જોઈએ, કારણ સીતાનું પાત્ર
જો કલ્પિત છે, ઐતિહાસિક નથી. જુઓ મેરઝનસકૃત History
'Sanskrit Literature'નું ભાષાન્તર. (મે. પા. ૬૧૨).

સીતાવેલ જે હરખે ગાય, તેને આનંદ મંગળ થાય,
સીતાવેલ તે જેણે જોડી, દાસ કહે છે વણખો, કર જોડી

(વલણ)

કર જોડી કરે વિનતિ કવિતા કહે વણખો દાસ
સીતાવેલ ગાય સાબળે, તેનો વૈકુંઠ વાસ

જનકજીનો માંડવો

જનકજીને માંડવે પરણે જાનકી શ્રી રઘુનાથ	જનક૦
સર્વ લોક જોડી ઊભા હાથ	જનક૦
ત્યાં તો આનંદ વાઘ્યો અતિ ઘણો	જનક૦
માય માનુનો મંગળ ગીત	જનક૦
ગુણ ગણપતિ ગૌરીના ઉચરે કરે આપણા કુળની રીત. જનક૦	
આવ્યા રાજ મહાપથકી જાનકી, તેડી લાવ્યા ગુરુ ચતાનંદ "	
દેવી પદસાવ્યાં કંચન ચોનીએ ગુપ્ત જાણીએ પૂનમચંદ "	
પછિ માતાની પામે આવીઆં, રાજા દશરથજનક બે જોડ. "	
એણે શિવગૌરી ઘણા પૂજ્યાં, તેણે પહોંચ્યા તે મનડાના કોડ "	
ત્યાં તો ગુરુવચને રઘુનંદને કર્યો જાનકીનો કરચહ. "	
દીધી દર્શ સળી વચમાં વળી, તે તો વેદ પુરાણ ને વેણ. "	
ત્યાં નિશિલાનાથે હાથે કરી, આપ્યાં વરજીને મધુપકં દાન. "	

૧ મે "વણખો" (વિજય) નામનો કવિ જણાય છે.

બેઠા આપ હાથે રે શ્રીકૃષ્ણધરી, દેખો વિપ્ર યથા તુષ્ટમાન જનકે
 સોપ્યા રઘુવરને હાથ જાનકી આડી રાખી દર્શ સખી એક "
 સુખે મત્ર ભણે પ્રભુ આપથી, જાણે દેવ તણા વિવેક "
 પડે વેળા ચર્ચાને લગ્નનો આપ્યો જનકે હાથેવાળો હાથ "
 કીધી દર્શ તણી મર વેગળી, ભણે સ્વસ્તિ સુખે રઘુનાવ "
 બીજી ત્રણ કન્યાને તેણી ગીત શુ, પાછાવીને જનક રાજન "
 કર્યા કાર્ય વિવાના વિધાન શુ, વગી દીધા ઘણા સન્માન "
 દીધી ભરતને કન્યા માણવી, પાછા લક્ષ્મણ બિર્મિલા નામ "
 શત્રુક્ષને દીધી મુલોચના, થયો જાનક અપાંગ તે હામ "
 ત્યા કુજની રીતે રઘુન દણે, લાજ હોમ કીધા તેણીવાર "
 રેડે ધૃત તણી ત્યા આહુતિઓ, આપે ભરી ભરી કૃપના હાર "
 ત્યા ગૌ મહિષ રથ પાવખી, દાસી ગજ રથ ને ભાર "
 કન્યાદાન સમય ત્યા આપીઆ, લક્ષ મૃત્યુના લક્ષ તોખાર "
 બીજી જોવા આવ્યા સર્વ દેવતા, મળ્યા ગગનમા અનેક વિમાન "
 શુ વરમાવે કૂલ કાટે ભરી, જાણે દેવ દેવા બેઠા દાન "
 મન આનંદ પામ્યા અક્ષર ઘણા, ત્યા વરસાવે કૂળની માળ "
 પછી નમ્ર તે કૂલે સોહી રહ્યું, કૂલે શણગાર્યા સર્વ હાર "
 મળા ટોળે ટોળે સર્વ માનુની, ગત્ય મરપમા ન સમાય "
 સુખ ધૃધન પદ કન્યાથા ધરી, બિભી માનુની મગજ ગાય "
 ભણે વેદ આ ઘણા વેળા, છાત્રી અક્ષત દે છે આશિષ "
 રાજ દસરથ જનકના વશમા, સદા ચિત્ત શુભ લગદાશ "
 વાચા વિપ્રે તે વેગે વચાવડા રાજ જનકનું ગોત્ર પવિત્ર "
 કુલ કન્યાની ખીસા દેખાડવા, સુખે હિચારે સાગ ચરિત્ર "
 ગુણ ગદ્યે નામે ત્યા અપ્સ ૧, બહી ચારણ માગણ જન.

મળ્યા માગણ અતિ ઘણા આંગણે, જશ બોલે છે જૂજવે ઠાઠ. જનકે
 રાજા જનકે છે જાણ્યક તેડીઆ, કીધાં રત્ન કનક તણાં દાન.”
 ગણ વાણ ને વચ્ચ નવનવાં, આપી આપી કર્યા રણિયાત.”
 રામે વિપ્રને મેલ્યા છે મોકળા રત્ન કનક તણા બંડાર.”
 બાંધી પેટલાં ઘેર કાઢે ઘણું, નવ ઉપડે પ્રાણે ભાર.”
 રાજા દશરથ દાન આપે ઘણાં, કરી ચોક કનકનો મેર.”
 મેલ્યા માગણ લોકને મોકળા, કીધી જાણ્યક જોડ કુબેર.”
 મનુષા વેશ ધારીને દેવતા, વિવાહ જોવા આવ્યા રઘુનાથ.”
 એકબીજાને જોળજો નહિ, નવ જાણે તે જાત ને ભાત.”
 ઘણી બીડ ભરાણી છે માંડવે, કાઈ જોડયું મુણે નહિ કાન.”
 વાણ વાણંત્ર દશરથ જનકનાં, વાળે હુંદુભિ ને નિશાન.”
 પછે વર-વહુ જોતાં મંળી જમે ધૂન સાકરે રાંધેા કંસાર.”
 આપે ગ્રાસ પરસ્પર મીતશું, કુળ રોતે સીતા ભરધાર.”
 બાંધો હેડાવટ કુળે ચૂંદડી શોભે કુંવર-કુંવરી તણી વેલ.”
 જોતાં તૃપ ન થાયે મેદની, ચાલી અમૃતની રસ રેલ.”
 જમે લોજન સજ્જન જાનમાં, પકવાન પંચામૃત પાક.”
 નાના વિધનાં અઘાણાં ને રાચતાં, ભાત ભાતનાં મુંદર શાક.”
 જમે નોતગણુ સર્વ દેશના, જમે સઘળા નગરના લોક.”
 આવ્યાં અન્નપૂર્ણા અન્ન ચૂરવા વળે જમી જમી થોકે થોકે.”
 વહેંચી શ્રીકૃષ્ણ પુગીકૃલ સામટાં લોક જાત ધરી ધરી નેટ.”
 રાજા દશરથ જનકને જાણ્યાંએ, હશે શ્રીધર શિવ જેવા શેઠ.”
 કરે લોક પરસ્પર વારતા, રાજા દશરથ જનક સમાન.”
 એણે પૂર્વે તે શિવ પૂજ્યા ઘણું તેણે એવાં થયાં પુણ્યવાન.”
 એનાં દર્શન પામ્યાં આપણે થયું જાણ્યાંએ કેટલી કલ્યાણ.”

કંઈક આપણે શિવ ગૌરી પૂજ્યાં તેણે પોતાને મનડાની હામ. જનક
 આપી મણિમાદિકને આજ્ઞા, કીધી તુર્ત સીતાજીએ સાન. ”
 આજ કાજ અમારું છે એટલું તમે જઈને સુખે કરો જન ”
 તેથી અદ્ય મહાસિદ્ધિ ઊલટે, કરી ધર્માં કિંકરી કરો વેશ ”
 આપ્યા મણિમય નવરંગી ઢાલીઆ, એવા નીપજે નહિ કોઈ દેશ ”
 ઘણું નવરંગી રેશમી ગાદલાં, વળી અતલસના ઓછાડ ”
 બીણા ઉપરણા રે ઓઢાડવા, સેજે બંધ બાંધ્યા સુખલાદ ”
 મોઢાં મથરૂનાં ગાલમથુરોઆં, વળી ઉલ્લેચ ઈ રંગ ચોડ ”
 નાનાં મોટાં ઉશીકાં અતલસી આપ્યાં સર્વને સેજે સેજ ”
 કોઈ વાતની ન્યૂન રાખી નહિ, આપ્યા જાજમ તકિયા અપાર ”
 એવું જન્મમાં સુખ પામે નહિ, લોક ભૂલી ગયા ઘરબાર ”
 એમ આદરે પૂરણ કામથું, ત્યાં વરત્યાં છે મંગળ - ચાર ”
 પછે વરકન્યાને વળાવવા, રાથે કાંધી સામર્થી સાર ”
 આપ્યો જડિત જનકને સુકુટ શ્રીરામ ને સીતાને શણગાર સોળ ”
 શુરુ વસિષ્ઠને સુકુટ હીરે જડયો, આપ્યાં વૈકુંઠને પટકુળ ”
 તેણે કુંવરને કીધી પહેરામણી, લક્ષ્મણ ભરત યત્રુદ્ધન વીર ”
 જોતાં બ્રહ્માદિક ભૂલા પડે તેવાં સામળ ગૌર શરીર ”
 રાજ મોહી રહ્યા મુખ જોઈને ધન્ય દશરથનો અવતાર ”
 એવા સર્વ સરખા મુત સાંપડ્યા ભલા સરખ્યા તે સરજનહાર ”
 પછે વિશ્વામિત્રને માનથી આપ્યાં બૂધણ વસ્ત્ર અપાર ”
 રાજ દશરથને દીધાં ઘણાં મણિ વસ્ત્ર ન થાય વખાણ ”
 રાણી કૌશલ્યાદિક ત્યાં સર્વને પંચવસ્ત્ર હીરાતણા હાર ”
 બીજા જાનૈયા સઘળાને આપીઆં વસ્ત્ર કુંડળ કંકણ સાર ”
 માળી હાલી ચાકરના ચરણના સાથે કરતા મળૂરી અમૂલ્ય. ”

તેને વચ્ચે વાધા ઘણા આપીઆ, આપી વચ્ચે ને તોખાર ને જૂઠા જનકે
 સર્વ સજ્જન કુટુંબ સંતોષિયું, થયો જાનમાં જય જયકાર ”
 કાઈ ન્યૂન રહી નહી લોકમાં મન હજીએ સકળ પરિવાર ”
 પામ્યા મન ગમતી રે પેરામણી, નવ રાખી પગપર ન્યૂન ’
 જાણીએ આવી મળ્યા સર્વ એકઠા, શિવ કેશવ પૂજ્યાતું પુણ્ય”

સીતારવયંવર

સીતારવયંવર રચીએ રે રાય મંડપ રચીએ,
 રૂપ નિહાળી અનુપમ કન્યા, જનકે લીધી પ્રતિજ્ઞા રે-રાય મંડપ
 તેડાવ્યા જૂપ સકળ દેશ દેરા, આવીને કીધા છે ડેરા રે-રાય.
 જે કોઈ શિવજીનું ધનુષ્ય ચઢાવે, તે જાનકી કંથ કઢાવે રે-રાય
 મોટી મનોહર મંડપશાળા, હેમના સ્થંભ હીરાળા રે-રાય
 કાંચન મંચ અનુપમ ઢાળ્યા, પધરાવ્યા જૂપ નિહાળી રે-રાય
 કૌશિક મુનિ પાસે રાધવરાજે, તે રૂપ અલૌકિક છાજે રે-રાય
 રઘુપતિ આગળ જૂપતિ ન્યારા, ચંદ્ર આગળ જેમ તારા રે-રાય
 ધનુષપૂજન કાંધુ જનક જૂપાળે, ચઢન પુષ્પની માળા રે-રાય
 ઢાલ નિશાન ને હુહુભિ વાજે, ઘોર ગગન લગે ગાજે રે-રાય
 જનક પાસે જિભાં જાનકી આવી, ધનુષને પુષ્પે વધાવી રે-રાય
 મોડ્યા ચત્રાનંદ ગુરુ નૃપ જોઈ, ધનુષ ચઢાવોને કોઈ રે-રાય
 એવું સુષીને ઊઠ્યા મહીપતિ સુખીઆ ભુજાળ સમર્થ સુખીયારે-રાય
 ધનુષ તળે કર ન શક્યા ઘાલી, ચંચળ આંખ્યા જેમ ચાલીરે-રાય
 જીઠી જીઠી આવે છે જૂપતિ જાગિયા, કરો શ્રમ પાછા વગીઆ રે-રાય
 આંખો છે ઈંદ્ર નરેન્દ્રને રૂપે, ન ચઢયુ ધનુષ સુર જૂપે રે-રાય
 સમગીતા

વાસુકી આળ્યો અનુપમ વેષે, ધનુષ ક્યું નહિ થેષે રે-રાય
 લંકપતિ લંક બાંધીને બિઠ્યો, બાણીએ મેઘ વહૂટ્યો રે-રાય
 દોડ્યો દયાનન ગર્વે ભરાણો, મન બાણે હું ત્રફરાણો રે-રાય
 આપ તળે કં દશ આંખ્યા, તે દેખીને દિગપતિ કાંખ્યા રે-રાય
 ધનુષ તળે ભુજ વીસ ભરાણા, તે કાઢતાં કર કચરાણા રે-રાય
 લયદ દસમુખ મહીપતિ હસીયા, સુકુટ મસ્તકથી ખસીયા રે-રાય
 વીસ ભુજ દશ મસ્તક ધારી, હાર્યો રાવણ અંહકારી રે-રાય
 વરણ વાયુ આઘ્યા નરવાયુ, ધારી ધનુષ ચાકી ગયા હારી રે-રાય
 દશ દિગ્ગજનો લાગ ન લાગ્યો, સર્વનો ગર્વ ત્યાં ભાંગ્યો રે-રાય
 કેટલાક ભૂપ બીન્યા ઉપહામે ન ગયાં તિનાકની પાસે રે-રાય
 દશ સહસ્ર મહીપતિ ખસીયા, ધનુષના ખૂટા ન ખસીયા રે-રાય
 ન ચડે ધનુષ વળે ભૂપતિ પાછા, તે આછા થકી લાગે આછા રે-રાય
 કેટલાક ભૂપતિ મનમાંહે લાજી, શીઘ્ર ચાલ્યા રથ સાજી રે-રાય
 જનકની આજ્ઞા માગી ન માગી, તે ગયા ભૂપતિ જગ ત્યાગી રે-રાય
 જોયું જનકે કોઈ એ ધનુષ ન ચડીયું તે પરતના પેઠે પડીયું-રાય
 જનકે જાણે મારી પુત્રી ન પરણી, વીર તિના થઈ ધરણી રે-રાય
 ભૂગુપતિએ પૃથ્વી નક્ષત્રી કીધી, વીરકળા હરી લીધા રે-રાય
 એણીપેરે સાંભળી લક્ષ્મણે વાણી, લોચન કોષે ભરાણી રે-રાય
 ભણેરે પ્રભુ મને આજ્ઞા દીજે તો, ભૂપતનું મનડું પતિએ રે-રાય
 કહો તો પ્રહ્લાદને પાડુડે પાડું, નશ લગે અવના ઉડાડુ રે-રાય
 સાત સાગર કહો તો એકઠા લેજું, આભના તારા ઉકેલું-રાય
 નિર્વાર પૃથ્વી જનકજીએ બાણી, ન શક્યું ધનુષ કે તાણી રે-રાય
 પ્રભુ તમ આવે એ ધનુષ ન લાગે, તો રવિકુળ લાંછન લાગે રે-રાય
 સાંભળી જ્ઞાત વાયાં રઘુનાથે, આપણ છાંએ મુનિ સાથે રે-રાય

આજ્ઞા વિના કાંઈ કામ ન થાયે, સેવા તણું ફળ જાયેરે-રાય
 સાંભળી ઋષિ હસી જોડ્યા મુખથી ધનુષ ચઢાવેને સુજોધારે-રાય
 રામ રઘુવર, કેસરી કહાવે શંભુનું ધનુષ ચઢાવો રે-રાય
 મુનિવરનાં મુણી વાક્ય કહે, જોડી પ્રભુ લાગ્યા ચરણે-રાય
 કટિના પલ્લવટ સાથે ન વળી, ન બાંધી પાધ સભારી રે-રાય
 સેજે ધર્મ જઈ ધનુ ત્રિપુરાસી, તે લાગ્યું કુસુમ જેવુંભારી રે-રાય
 તાણી વિનાયક કર્યા ત્રણ કટકા, એ આમ લાગે કોઈ લટક્યારે-રાય
 સખત પાતાળેથી પન્તગ ભડક્યો, બાનુ તણો તુરી ભડક્યોરે-રાય
 હસમલ્યો દુરંગ ધનુષ કડાકે, ઝિગજ લાગ્યા ભડાકે રે-રાય
 દેવ રક્ષા કન આંગળી ધાલી, જોવા આગ્રા સહુ ચાલીરે-રાય
 કોઈ કે ભવ કોઈ હડ કિયોરે, ભવ વિના ભાંગ્યું છે જોરેરે-રાય
 કોઈ કે ભૂપતિ એણું કરીએ, જાનકી ભેટી વરીએરે-રાય
 કોઈ જાણ્યું અજાણ્યું ન ભાળો, જોડ્યા વિના જળ રાખોરે-રાય
 જેણે શરાસન શંભુનું ભાંગ્યું સહસ્ર અળાંકિત ગાજ્યુરે-રાય
 તે આવે યુદ્ધ કર કેમ ચાલે, મારા મહીવડે ઘાદેરે-રાય
 કોઈ કહે ભૂપ ચાલો રથ જોડા, જોડ ઘાય જેમ થોડીરે-રાય
 ભક્ત ભૂપતિ ધણું મનડામા હરખે, તે રૂપ રાધવ તણું નીરખે-રાય
 દેવનાં હૃદયે વાગ્યાં છે બ્યોમે, વરસે કુમુદ ધણી ભોમેરે-રાય
 આપી રઘુવરને વરમાળા, આવીને જાનકી બાળારે-રાય મંડપ

રૂક્મણીવિવાહ^૧

રાગ-ધોળ

છાંદુ-૧

કુંદનપુર વિવાહ રચ્યો બૂપતિ સીમકરાય,
કન્યા તે દેવા શ્રીકૃષ્ણને આનંદ ઉર ન સમાય,
રુકમૈયે તે જાણીયું ઉર વ્યાખ્યો અતિથય કાળ,
કન્યા ન આપું શ્રીકૃષ્ણને એ છે ગાયોતણો ગોવા
રુકમૈયાનું મન મેલું ને તેડાવ્યો ચિથુવાળ,
રૂક્મણીએ તે ખબર જાણીને અંતરે બિટી જાળ,
હર ધણી દ્વારામતી રહ્યો લગ્ન વચ્ચે દિન એક,
અંતર્યામી આવળે રાખળે મારી ટેક.
એવું તે કહીને કુંવરી બેઠી કાગળ લખવા ખાસ,
મુક્તાનંદ કહે માનુની અર્ધ જગત થકી ઉદાસ.

છાંદુ-૨

મારી સાર લેજો અવિનાશીરે, જાણી જન્મોજનનમની ઢાસી રે
વાંચી કાગળ વેલેરા આવો રે, મારા તનનાં તાપ છુટાવો રે
દિન એક લગ્ન વચ્ચે જાણી રે, વહેલા આવળે સારંગપાણિ રે
મેં તો તમ અર્થે તન કરીશુરે, મેં તો તમચરણે ચિત્ત ધરીશુરે
જેતાં વાટ નહિ આવો વહેલારે તબ્બું પ્રાણુ લગન થકી પહેલારે
કહે મુક્તાનંદ મુરારિરે વડાલા રાખળે ટેક મુરારિ રે

૧ 'સ્વામી' પદ્યનું આ ગીત ખૂબ જ સુંદર હોઈ સંગ્રહમાં સ્વીકાર્યું છે. 'કૃષ્ણ-વિવાહ' સાથે આ સરખાવવા જેવું છે.

લઈને કાગળ વિપ્ર સીધાવ્યો હરિની કરુણાથી દ્વારકા આવ્યો.
 દેખી દ્વારકા મહાસુખ ધામ જેના રાખ છે સુંદર રયામ.
 વહેલે વિપ્રને આવતાં જાણી ઊઠ્યા સન્સુખ સારંગપાણિ.
 પૂછી હેમ ને કાગળ લીધો વાંચી પત્ર હેયે દદ કીધો.
 પૂછ્યું વિપ્રને દઈ ઘણું માન જાવા તૈયાર થયા ભગવાન.
 સાથે વિપ્રને રથમાં બેસારી આધ્યા કુંઠનપુર મુરારિ રે.
 એવા ભક્તવત્સલ શ્રી નિરધારી જાય મુક્તાનંદ બલિહારી.

કડવું-૪

માનુની મનમાં ચિંતવે કેમ ન આવ્યા સુંદર રયામ ?
 વાર થઈ કેમ વિપ્રને નવ સર્વ માતું કામ.
 જો નહિ આવે જહુપતિ તો તણ્ય મારા પ્રાણુ
 એવામાં દિજ આવીયો જેમ આવે રામનું બાણુ
 વિપ્રવદન જોઈ વનિતા મન આનંદ વાઢ્યો અપાર,
 પ્રાણુલવન પધારીયા જગલવન જગ આધાર.
 કુંઠનપુર હરિ આવીયા સુણી ભૂપતિ ભીમકરાય,
 સામા જઈ સન્માન કીધું આનંદ ઉર ન સમાય.
 ત્રિકમ તોરણ આવીયા વત્યો તે જયજયકાર,
 મુક્તાનંદ કહે માનુનોના પુણ્ય તણો નહી પાર.

કડવું-૫

દેવીપૂજાની મસ લઈ ખ્યારી રે ચાલી નીરખવા કુંજવિહારી રે.
 સાથે લીધો પૂજનો સામાન રે મેજે નીરખવા શ્રી ભગવાન રે.

હરિ લક્ષ્મ અનાદિના માની રે ભાવે પૂજ્યાં શ્રી ભવાની રે.
વળતાં રૂપ પ્રકાશિયું ખાળી રે ત્રેમે પામવા શ્રી વનમાળી રે.
સંગે અમુર હતા રણેવાળ રે દેખી રૂપ પડ્યા તત્કાળ રે.
વેગે આવીયા અંતર્યામી રે મળીયા મુક્તાનંદના સ્વામી રે.

કડવું-૬

કર સાહીને રથ પર સીધાં મનવાંછિત કારજ સીધાં.
કન્યા હરણ કરીને હરિ વળીયા સૈન્ય સોત ત્યાં બળમદ્ર મળીયાં.
વસે રુકમૈયો ચડ્યો શિશુપાળ રે કન્યા કેમ કરી લેશે ગોવાળ?
ખાંધી દ્વરકા માંહેથી લાવું નહિ તો પુર માંહી પાછો ન આવું.
જઈ ને જહુપતિ સંગ જીવ કરીયો વહાલે સર્વતણે મહ હરીઓ.
રુકમૈયાની વાહો છે દાહી, કાપી કેશને મૂક્યો છે કાઢી.
રૂક્મણીના શોક નિવારી મુક્તાનંદ કહે પધાર્યા મુશરિ.

કડવું-૭

માધવપુરનો માંડવો આવે જાદવકુળની જાન.
પરણે તે રાણી રૂક્મણી વર વાંછિત શ્રી ભગવાન.
જાદવ જાનૈયા થયા વળી માંડવીયા પણ સોય,
વિધિસહિત વિવાહ રચ્યો કસર ન રાખી કોઈ.
માણેકચંબ મંડપ રચ્યો મધ્યે ચોરી ખાંધી સાર,
મોહન આવ્યા માયદે કોટી ભવનના કિરતાર.
માયે તે મુગટ જડાવનો કાને કુંડળ ચકરાકાર,
જાણુજ ધોરખાં કોટે કૌસ્તુભમણિના હાર.
૧ લે ધણા શણગારમાં પીતાંબર અતિ ઉદાર,
હમ કડાં ભેટે હાથમાં પાયે અંજરનો અમકાર,

વહાલાનું વદન સોહામણું જાણે જિયે પૂનમનો ચાંદ,
મુક્તાનંદ કહે મોહન વરને જોઈ યયો આનંદ.

કડવું-૮

વળતી લાડકીને શણગારીરે પીઠી ચોળીને પાટ બેસારી રે.
લીલો સાડી ધરી તન સારી રે જેણે રીઝે શ્રી ગિરધારી રે.
સોળે શણગાર અંગે મંગધારી રે ચાલી લેટવા દેવમુરારિ રે.
સંગે માનુની મંગળ ગાયરે તેની શોભા વર્ણવી ન જાય રે.
એવી રીતે તે મધ્યે આવ્યારે તેડી પિયુજ પાસે પદશબ્દો રે.
કર સાદ્યો ચરાચર સ્વામી રે નારી માદ્યરે મહાસુખ પામીરે.
શોભે માદ્યરે મહા સુખકારી રે જાય મુક્તાનંદ જાલિહારી રે.

કડવું-૯

વરકન્યાની જોડ બિરાજે જોતાં કેટલે કામ છળી લાગે,
વાગે દેવનાં વાળાં અપાર પરણે અખિલ ભુવનના આધાર.
પ્રભા ઉચરે વેદ વચન જયજયકાર થયો ત્રિભુવન,
ચારે દેરા હરિ સંગ ફરીય નારી જગના છત્રજીવનને મળીયાં.
શોભે અખંડ અલોકિત જોડ માથે બત્રીશ બમરીનો મોડ,
લાટોલાડી જમે છે કંસાર જેનો નિગમ ન પામે પાર,
મુક્તાનંદ કહે મહાસુખકારી એવાં ચરિત્ર કરે ગિરધારી.

કડવું-૧૦

કંસાર જમતાં કામનો જોડે વિવિધ વચન ગાળ,
શ્યામસુંદર તે સાંજળે હસતાં જોડે તે દીનધ્યાળ.
બંદીજન જયજયકાર કરે ગાય ગાંધર્વ મધુરાં ગાન,
અનંત નાથે અપસરા સૂર આવ્યાં ચડી ત્રિમળ.

પ્રહ્લાદિક સૂર પુષ્પની વૃદ્ધિ કરે તે વારંવાર.
 ઢાલ નગારા ગડગડે વાજીત્રોનો નહિ પાર,
 ચારે મંગળ વરતિયાં વરકન્યાની સલી ધની જોડ,
 રૂક્મણી લઈને આવીયા દ્વારકાં શ્રી રણછોડ.
 દીન જાણીને દયા આણી પૂરી મનની આશ,
 સુકતાનંદ કહે ચરણસેવા દઈને રાખ્યાં પાસ.

કડવું-૧૧

શ્રીકૃષ્ણ પરદયા રૂક્મણીને આઝ્યાં તે નગર મોખાર,
 જેણે એ વિવાહ નીરખિયો તેના પુણ્ય તણે બહિ પાર.
 પ્રેમશું માતાએ પોખોયા જગજીવન જગ આધાર,
 લઈ ઉમંગે સ્થામનાં વારણાં વારંવાર
 પુરવાસી સહુ પ્રેમશું નીરખતાં નટવર નાથ,
 રૂક્મણીએ જે ધારીયું તે સાચું કીધું સ્થામ.
 ભક્તજનનાં લાડ પાળે એવો છે કરુણાનો ધામ,
 અધમ જન ઓધારવા થયા મનુષ્યરૂપે મહારાજ,
 પાવન જથ વિસ્તારોએ સુણતાં તે સીને કાજ.
 નરનારી જે રૂક્મણીનો વિવાહ થીએ ને ગાય,
 તેને તે રીઝે શ્રીહરિ સર્વે પાતક પ્રલય થાય.
 શેષજી પાર ન પામીયા કહેતાં હગ્નિથ સાર,
 તોય તેનાં ગુણ ગાવતાં જાણીને અધમ ઓધાર.
 સુકતાનંદ કહે મહાપ્રભુનાં અચળ જુગ જુગ જોડ,
 રોગજન સાંભળો તે બોલો જય રણછોડ.

ઊઠાને લોળી

ઊઠાને લોળી, વીછળોને ગોળી
 મહીડાં વલોવે ઝોટયુ ર તણા રે.
 મહીડાં વલોવશે મારીભાઈની માડી રે
 પેરણ પટોળી ઝોઢણ ચૂદડી રે
 લાશ લણે રે લખમી કીયા ભાઈ ઘેર નશુ રે ?
 ને ભાઈ ઘેર પરભાતે પાણુગળે
 લાશ લણે રે લખમી કીયા ભાઈ ઘેર નશુ રે ?
 ને ઘેર બાપ દીકરા લેખાઠરે.
 લાશ લણે રે લખમી કીયા ભાઈ ઘેર નશુ રે ?
 ને ઘેર પુતર કેરાં પારણાં.
 લાશ લણે રે લખમી કીયા ભાઈ ઘેર નશુ રે ?
 ને ઘેર વરધ ઉતાવળી.
 લાશ લણે રે લખમી કીયા ભાઈ ઘેર નશુ રે ?
 ને ઘેર સામી ભીતે સાથિયા
 લાશ લણે રે લખમી કીયા ભાઈ ઘેર નશુ રે ?
 ને ઘેર પોપટ કેરા પાજરાં

૧ ૨૪ મેવાણીએ આ ગીત “ ચૂડામા લીધું” છે

૨ ભેંસો.

૩ ઉપગ્ર (સંસ્કૃત લક્ષ્ય ઉપરથી)

લીલુડા વાંસની વાંસળી

લીલુડા વાંસની વાંસળી મારે જાનમાં વાગતી જાય, ૧
ગામને પટેલોએ પૂછીયું આ ક્યાંનો રાજા જાય ?
નથી રાજા નથી રાજવીર, મારે...ભાઈ પરણીને જાય,
—લીલુડા વાંસની....

ગામની પાણિયારીએ પૂછીયું આ ક્યાંનો રાજા જાય,
નથી રાજા નથી રાજવીર, મારે....ભાઈ પરણીને જાય
—લીલુડા વાંસની ...

ગામને ગોવાળીએ પૂછીયું આ ક્યાંનો રાજા જાય ?
નથી રાજા નથી રાજવીર, મારે....ભાઈ પરણીને જાય
—લીલુડા વાંસની....

૧ આ ગીત સ્વ૦ ગેપાણીએ 'ચુદ્દી'માં લીધું છે.

નીંદરડી નેણું ઘેરી રહી

રાજ પેલડા પોરની નીંદરડી,
નીંદર બાજે રે...ભાઈની સેજ,
નીંદરડી નેણું ઘેરી રહી.

ગોરાં....વહુ જગાડે જાગે નહિ,
પોદયા જાગોરે...ભાઈના વીરા,
નીંદરડી નેણું ઘેરી રહી.

તમે કાં કંથ પીધા કસુંબલા ?
તમે આરોગી કાં તો લીલુડી ભાંગ,
નીંદરડી નેણું ઘેરી રહી.

અમે નથી રે પીધા કસુંબલા,
અમે આરોગી નથી લીલુડી ભાંગ,
નીંદરડી નેણું ઘેરી રહી.

અમે દરખારથી મોડા આવીયા,
આપણા ઘેર રે...ભાઈના વીરા,
નીંદરડી નેણું ઘેરી રહી.

સ્વ. મેધાણીએ આ ગીત 'ચૂંદડી'માં લીધું છે.

લખખીતો _____ (૮૧)

ચૂંદડી પંચવલું કરે ત્યારે માંડવે જઈ ગાવાનું ગીત

સમોવડ સમોવડ લડ મળ્યા રે, સમોવડ હુવો રે વિવાહ,
મેં તને કીયા વેવાઈ વારીયો રે, કીયા ભાઈનો વાદ ન લઈશ,
કીયો ભાઈ છે ગણી ગણ્યો રે, રાધે કળશીનો ફૂર

બૂખ્યાનો લડ માળવો રે તરક્યાનો વિશ્વામ—

સાજન જમાડે સૌ મળી રે રવિ ઉગમતે શૂર,
કીયા ભાઈને ઘેર હાથણી રે, રવિ ઉગમતે શૂર.
કીયા વેવાઈને ઘેર પડી રે રાધે ટોપલાનો ફૂર,
હીયો ને ભીયો જો જમે રે રવિ આયમતે શૂર.

જનવાળાં માન માગવા માંડવે જાય તે
વખતે ગાવાનાં ગીત

(૧) અમને માન દો

અમને માન દો, અમને માન વેવાયો માન દોરે,
અમે માન સરીખાં વેવાયો અવીયાં રે—
અમને આપે ને આપે કીયા ભટ્ટે દેજ્યાં રે
અમને માન દો અમને માન દો વેગયો.

૧ કુટુંબના જન્મદિનું નામ અત્રે લેવાય છે.

(૨) લાડી માડી સૂતેલાં જાગે

લાડી માડી સૂતેલા જાગે, વર માડી બેસણા માગે,
ડુંગર ચરથી ગવરી અણાવે, તેના દૂધડીઆ દોવરાવે,
અમારે છે કેઈ બાઈ અટકણ દૂધ વિના પગ ન પૂચે.

(એવી રીતે વારાફરતી સોને ગવાય છે)

યાળ ભર્યો મુક્તાક્ષ મહી રે

યાળ ભર્યો મુક્તાક્ષ મહી રે સોનયાનુ બાણું રે,
આવ રે વહુવારુ તને દેખાડુ મજ્જસનુ તાણું રે.
યાળ ભર્યો મુક્તાક્ષ મહી રે સોનૈયાની રેખ રે,
આવ રે વહુવારુ તને દેખાડું તારા ઘરની ટેક રે.
યાળ ભર્યો મુક્તાક્ષ મહી રે મોનૈયાનો કટકો રે,
આવ રે વહુવારુ તને દેખાડુ તારી જોડાણીનો મટકો રે.

મારી જાન થોડા જમી રે

વેવાઇએ વેવાઇને તેડીયારે ગણેશ માંડયા છે ઘેર,

મારી જાન થોડા જમી રે....

નવટાંકે જમશે નવ જણા રે, પાશેરે જમશે પચાસ,

મારી જાન૦

જે દિનાં કીયો વેવાઇ જનમીયારે, તે દિના સાંચિલા ધીય,

મારી જાન૦

જે દિનાં કોઇ વેવાણુ જનમીયાં રે તે દિવસનાં રાધેલાં અન્ન,

મારી જાન૦

કોઈ વેવાણુ આપે છે અથાણું રે કાચલીમાં કાંકરાનો ભોગ,

મારી જાન૦

લાડડી ટોડડા જવડી રે

લાડડી ટોડડા જવડી રે, લાડી આવડા દહાડા તમે કયાં રહ્યાં રે.
દિવસે સૂતી ને રાતે જાગતી રે, હું તો કીયા બાઈ સસુગને માગતી રે.
દિવસે સૂતી ને રાતે જાગતી રે, હું તો કોઈ બાઈ સાસુને માગતી રે.
દિવસે સૂતી ને રાતે જાગતી રે, હું તો કોઈ બાઈ નવંદને માગતી રે.
દિવસે સૂતી ને રાતે જાગતી રે, હું તો કીયા બાઈ દિયરને માગતી રે.
દિવસે સૂતાં ને રાતે જાગતી રે, હું તો કીયા બાઈ જેઠને માગતી રે.

૧ આ ગીત સ્વ. મેવાળીએ ' ચૂંદી ' માં લીધું છે. જે કે
ધણા થોડા ફેરફાર માથે છે અને થોડું દૂંડું છે જુઓ ' ચૂંદી '
ભાગ ૧, પાનું ૧૧૭.

નહિ નમે હો નહિ નમે

વેવાઈઓનો માંડવો રૂ, કાંઈ ભટે શણે ઘેરીયો રૂ—

નહિ નમે હો નહિ નમે રૂ કીયા ભાઈનો દોહિત્ર નહિ નમે રૂ—
 નહિ નમે હો નહિ નમે રૂ કીયા ભાઈનો પહુત્ર નહિ નમે રૂ—
 નહિ નમે હો નહિ નમે રૂ કીયા ભાઈનો મોત્રી નહિ નમે રૂ—
 નહિ નમે હો નહિ નમે રૂ કાંઈ વહુનો જન્મ્યો નહિ નમે રૂ—
 નહિ નમે હો નહિ નમે રૂ કીયા ભાઈનો ભાણેજ નહિ નમે રૂ—
 નહિ નમે હો નહિ નમે રૂ કીયા ભાઈનો ભત્રીજો નહિ નમે રૂ—
 નહિ નમે હો નહિ નમે રૂ કીયા ભાઈનો બેત્રી નહિ નમે રૂ—
 નહિ નમે હો નહિ નમે રૂ કેઈ બાનો વીરો નહિ નમે રૂ—
 નહિ નમે હો નહિ નમે રૂ કરુણાકર કુંવર નહિ નમે રૂ—
 નહિ નમે હો નહિ નમે રૂ નાણાંનો બળીઓ નહિ નમે રૂ—

એક આરા ઉપર આરી રૂ

એક આરા ઉપર આરી રૂ, એક વહુવર થઈ અમારી રૂ ?
 મારે કેઈબાનાં કહીયાં કરશે રૂ, ઝોલી કેઈના બાલ કાને ધરશે રૂ.
 એક આરા ઉપર આરી રૂ, એક વહુવર થઈ અમારી રૂ.
 મારે કીયા ભાઈનાં કહીયાં કરશે રૂ, ઝોલ્યા કીયાના બાલ કાને ધરશે રૂ ?

પંચવલે બેસે તે વખતનું ગીત

પાંચ મણીકો લાડવો રે, પીરસ્યો છે કીયાને બાણે—

મણીકો લાડવો રે—

જમતાં તે ઊંચર આંબરી રે, મેલ્યો છ પર લેટમાંહિ—

મણીકો લાડવો રે—

માંડવા વચ્ચે છૂટી પડ્યા રે, મસ્તાને કયો રે ફળેત—

મણીકો લાડવો રે—

જન ચલામણી વખતનાં ગીતો

(૧) દ્યોને રે લાડી ઠ્યોળડાં

દ્યોને રે લાડી ઠ્યોળડાં જમોને વાર બે ચાર રે—

પછે રે જમશેરે સાસ રે, જમશે ઉચ્છિદ વાર રે—

ફૂર જમશે દીવાલડી દોટલી આદિતવાર રે—

એક જમશે રે બપોર કે, બીજલું માઝમરાત રે—

ઘેડી રે ચાદ્યાં સાસરે રે, દોઢ દોઢ બરીયાંતળાવ રે—

ટાબથડે મુખ દહોઈ ત્યાં સરોવર ધોયા છે પાય રે—

ઘેડી રે ચાદ્યાં રે સાસરે, દાદો વળાવાને નાથ રે—

બલું રે જીવો મારા દાદાજી, માતા મુવાસણી હોય રે—

૧ ‘પન્નવલ્લભ’ ઉપરથી પંચવલુ, વરની જોડે તેના પાંચ ગોઠિયા જમવા બેસે તે રિવાજ.

૨ આ ગીત સ્વં ગેપાણીએ ‘ચૂંદડી’માં લીધું છે. જુઓ ચૂંદડી ભાગ ૧.

૩ દીકરી

ઘેડી રે આલ્યાં રે સાસરે, વીરે વળાવાને જાય રે-
 ઘણું રે જીવે મારા વીરાજી, સાલી સુવાસણ હોય રે.

(૧) લીલુડા રે વાંસની વાંસળી !

લીલુડા રે વાંસની વાંસળી શેરડીએ વાગંતી જાય રે-
 ગરવા રે ખાપની બેટડી કેમળા સાસરે જાય રે-
 મેલ્યાં રે ઢીંગલાં પોતીયા મેલ્યો છે સહિયરોને સાથ રે-
 મેલી રે ખાપની ગોઠડી લીધી છે સસરાની ગોઠ રે-
 મેલી રે માયની ગોઠડી લીધી છે સામુની ગોઠ રે-
 મેલી રે વીરની ગોઠડી લીધી છે દિયરની ગોઠ રે-
 મેલી રે બેનની ગોઠડી લીધી છે નણદની ગોઠ રે-
 હું તમ પૂછું લાડકડીવર તજ અંબોડલે સાથી રે-
 એણે રે સમઘીઠે ક્રીયા ભાઈ એ સ્થળ ય ધાળ્યો છે હાથી રે-
 હું તમ પૂછું લાડકડાવર તજ અંબોડલે થોડો રે-
 એણે રે સમઘાઠે ક્રીયા ભાઈ એ સ્થળ ય ધાળ્યો છે થોડો રે-
 હું તમ પૂછું લાડીકડીવર તજ અંબોડલે હેલ રે-

૧ આ ગીત એટલું હૃદયપ્રાવક છે કે પ્રસંગે માનાર તથા
 સ્નાત્તનાર બંનેની આખમા આસુ જ આવી જાય છે, અને હૃદય
 ભરાઈ જાય છે ગીતનો રાગ પણ એટલો ભારાનરૂપ છે કે તેના
 સ્વરો સચોટ અસર હૃદય પર મૂકી જાય છે. કન્યાના વજ્રા જ નજીકના
 સગા તો તો આખું ગીત ગાઈ જ નથી શકતાં ! મેં જાતિના જેટલા લોક-
 પ્રસંગોમા હજારો આપી છે તે દરેક ઠેકાણે આ ગીત આખું ગવાતું
 સાબરૂપું જ નથી એટલે લાગણી ભર્યો એનો રણકો છે જન ચવામણી
 વખતના ગીતો આ સંપ્રદાય જેટલા હૃદયપ્રાવક અને કરુણ દાળારાણા
 છે તેટલા હજી બીજા કયાય ખાસ જોવા મળ્યા નથી.

એણે રે સમધીડે આપી સજ્જતીય વેલ રે-
 વેલ સજ્જતી રે ગાદલી ચોથે રે મગજ ગાય રે-
 હું તમ પૂછુ લાડકડાવર સાસરે શુ શુય જમ્યા રે-
 સેવ સુવાળી રે લાપશી ખાજલા માહી ખજૂર રે-
 હું તમ પૂછુ લાડકડાવર સાસરે શુ શુય પહેયુ રે-
 પહેયો રે ઓતર ગોતર, બાધીએ વાજ્યા છે નેતર

(૬) ઓખાબાઈ રે તમે ચાલણહાર

ઓખાઃ બા રે તમે ચાલણહાર, સાદ કરો સહાયરો તણા રે-હા-
 નહિ મળીએ રે બીજુ વાર, દૂર સાસરાં છે તણુ તણા રે-હા-
 તમે જાઓ છો શ્રીકૃષ્ણની પાસ, અમે સઘળા અહીં રહ્યા રે-હા-
 તમે લાગજો રે લક્ષ્મીને પાસ, લીડા હેવાતણ માગજો રે-હા-
 તમે નહાજો રે ગોમતી માહા ત્યા અમને સલાજો રે-હા-
 તમે નહાજો રે નિરમળ નીર, બાણાસુરકુળ તારજો રે-હા-
 નહિ મળીએ રે બીજુ વાર દૂર સાસરા છે તમ તણાવ રે-હા-

૪૨મા ગીતનો રામ પછુ તેના અર્થના લાવાનુરૂપ દોષ્ટ સમુદર્શ
 ગાતા મુણુ રસ ખરેખર વિલસતો જણાય છે ગીત ખરેખર સ્વાર
 કદી શકાય

(૪) ટોડે તે બેઠી

ટોડે તે બેઠી ચરકલડી રે, દાદા વેણ સુણી સુણી લેને
 અમારા દાદાજીને હાથીડા ઝાઝા તે બાને સાસરે દેને
 સંપત્ત હોય તો દેને દાદા મારા જીભલડીએ જશ લેને
 જીભલડીએ જશ લેને દાદા મારા હાથ નેડી ઊભા રહેને
 ટોડે તે બેઠી ચરકલડી રે, કાકા વેણ સુણી સુણી લેને
 અમારા કાકાજીને ઘોડલાં ઝાઝાં તે બાને સાસરે દેને-
 સંપત્ત હોય તો દેને કાકા મારા, જીભલડીએ જશ લેને
 જીભલડીએ જશ લેને કાકા મારા હાથ નેડી ઊભા રહેને
 ટોડે તે બેઠી ચરકલડી રે, વીરા વેણ સુણી સુણી લેને-
 અમારા વીરાજીને વેલડોયો ઝાઝો તે બાને સાસરે દેને
 સંપત્ત હોય તો દેને વીરા મારા જીભલડીએ જશ લેને
 જીભલડીએ જશ લેને વીરા મારા હાથ નેડી ઊભા રહેને.

* ગીત ખરેખર સારું કહી શકાય, દાળ પથુ સુંદર છે. કરચુ-
 રસને અનુરૂપ. જાન અસામથી વખતનાં ગીતોમાંનું એક શ્રેષ્ઠ ગીત
 ગણી શકાય.

* કેટલું કરચુ? 'સંપત્ત હોય તો દેને...' નહિતર 'હાથ
 નેડી ઊભા રહેને...' દીકરી આવી વધુ આ પ્રસંગે પિતાને-દાદાને
 -વીરાને-કહી પથુ શું શકે?

(૫) રા'નીકુંવર ચાલ્યાં સાસરે રે *

ઝોખાને પારવતી એમ કહ્યું રે,
મનગમતાં કાંઈ પહેરોને આભરણ,
રા'નીકુંવર ચાલ્યાં સાસરે રે....

માયા ધરો માય ને બાપ—
પનોતી ચાલ્યાં સાસરે રે...

હાદાજીનો મડપ રચાવતી રે—
માતાજીને દેની રે આશિષ
રા'નીકુંવર ચાલ્યાં સાસરે રે....

વીરાજીનો તલક બનાવતી રે—
બાબીજીને દેતી રે આશિષ—
પનોતી ચાલ્યાં સાસરે રે.....

માજીનોને દેતી રે બહુ માન ધણું રે,
કટમને દેનારે આશિષ...
રા'નીકુંવર ચાલ્યાં સાસરે રે—

માયા ધરો માય ને બાપ,
પનોતી ચાલ્યાં સાસરે રે.....

૨૧

* જન સ્વામણી વખતે ગવાતું આ ગીત પણ કુલ્ચરસયી
જરૂર છે. રસને (કુલ્ચરસને) અનુરૂપ રાહ પણ ખૂબ જ સુંદર છે.

(૬) ઢાલીડા ધડુક્યા લાડી

ઢાલીડા ધડુક્યા લાડી ચાલેા આપણે ઘેર રે*
 'ઊલા રો તો મારું' મારા દાદાજીની શીખ રે
 હવે કેવી શીખ રે લાડી ? હવે કેવા બોલ રે ?
 પરણ્યા એટલે પ્યારાં લાડી ચાલેા આપણે ઘેર રે.
 ઊલા રો તો મારું' મારા વીરાજીની શીખ રે.

કન્યાને વળાવ્યા બાદ વળતાં ગાવાનું ગીત

ગદ રે ફરો કીયા ગામનો, એમ પાસ ગોખલે જાળી રે—
 ઘર રે ફડાં ફલાણા તણાં ઘેર મીઠા બોલી છે નાર રે—
 કોઈ વહુ કાચની પૂતળી, પાછોલે ગાયશે ચીર રે—
 તમારો રે સરસો વેવારીઆ, કથ છે બાવન વીર રે—
 કેમ કરી યયા રે વેવારીઆ, કેમ કરી બાવન વીર રે—
 ગરશે શું યાય રે વેવારીઆ, સમરશે બાવન વીર રે.

* દરેક સ્થાનું નામ લઈએની એ જ પંક્તિઓ પુનઃ ગવાય છે.

૫ને પક્ષો છૂટા પડે ત્યારે વરવાળાં ગાય તે ગીત

આજ ભરીયાં સરોવર છલીયાં રે આનંદભર્યા
આજ માવડીનો કીયો ભાઈ પરણ્યા રે આનંદભર્યા.
મેં જાણ્યું કીયો ભાઈ જૂઠા રે આનંદભર્યા.
આજ મોલી પરણાવીને જિઠ્યા રે આનંદભર્યા.
મેં જાણ્યું કેઈ વહુ જૂઠાં રે આનંદભર્યા.
આજ જન્મેયો પરણાવી જિઠ્યા રે આનંદભર્યા
મેં જાણ્યું કીયો ભાઈ જૂઠા રે આનંદભર્યા

કેકરડી ઉઠાડવા જતી વખતે રસ્તામાં ગાવાનું ગીત

રડીએ જાતા રે અગર બહેકયા રે, વાહોલીઆ ફરકયા રે—
વહુવર વીંઝણો રે....

એના દાદાજીનાં રાજ્ય હીએ થોડલાં ખેલવે રે—
રાતે ને રમે રે રાણીજીયો સોગઠે રે.
એનાનાં સોગઠા પરવાળાંના પાસા રે—
ચારે ને થોપાસે રાણીજીયો રમી વળ્યા રે.

૧ ૨૫૦ મેઘાણીએ આ ગીત 'ચૂંદડી'ના લીધું છે— થોડા ફાર સાથે છે.

સીમંતનાં ગીતા

(૧) કંકાતરી

સ્વસ્તીશ્રી પુર તે દ્વારામતી, રાય યુધિષ્ઠિર તે ધર્મગાય,
વીરા વહેલા આવજો-૥ ધૃ ૥

દેવ હુ કાળાને તેડજો, એ છે પારવતીના પ્રાણુ-
વીન... ૥ ધૃ ૥

વીન શુરણ તમારી સગે તેડજો, પત્રિત પિતા વસુદેવ-
વીરા... ૥ ધૃ ૥

જેડે જતુની ને દેવકી રોહિણી, બીજા બે ચાર માત ને તાત
વીરા .. ૥ ધૃ ૥

રાણી રુકમણિજી ને રેવતી, સોડ સહજ ને એકસો ને આઠ
વીરા..... ૥ ધૃ ૥

બીડલજન મારી બાલીઓ, હું તો જોઉં ઠકરાણાના ઠાઠ
વીરા ... ૥ ધૃ ૥

૧ આ ગીત જનોઈ તેમજ સીમંત એમ બન્ને પ્રસંગોમાં ગવાય છે સીમંતના પ્રસંગમાં ગીતામાં પ્રસ્તુત સંગ્રહમાં જે લીધા છે તે જ્ઞાન, અર્થ અને દાનમાં ખરે જ અનન્ય (Peculiar) છે 'કંકાતરી' અને તેની આગળ આવતું 'મોસાણું' એ બન્ને ગીતો ગવાતી વખતે જ્ઞાના ધણા આ-પુરુષોને આવું સાચે મેં જોયા છે. બીજા દોર સંગ્રહમાં તેટલા સુદર ગીતો, આ પ્રસંગના નથી જોયા.

અને પક્ષો છૂટા પડે ત્યારે વરવાળાં ગાય તે ગીત

આજ ભરીયાં સરોવર છલીયાં રે આનંદભયાં
આજ માવડીને કીયો ભાઈ પરણ્યા રે આનંદભયાં.
મેં જાણ્યું કીયો ભાઈ જૂઠા રે આનંદભયાં.
આજ મોશી પરણાવીને જિઠ્યા રે આનંદભયાં.
મેં જાણ્યું કેઈ વડુ જૂઠાં રે આનંદભયાં.
આજ જન્મેયો પરણાવી જિઠ્યાં રે આનંદભયાં
મેં જાણ્યું કીયો ભાઈ જૂઠા રે આનંદભયાં

કેકરડી ઉઠાડવા જતી વખતે રસ્તામાં ગાવાનું ગીત

૧૨ડીએ જાતા રે અગર ખેડેક્યા રે, વાહોલીઆ ફરક્યા રે—
વહુવર વીંઝણો રે....

એના દાદાજીનાં રાજ્ય હીએ થોડલાં ખેલવે રે—
રાતે ને રમે રે ગણીજાયો સોગઠે રે.
એનાનાં સોગઠાં પરવાળાંના પાસા રે—
આરે ને ચોપાસે રાણીજાયો રમી વળ્યા રે.

૧ ૨૫૦ મેપાણીએ આ ગીત 'ચૂંદડી'માં લીધું છે— થોડા
ફેરફાર સાથે છે.

પાંચે પાંડવ જગનં આરંભીયો, કામ કંકાતરીને કાજ,
 વીરા.. ... ॥ ૫ ॥
 મારી ભાભીએ નીચવવીઓ, કામ કંકાતરીને, કાજ,
 વીરા.. ... ॥ ૫ ॥
 વિપ્ર જમી કરીને ભીડીયા, આપોં દક્ષિણને લાગ્યા છે પાચ
 વીરા.. ... ॥ ૫ ॥

(૨) પગલાં ભરતી વખતે ગાવાનું ગીત

સાસુ ઘાટ અનોપમ લાવે, રતિ તે વહુને પહેરાવે,
 રતિ રૂપે દીસે રૂઢી હાથે, હસ્તી ખડ્ગની રે ચૂરી.
 સોળે હસ્તમાં જડયાંરે માદળીઆં, શૂમણામાં જડયાંરે પૂતળીઆં
 સોળે હસ્ત ખડગમાં પોંચી, જડી વીંટીને રે અંજૂડી.
 માલણી તે મલપતી આવે, સવા લાખનો મોશર લાવે,
 સોશર પહેરે રતિવહુ રાણી તમારે સસરે છે સારગપાણી,
 હળવે હળવે ડગલાં ભરે રાણી, સ્વામી કહેશે કે ક્યાં કરામાણી
 રતિ રગમંડપમાં રે આવ્યાં, સાસુએ મોતીડે વધાવ્યાં.
 રતિ રૂપે દીમે રંભા, તેમને જોવા મળ્યા છે પ્રધા.
 માતા લીલડા જગ પધરાંરે રતિ વહુને રે ખોળે ભરાવે.
 પગલે પગલે સોનાની મહેર, એ તો આપે રતિવહુનો વાર
 મળી હનુમાનનોરે અણ્ણવો, રક્ષા મુબદ્દા પાસ ખંધાવો.
 રાખલડી બંધામણી હીરા, એ તો આપે રતિવહુના લીંગ
 વાટકડીઆં રે ચંદન ભરીયાં, એ તો રતિવહુ આગળ ધરીઆં.

૧ વાટકીમાં ચંદન પાવાનો રિવાજ દ્રશ્ય છે.

ચંદન પીઓ રે રતિવહુ રાણી, તમારો સસરો છે સારંગપાલ
 ચંદન ન પીયે રોષે કરાય. આંખા અર્ધ ઘણા જુદા
 નાનો દેવરીઓ જોળે લેઠો, મધ્યને રખમઠ મારીને ઊડ્યો
 ખુસહીયાને આપો ઘોઠો, તે તો દીયેરને મન યોડો
 ખુસહીયાને લાયક બાઈ, એ તો આંખે રતિવહુની માથ (મ)
 સાસ કુળજી તે પત્નિ મોટાં, તેને પાયે પડેરે પનોતો
 વહુવર મંથર જઈને આવો, રૂઝ પુત્ર લઈ ઘર આવો
 પુત્ર આવ્યે રાણ સહુ થાય, તરીયાં તોરણ બાર બંધાય

(૩) લખારશી ચૂંદડી

સરસ્વતી સ્વામીને વિનવું લખારશી રે
 મળ્યત લાચું પાપ લખારશી ચૂંદડી રે
 મામે કે કાંતુ કોકડી લખારશ-
 છ માસે કાંતુ ચેદ લખારશી ચૂંદડી રે
 રંગારવાટે હું મઈ લખારશી રે-
 રંગારવના જે જોત લખારશી ચૂંદડી રે
 રંગારો પોદયા દોત્રીએ લખારશી રે
 રંગારવ દોત્રી નાથ લખારશી ચૂંદડી રે

૧ મદ્યસ્પર્શીનો અર્થમત દોષ દોષ. જગતી જગતીદય મ.
 એ અર્થનો છે એ મતવા આ ઉપયોગ કર્યો છે ૫ ।

૨ દિવસ માત્ર ઉપાસ કરાઈ મારે છે એ વિનવ જગતી છે

૩ લખારશી-જગતી લખારશી મતવા 'મે-દોત્રી' સરસ્વતી
 રંગારવા મત છે તે નોટું છે. લખારશી એટલે કે 'લીલા'
 મં ૧૩ ૧૫૩ - લખાર લીલા ને તેનું ૧૫૩-૧૫૩.

બેશ બાઈ બેશ બેનડી લખારથી રે
 કહે તારી ચુંદડીનાં મૂલ લખારથી ચુંદડી રે
 હાથ ભરામણ હાથીઓ લખારથી રે
 ગજ ભરામણ ગામ લખારથી ચુંદડી રે
 ઝોડી પહેરીને સાંચ્યાં લખારથી રે
 દારકાંના ગઢ હેઠ લખારથી ચુંદડી રે
 રાથે તે ઘોડો રાખીઓ લખારથી રે
 પ્રધાને પૂછી વાત લખારથી ચુંદડી રે
 કેસર કેરી બેનડી લખારથી રે
 કેસરની અધાંગ લખારથી ચુંદડી રે
 વાસુદેવની કઈ વહુ લખારથી ચુંદડી રે
 રૂકમૈયા કેરી બેનડી લખારથી રે
 શ્રીકૃષ્ણની અધાંગ લખારથી ચુંદડી રે

(ક) મોસાળું^૧

વીરો ગરથના ભંડાર ઉઘાડીઆ—
 મારી બેનીને જઈ કરો જાણુ—વીરો મોસાળાં કરે.
 શહેર માત્રના સોની તેડાવીઆ—
 સુભદ્રાબાઈના ઘડીઆ છે ઘાટ—વીરો મોસાળાં કરે.
 હેથ માત્રના હોથી તેડાવીઆ—
 સુભદ્રાબાઈનાં વહોર્યાં છે ચીર—વીરો મોસાળાં કરે.

૧ આ ગીત ખૂબ જ ભાવવાડી છે, તે સાથે કુચુરસથી જલકાતું છે.

શહેર માત્રના માળી તેડાવીઆ
 સુલદ્રાબાઈના ગૂંથ્યા છે મોડ-વીરો મોસાળાં કરે.
 મોડ માથે તે મોતી જડાવીઆં
 પાંદડીએ પરવાળાંની ભેડ-વીરો મોસાળાં કરે.
 વીરો દક્ષિણના ડાળીઆ મંગાવોઆ
 વાળાકની મંગાવી છે વેલ-વીરો મોસાળાં કરે.
 રથ માથે છે રતન જડાવીઆં
 ડાળીડાને સોનાનાં શીંગ-વીરો મોસાળાં કરે.
 જાલવ માત્રની સેના સજ કરે
 નાનાં મોટાં ને બાળ ગોપાલ-વીરો મોસાળાં કરે.
 વીરો આગળથી અનુચર મોકલ્યો
 મારી બેતીને જઈ કરે જાણ-વીરો મોસાળાં કરે.
 બેને ચંદન ચોરડા ઉઘાડીઆ,
 હવે બેસું માઠી જાયા ગોઠ-વીરો મોસાળાં કરે.
 હવન વેળાએ ઘોડો છોડીઆ
 મારા વીરનાં કરજે કલ્યાણ-વીરો મોસાળાં કરે.
 હવન વેળાએ સોનૈયા વરસીઆ
 રૂપૈયાના વરસ્યા છે મેહ-વીરો મોસાળાં કરે.
 વીરો દ્વારકાં ગાજ્યો ને હસ્તીનાપુર ગરમર્યો
 માંડવે જિલ્યો અપાઢો મેહ-વીરો મોસાળાં કરે.

સંક્ષેપ તેષ્યાનાં ગીતો

૧ (૧) માણ એક મેં ભેળું આજ મન વિચારીરે,

તુજ વિના નદિ કે.ઈ રહેઈ ગતિ તરીરે,
માણ બોલે જાગ્યવલુ રૂપ તારું મેં હાકુરે,
માણ મમ મયાં મનમાદાં લાગ્યું મીઠુરે,
માણ ત્રીજે ન જલે કેઈ મદિમા તારો રે,
૫૬ ખેલ્યું છે જાગ્રાત ધિનરવાનો આરો રે,
માણ ધામે ધોમલું મરૂપ ચોલો ડાં મારાં રે,
પ્રદાદિક વિષ્ણુ મહેય રતલુ કરે તારાં રે,
માણ પાંચમનો પડતો ભેગ નાગર લોક જલેરે,
માણ લીલા કને છે. રોજુ વિરાંચે વખલે રે,
માણ છઠ્ઠીના લખોઆ લેખ ટાળ્યા નહીં ટલેરે,
વિધાનાના મઝ્યા અક્ષર દેરવ્યા નહિ દૂરે રે.

૧ રાંદગ = રજારે = મુપંપની.

જનેઈ અથવા લખમા માતા તેષ્યાનો રિવાજ છે તે વખતે નવ દિવસ મુખી પૂજા કરીને આ ગીતો ગવાય છે. નવમે દિવસે મૈત્રેય દેરાય છે. અને માતાજીને વળાવતી વખતે માતાજીનો પાટલો માથે બેઠકની માફક રાખી જરાય ડમગવા ન દેના, ફરતાં દૂદીમાં ગીત ગવાય છે.

જ્યા રમતાં રાંદગ તેષ્યાનો રિવાજ છે, ત્યાં નવ દિવસની પૂજા નથી દેતી.

માણ સાંતમ તણાં રે વખાણુ શાં કરું શિરભેગી,
 જે દિ નહોતાં મંડાણુ તે દિ તું ભોગી,
 માણ આઠમ તણી અર્ધરાત કાળી થયા કૃષ્ણ રે,
 બય પામ્યા દૈત્ય અસુર દેવતણે કળે રે.
 માણ નોખે રહ્યા નિરધાર રામતણે રૂપે રે,
 સમુદ્રમાં બાંધી પાળ મે'મા ને રૂપે રે.
 દશ મસ્તક છેલ્યાં દૂર રાવણુને રાહ્યો રે,
 દૈત્ય કે' ભાગી ઉગરશું લંકાગઢ વેર્યો રે.
 એકાદશીએ તે આઠ હજાર નવલક્ષ ગ્યા નાસી રે,
 ત્યાં મરણુ પામ્યા કંઈ કોડ લંકાના વાસી રે.
 બારથે બળને છળવા બાળા થઈ ચાલ્યાં રે,
 તેરથ તણાં રે વખાણુ કરું શું મહાકાળી રે.
 જે દિ નહોતાં મૂળ મંડાણુ તે દિ તું બાળી રે,
 માણ ચતુર્દશી વાર શિવનો શિવરાત્રી સૌ રહેશે રે,
 તે તો બિગ્યો છે સાક્ષાત પૃથ્વીને શુધ દીસે રે.

(૨) હું રે મનોહર માલણુડી રે

હું રે મનોહર માલણુડી રે જૂથે રે ગજવેલ રે મા !
 બત્રીસ બમરીનો મોડજ જૂથે વચ્ચે વચ્ચે સોનલાં રેખ રે મા
 એ મોડ તો મારી રાંદલને શોભે રાંદલ સાયલાં દેવ રે મા !
 પોળોમાં કરો રે કલ્યાણુ મા, વસ્તીમાં આબાદાની રે મા !
 પાણુડીએ અમી છાંટ રે મા !

દોર ઘોર રણ ક્યે રે મા, પોળોમાં ફોરે રે હથાળ રે મા!
 ફરો બાર્ખજો મેવા રે રે મા, કઈ વડુ લગે છે પાથ રે મા!
 પાથ પડાગલ બેટો રે મા!

અખંડ રોવાનલ રોય રે મા, અખંડ મુખી રોય પોળ રે મા!
 અખંડ રોવાનલ મૂડો રે મા, અખંડ લોગછની મોળ રે મા!

(૩)

ચાટું ચોટું રે નગર ચાંપનેરનું,
 ચોટે ચાંદતા વેચાય,

ચોટે ચૂંદીઓ વેચાય, જમને
 જાંને રે હીવાભાઈએ મૂલખ્યાં

પાન ફૂલનો રંગ ઊડ,
 આંભા જાંબુની છે ભાન,

મીઠાં તિજે રે તિજે કોઈ
 બા મતનાં, જેજે જાયઃ અવા પુત્ર,

રાખ્યાં ઘરનાં ઘરમૂત્ર,
 દુગ અજવાખ્યાં રે હીમા બાઈને બેટડે...

(૪)

ચંખલપુરની ચેરીએ, ત્યાં તો મને જોયાના કોડ,
 ફરી ફરીને લડે ફરીએ, નીરખું નિગનચો વાત.
 પેલી પોળે પેસતાં સામાં સુતારીનાં હાટ,
 સુતારી લાવે જાણેક હથે બટુચરના નાથ.

ખહુચર આળા ઝોઢણી, ચૂંદડી લાલ ગલાલ,
ઝોઢો અદકા મૂલની ઘાડડી લાલ ગલાલ...મં... .

(એ પ્રમાણે આગળ બીજી તે પોળે, ત્રીજી તે પોળે-
ચોથી તે પોળે અનુક્રમે માળી, દોશી વગેરેનાં નામના
ઉલ્લેખ કરી આગળ ગવાય છે.)

(૫)

ઝોખલીઆ ખાંડી ખાંડી જલમર ગયો રે મા,
કણકી નજરે ન દીઠી રે ભવાની મા.
જેવાં મેણાં જ્યોદાણનાં ભાંગ્યાં રે ભવાની મા,
એવાં મેણાં દેવકીજનાં ભાંગો રે ભવાની મા.
હાલરૂ લઈ ઘેર આવો રે ભવાની મા,
પરસાળે પારણિયાં બંધાવો રે ભવાની મા.
પારણીએ હીરલાની દોરી રે ભવાની મા,
હીંચોળે ઠોઠર બા બેની રે ભવાની મા.

(૬)

બિડલો ને ચૂડલો આઈડ કરતી રે ભમરી,
મંડપ રચ્યો રે આઈને ઉગમણે નગરી.

૧-જનમ-જનમ

૨-અનુરૂપ નામ મુકાય છે.

(એ પ્રમાણે ‘ ચંદલાના કેડ ’ હોય નાગોરીને તેગવો, તથા
‘ અકોટના કેડ ’ હોઈ સોનીગા તેગવો એમ ઉપર મુજબ જ
ગવાય છે.)

૧ જૂની ગુજરાતીમાં પણ આ પ્રયોગ પણ ઠેકાળે છે. મરાઠીની
આ અસર હતી ?

ને રે બહુ તો ઘેર સુતારી તેડાવું,
સુતારી તેડાવી આઈના બાલેક વસાવું.

(જરા ઠકીને) એકી છંદે, બીજે અતણીછંદે, દોરી,
ચોથે છંદે રમે રાણી રાંદલગોરી,

અમે તમારા બેસણિયાની ગાદી રે રન્નાદે.
અમે તમારા પાહોલાની રજ રે રન્નાદે.

રાંદલ માવડી કહે છે અમને બાલેડીના કોડ,
બાળોને જગાડો ઓલ્યા સુતારીના કુંવર.

સુતારીનાં ઘર અહીં નહિ હસ મૈલ દૂર ને,
બાલેડી લઈ આવે આઈને ઉગમતે અસુર ને.

ગિડલો ને ધૂડલો આઈ ફરતી રે બમરી,
મંડપ રચ્યો રે આઈ ને ઉગમણી નગરી.

રાંદલ માવડી કહે છે અમને ઝરીયુંના કોડ,
બાળો રે જગાડો ઓલ્યા ઠંસારીના કુંવર.

ઠંસારીનાં ઘર અહીં નહિ હસ માઈલ દૂર ને,
ઝારી લઈ ને આવે આઈને ઉગમતે અસુર ને.

ગિડલો ને ધૂડલો આઈ ફરતી રે બમરી,
મંડપ રચ્યો રે આઈ ને ઉગમણી નગરી.

રાંદલ માવડી કહે છે અમને ચૂંદડીઓના કોડ,
બાળો રે જગાડો ઓલ્યા દોશીડાના કુંવર.

દોશીડાનાં ઘર અહીં નહિ, દસ મેલ દૂર જો, :
 ચૂંદડીઓ લઈ આવે આઈને ઉગમતે અસુર જો.
 ઉડલો ને ચૂડલો આઈ ફરતી રે -જમરી,
 મહપ રચ્યો રે આઈ ને ઉગમણી નગરી.

(૭)

કાળકા કાળે ઘોઠે આવે મારી અંબા રે,
 રાંદલ રથે બેસી આવે મારી અંબા રે.
 અંબા છૂટે ચરણે આવે મારી અંબા રે,
 બહુચર બાળાવેશે આવે મારી અંબા રે.
 એમ કરી ચારે બેનો મળીયાં મારી અંબા રે,
 ચારે વાવલડી ખોદાવી મારી અંબા રે.
 વાવનાં પાણી અમૃતવાણી મારી અંબા રે,
 માને ગોણીએ ગા દેવાય છે અંબા મારી રે.
 માને ચરુએ ખીર રધાય છે મારી અંબા રે,
 માને ખોળલે ખાંડ પીરસાય છે મારી અંબા રે.
 માને વાટીએ ઘી પીરસાય છે મારી અંબા રે,
 માને મોટા હવન થાય છે મારી અંબા રે.
 માને ચીર ચૂંદડી હોમાય છે મારી અંબા રે,
 માને નાળિયેર ઘી હોમાય છે મારી અંબા રે.

(૮)

તાર માતા તાર તાર ત્રિભુવન રાણી,
 ચંદનપુષ્પ ચઢાવ આરામુરની બવાની.

કીયા ભાઈ જિભેલા દરબાર દરશન ઘોને ભવાની,
 કઈ વહુ લાગે છે પાય મેં તારી સેવા ન જાણી.
 માગે છે દહીં ને દૂધ જોગે પુત્ર ભવાની,
 માગે ધણીનાં રાજ ન્યાં લગણુ ગંગાનાં પાણી.
 છવાડે જાઝી જાર તે તમે જાણે ભવાની,
 કીયા ભાઈ માગે છે નાર તે તમે આપો ભવાની.
 છવાડે જાઝાં અન્ન તે તમે આપો ભવાની,
 છવાડે જાઝું સૂત્ર તે તમે આપો ભવાની.
 કઈ વહુ માગે છે પુત્ર તે તમે આપો ભવાની,
 છવાડે જાઝું હીર તે તમે જાણે ભવાની.
 કઈ બા માગે છે વીર તે તમે આપો ભવાની,
 છવાડે જાઝું હીર તે તમે જાણે ભવાની.

(૬)

જવના જવારા મેં વાઘ્યા, પૂજ્યાનાં કૃષ્ણ આપો ને રજાદે,
 વાંઝીયા મહેણાં મારે દોહણાં રે,
 આશિષ માશું માતા જ્યેષ્ઠી ને,
 સુનલા ગોળી ગોરસ બરી રે,
 મહીડાનો માગતલ આપો રે રજાદે,
 વાંઝીયાં મહેણાં મારે દોહણાં રે.
 પાણી બરી હું ઊભી રહી રે, છેડાનો જાલનાર ઘોને રજાદે,
 વાંઝીયા મહેણાં મારે દોહણાં રે.

ધાયો ધખાયો મારો સાડલો રે,
 જોખાનો ખૂંદનાર ઘોને રન્નાદે,
 વાંઝીયા મહેલ્યાં મારે દોહલાં રે.
 લીપ્યું ને શુપ્યું મારું આંગણું રે,
 પગલીનો પાડનાર દેભે રન્નાદે,
 વાંઝીયા મહેલ્યાં મારે દોહલાં રે,
 રાટલા કરીને યેઝી રહી રે,
 ચાનકીનો માગતલ દેભે રત્તદે,
 વાંઝીયાં મહેલ્યાં મારે દોહલાં રે.
 જવના જવારા મેં વાવીયા રે,
 પૂજ્યાનાં ફળ આપ્યાં રે રન્નાદે,
 અમીરસર કુંવર મારે લાડકો રે,
 આશિષ માતાજીની નીત ફળો,
 સુનલા ગોળી ગોરસ બરી રે,
 મહીડાનો માગતલ દીધો રે રન્નાદે,
 અમીરસ કુંવર મારે લાડકો રે.
 પાણી બરી હું ઊભી રહી રે,
 છેડાનો ઝાલનાર દીધો રે રન્નાદે,
 અમીરસ કુંવર મારે લાડકો રે.

૧ - માગનાર

૨ ' અમીરસ કુંવર થાવ લાડકો રે ' એમ પણ પાઠાન્તર છે
 પરંતુ તે પાછળના ભાગમાં વધુ અનુરૂપ હોય તેમ સ્વીકાર્યું છે.

ધોયો ધપાયો મારો સાડલો રે,
 ખોળાનો ખૂંદનાર હીધો રે રન્નાદે,
 અમીરસ કુંવર મારે લાડકો રે.

લીપ્યું ને ગુપ્ત્યું મારું આંગણું રે,
 પગલીનો પાડનાર હીધો રે રન્નાદે,
 અમીરસ કુંવર મારે લાડકો રે.

રોટલા કરી બેસી રહી રે
 ચાનકોનો માગતલ હીધો રે રન્નાદે,
 અમીરસ કુંવર મારે લાડકો રે.

(૧૦)

લીલા ચણાની ચણોઠડી આઈ ઝાંઝરનો ઝણકાર, ✓
 માન સરોવર ઝીલવા ગ્યા'તા, દડવાની દાતાર,
 વાંઝીયે રે વાંઝીયે કાંઈ રોક્યાં આઈનાં મઢનાં બાર,
 વાંઝીયાંને પુતર દેશે દડવાની દાતાર...
 લીલા ચણાની...ઈ...

આંધળે રે આંધળે કાંઈ મઢનાં બાર,
 આંધળાંને આંખો આપે દડવાની દાતાર.
 લીલા ચણાની...ઈ...

પાંગળે રે પાંગળે કાંઈ રોક્યાં મઢનાં બાર,
 પાંગળાંને પગ આપે દડવાની દાતાર,
 લીલા ચણાની...ઈ...

કોદીએ ર કોદીએ કાંઈ રોક્યાં મઠનાં ભાર,
કોદીયાંને કોઠ કાઢે દડવાની દાતાર...

(૧૧) આરતી

સરસ્વત સ્વામીને અતિસાર મા, ગજમુખ ગુણતણા જાંઘર મા,
સેવકને આપો ઘણી સંપત, ટાળે તે ભવડાની આપકા.

ટાળે ભવની આપકા મા, ભવદુઃખ ભંજનહાર,
મા ભવદુઃખભંજન મા કાળી મા,

દેવીયોને શોદશથી મળી આવી મા,
હમચી તે ખૂંદે છે વળી વળી મા-

હમચી ખૂંદે વળી વળી મા, મંમાયા માતંગી,
તાળીના તો ટાચકા વાળે, દેવ સઘળા રંગી.

મા રંગભર કીધસો શણગાર મા, પાવસે તે નેપુરનો અણકાર મા,
અંગે તે ચુવા ચદન બહેકે મા, ઉજળાં તે પુષ્પને ટોડર બહેકે મા.

ટોડર બહેકે પુષ્પતણાં મા વિધ વિધના મહુ રંગ,
ચરણા ચોળીને પીતાંબર શોએ આધને અંગમ.
મા અંગે તે ઉલટ ન માય મા, ભાવતાં તે લોજન માતાજીને યાય મા.

આલ્યા છે ઉતાવળાં મા, બેઠાં બાલેઠ દાળો
સેવ સુવાળી લાભથી ને ખીર ખાંડ વાળી

મા એવાં એવાં ભોજન માતાજીને યાય મા,
સનમુખ બેસો ગિરના રાયા મા,

સનમુખ બેસો શ્યામતણી મા શાક પાક પકવાન,
 આદર ભાવે આઈ આરોગ્યાં આખ્યાં ફેફળપાન.
 મા આખ્યાં તે ફેફળ અતિ પાન મા, પૂરો માગ હૈકાની હામ મા.

હામ પૂરો હૈયા તણી કનકાંઈ કાને ધરજો,
 સિંહ વાઘની સહાય કરી મા વહેલાં વારે ચઢજો
 મા ચઢજો તે ચિંતામાં દેવી જાણી મા, તારીતે તે બોલાવી વાણી મા.

આપો અંબા અચળ વાણી, જે તારા શુભ ગાથે,
 નરનારી જે સાંભળે એનાં ભવનાં પ્રાયશ્ચિત જાથે.
 સંવત અઠોતેર ને ઉત્તમ આયો માસ મા—
 આસો તે સુદ બીજને શુક્રવાર મા કરજોડી કહે છે દેવીદાસ મા.

જનોઈ (ઉપવીત) નાં ગીતાં

નિશાળગરણ*

મંગલાચરણ

પ્રથમ યો ગણપતિ વરણુ, સ્વામી શંકરસુત સુખધામ.
મનતણી આશા પૂરશે, શુદ્ધ શુદ્ધ કેશે સ્વામી
ગજવહન નયન રંગિયામણું અને શંકરસુત સમરથ,
લઘુવેર લંગોદર પૂછએ પામીએ પૂરણ રત્ન.
કટિતલ ખળકે મેખળા, ને કંઠે પુષ્પની માળ-
એને વચ્ચે ચિરોદક પેરશે, એવા વિધનહરણ દુંદાળ.

(પ્રારંભ)

જાદવકુળસુત વરણુ, સ્વામી કરે અમારી સ્તુતિ,
અજ્ઞાનથી આદર કરું હું, કૃષ્ણ સુદામો ગવાય.

- પ્રસ્તુત સંગ્રહમાં જનોઈ વિષયક ગીતાં છે તેની સરખામણીમાં—સાહિત્ય, વસ્તુ, શબ્દ, ભાવ, દાળ ઈત્યાદિ—આજે એવાં ગીતાં હજી બીજાં ખાસ જોવા નથી મળ્યાં.

* શાલાચરણ—(બોડિંગહાઉસ અથવા શાળાગ્રહણ-નિશાળરૂપી ધર અથવા નિશાળનો અભ્યાસ અને પ્રતિધારણ કરવું જે.

ઋગ્વેદાદી સાહિત્યમાં 'મંગલાચરણ' તરીકે આ અપૂર્વ પદ્ધતિઓ છે. આવી સુદર પદ્ધતિઓ ધણી થોડી રચાઈ છે. અને તેમાંથી સ્ત્રીશૃંગાર લાક્ષણિક દાળથી ગાય છે ત્યારે તે એ ખરેખર દીપી બેઠે છે. પ્રત્યેકે આ મોઢે કરવા જોઈએ.

૧ સ્વામ-સ્વામી. પ્રાસ માટે પ્રયોગ યોજ્યો છે. 'શુદ્ધ-શુદ્ધ રો સ્વામ' સિદ્ધિ અને શુદ્ધિના સ્વામી=ગણપતિ.

૨ લઘુવે-નમ્રપણે, વિનીત ભાવથી.

૩ વણું ન કરનાં ધૃષ્ટદેવનાં-અથવા તો ધૃષ્ટિસ્ત્રી સદાય માગનાં. 'શિષ્ટાચાર' (સ્વામ ?) સંસ્કૃત સાહિત્ય પરથી બેતરી

અજ્ઞાનથી સુજ્ઞાની થયા રે, કવિ કહે કાળિદાસ ૧
મતિ આપો માત સરસ્વતી, હું કરું અતિ અભ્યાસ,
કરું અતિ અભ્યાસ અંબે, વાણી અવિચળ પામીએ,
એક પૂજ્ય કે પદ એત્યરું, અવિચળ કરોને સ્થાપીએ.

(વસણુ)

સ્થાપી તે રાજ્ય ઉગ્રસેનરે, મથુરા મહિ આનંદ હુવેર
માત તાતની આજ્ઞા લઈને કુંવર બહુવા ગયા બુઝો.
શ્રી ઉગ્રલૈનીમાં પ્રવેશ —:

એ દીન તે ક્ષિપ્રા ધૂધવે, નિત્ય નીર નિર્મળ ત્યાં રહે,
પ્રવેશ કરતાં જાય પ્રાયશ્ચિન, ૩ ધ્યાન ધરણીધર ધરે.
એક વનમાળીને અંજ પખાળી, વસ્ત્ર ચિર શોભિત ધર્યાં,
બાવન અંદન ચરચીયાં ત્યાં, તિલક હરિ મસ્તક ધરે...

આવેલ છે, 'પ્રેમાનંદે 'કથાઓથી' આ શૈલિને વેગ આપેલો
અત્યારની વાસ્તવવાદની કવિતાઓમાંથી જો કે આં કાલક્રમે લુપ્ત થયું
છે; કારણ કે અત્યારનાં કાવ્યોમાં 'ભકિતરસ' પહેલાંના કાવ્યો
જેટલો પ્રધાનપણે નથી હોતો જો કે English Epics માં પણ
આ રિવાજ હતો જ. 'અજ્ઞાનથી આદર'...વગેરે કવિને માત્ર
શિષ્ટાચારકર્મો વિનય જ સૂચવે છે આંગ્લકવિસમ્રાટ ટેનિસનના
'Lycidas' માં આવી જ 'નમ્રોક્તિ' છે.

૧ કવો કાળિદાસ? તે નક્કી નથી. કોઈ સ્થિતિના ઇતિહાસમાં
માટે આ સુંદર વિષય છે—જો હાલ ઉપર લે તો. મૂળમાં
'વસાવડનો નાગર હશે' એમ માત્ર અનિશ્ચિતોક્તિ જ લખી છે. ૧

૨ હિંદીની છાંદ રચ્ય છે.

૩ 'પ્રવેશ કરતાં' કોઈ પણ વ્યક્તિ તરત જ પવિત્ર થઈ જાય
એમ અર્થ છે.

નવ ખંડમાં કોઈ પવિત્ર પંડિત, ઉજ્જવળ સંદીપ વસે
 જેને સવા લાખ નિશાળીઆ, ૧ તે આગે તેનાં મુખ હસે.
 ઓદિચ્ય જ્ઞાતિ સતી સાધ્વી, પ્રજ્ઞ પૂરણ વિદ્યા મહેતા—
 બળભદ્ર બાંધવ સોતર શ્રીહરિ, ચાલીઆ જ્યાં શુર રહેતા.
 સુભાર જોડ સુરપ સુદરી પ્રથમ પોળે ચેસતાં,
 એક મુવાસણ ૩ સામી મળી એના કુંભ દોય દૂધે ભયાં.
 વિનતા વશે કે આવેરે' હસતી, ચરણ ધમકે ધૂધરી—
 કે' વહુ અબળા ચંદ્રવદની, પામશે વિદ્યા ઘણી.
 (વલણ)

પામશે વિદ્યા ઘણી, રામ જ્ઞાતિશે રંગ ભયાં રતિ,
 નર દહ્યા મોહી રૂપ જોઈ, ધન્ય ધન્યરે કમળાપતિ.
 ગુરુશ્રુત પ્રવેશ :—

રામ રંગિત સાંદિપનાં, ઘર પૂછતાં ડગલાં બરે,
 ત્યાં અનેક જન આગળ ફરે, દેખાડવા દયા સંચરે.
 સાંદિપ સામા બેઠા હુતા, અચરજ પામ્યા અતિ ઘણું,
 આ નગર આબ્યું ઊભટી, તે જોવા કેનું પેખણું.

વિચાર કહતાં વિદ્યેષે બહુ, સત્વર જઈ ચરણે નમ્યા,
 શિર હાથ મેલા ઉપદેશ કરીને બાલક બેઠ બોલીઆ.

ગુરુ : 'કહો રે કુંવર કયા કુળના ? ને કયાંથી રે તમે આવીયા?'

શિષ્ય : 'જાદવકુળ જગદીશધી, અમે આવીયા મથુરાં થકી,
 વસુદેવ મારા તાત સ્વામી, માત અમારાં દેવકી;

કવિ : દેવકીના કુંવર કેશવ, સાંદિપને ઘેર વિદ્યાર્થી,
 ભણાવો ભાવે આબ્યા, કરો તમારા વિદ્યાર્થી.

૧ 'અતિશયોક્તિ અલંકાર'

૨ સહિત

૩ સોલાઅવતી ઓના શુકન શુભ ગણાય છે.

ઘોડી

ઘોડી આજ શેત્રુંજીથી ઊતરી, ઘોડી આવી અમારે દેશ,
સરતાને મોકલી— ૧

ઘોડીને આગલે પગે ઘૂઘરા, ઘોડીને ચોકડે ચોદ રતન,
મખીઆરે મોતી જડ્યા— ૨

મારે કીયા ભાઈતે નિસાઈને સૂતા
તે કોણ મનાવશે— ૩

એમના તેડાવો કીયા* ભાઈ કાકા
એમના તેડાવો કીયા ભાઈ કાકા
તે હમણાં મનાવશે— ૪

કુંવર કોણે ફૂળ્યા ને કોણે હાકલ્યા
કુંવર કોણે દીધી તમને ગાળ,
કુંવર રદય લઈ વળ્યા— ૫

કાકા નથી રે ફૂળ્યા ને નથી કાકલ્યા
કુંવર નથી રે દીધો અમને ગાળ,
કુંવર રદય લઈ વળ્યા— ૬

રાજા રાયમલને ઘેર ઘોડલાં,
કાકા તે મજ ચઢવાના કોડ,
કુંવર રદય લઈ વળ્યા— ૭

કુંવર વેઠ ને વીટી ધણીએ,
કુંવર આજનાં નક્ષત્ર માગો,
તો કયાંથી મંગાવીએ.

આવી જ રીતે કાકાને સ્થાને મામા, દાદા વગેરે બોલોને
પછી ગીત આગળ ગવાય છે.

* અનુરૂપ નામ મૂક્યું

સુદામાનો મેળાપ

આવ્યો આવ્યો રે સુદામા, ગૃહયત્રી હોડે હરખાન માય,
ખાઓ ખરચોર ધન વાવરો રે એમ બહો સંદિપનીનાર
ગોરાણીનો ઉત્સાહ:

નાથ કરો નિશાળીઆરે, તોરણ બાંધોને બાર
આનંદ અમારે અતિ ઘણોરે, એમ બહો સંદિપની નાર.

શુરુ :

ગોર કહે વિદ્યા પામશે રે, આપું અક્ષર આર,
કક્કા કિકીને કરો ખગારે, બાવે સભો રે મોગર.
બારાખડી બધી આવડીરે, હવે કરો ગોઠિહાન,
ગોર કહે વિદ્યા આરડો રે, વડે ચો ફેફળ પાન.

ધન્ય ધન્ય રે આજનો દહાડો, ધન્ય મારો અવતાર,
જેને નિત્ય નિત્ય નયણે નારખતાં, હરિ આળ્યા ગંદિર માંદા,
પદાવનીના પગ પખાળી, કૃષ્ણ ચરણામૃત લોએ,
ત્યારે ગોરાણી આશિષ લીએ, ને ભામણ્યાર ત્રણેનાં લોએ,
નેક પુત્રની ઉપેઠે પગ પખાળી, તિલક કુમકુમનાં કઢે-
એક નાનાં તે વિધનો કસબ કોર્યો, લાવી સોને શિર ધર્યો.

૧ ભૂતની આ લગ્નતા પાસે અત્યારના મુગની દયા
જ ખાવી રહીને ?

૨ ભામણ્યાં દુષ્ટાં લેવાં. સામાને માથે હાથ 'મૂકી' સ્વ
પોતાને માથે આંખોના દયાકા બોલાવે છે. મૂળમાં 'સુવાસણી
સ્ત્રી' એમ શબ્દાર્થ થોણ અર્થને જરા સંકુચિત કરવામાં આવ્યો
છે. આશિષ આશવામાં 'સુવાસણુ,' 'વિધવા' વગેરે સંકુચિત
શબ્દાર્થ યોગવાથી તે 'વિધવા' જેવી ત્યાગમૂર્તિઓને અપમાન
થાય. છે !

૩ નિસાળે બેસાડવાને વરધોડો કર્યો તેનું વર્ણન

ઓહિન્ધ્ય બ્રાહ્મણ તેડીઆ, માથે તે સઘળા વાણીઆ-
એ રાતની પાથગે જઈને, ત્રણ તેજ આણીઆ
નિશાળગરણું કરે રે શુરુજી, વાવરે ધન અતિ ધણુ,
ત્યા બાળ ગોપાળે સાજન તેડયું, નગર ઉજેણી તણું,
ચડ્યારે ચતુર્ભુજ ઘોડલે, બળભદ્ર સુદામા સોત રે,
રૂપે રૂડા રજિયાગણા, તેજેથી ત્રિભુવન મોહિ રે
(વલણ)

ધન્ય રે સાદિપન ઘર તાહરુ, ધન્ય પદ્માવતી નાન રે,
એણી ઉજેણીને ચોટડે બેઠે છે અળીલ શુક્લાક્ષ રે
વહેચે છે દેશકળ પાન રે.

અભ્યાસનાં વખાણુ

સાદિપન સરખો વેવાનઓ, બક્ષી પેરે આપે છે દાન રે
જેની નિહાળે હજિ લણ્યા, તેના સૌભાગ્યને નહિ પાન રે
ચોમક ફહાડે ચૌદ વિદ્યા શ્રી નામ-કૃષ્ણને આપડી,
અમાસને^૧ અણોજડે ત્યા સરપણની તૂં પડી
સરપણની તપ તૂં પડીને, સાદિપન નહોતા ઘેર,
ગોગણી બોલાવે કૃષ્ણને, બળભદ્ર સુદામા પેર
ક્ષણુ કરે તમે બાળો વનમા, કરો પાથના પોડ,
ભારા સારા તમે બાધીને લાવો છાણા છોડ
ગોરાણીના વચન સૂણીને, કાધ કુહાડા લોધા
ત્રણે જણ વનમાહિ ચાલ્યા, ન્હતા લીધા સીધા
નાનુડી નિશાળીઆઓ, સરપણ લેવા ચાલ્યા
વનમા જઈ ને વૃક્ષ ન છેદ્યા, કંકડા કરમા આલ્યા
ભારો બાધી બૂધગ ઊભા, અસ્ત પામીઓ સૂં,

૧ 'કૃષ્ણવિવાહ' માટે તૈયાર થતા નાયકના જીવનના
અદ્ભુત બનાવોનું નિરૂપણ કરીએ બાલ્યકાળથી જ કરતા માગ્યું છે
'અદ્ભુત રસ'ની જમાવટ પણ પ્રસંગાનુરૂપ સાધ્ય થઈ શકી છે

ચેલી ચિત્રા કરે ચેલડા, નદીએ આવ્યા પૂર,
વનરાવનને આરે ઊભા, ગીત ગાય ગોવિંદ.
ગોરાણી ગા દોહવા જેઠા સાદ કર્યો ગોવિંદ,
કર વધારી દહોણી આપી, એવા દીનદયાળ

ગુરુની મનાયતા

ગોગળને મન વિરમય થાય, આ ઠોઠ કારણરૂપ,
શરપણ લેવા શીદ મોકલ્યા, ચોદ ભુવનના ભૂપ /
ગુરુને ગોવર્ધ વિના, નયણે નિદ્રા નાવે,
ગોરાણીને કૃષ્ણ વિના વળી અન્નેદકે નવ કાવે
ઉક્ષણ એક ખડકીને ક્ષણ એક મ દિરવાટ ભુએ ગોરાણી
શરપણ લેવા શીદ મોકલ્યા મત ડપાનીએ આણી ?
દશે દિશે હું વિમ્બ ચલાવું, કરુ પુણ્ય પરિવાર,
મહાવનમાથી શોધી લાવું, હું, રેવક પ્રતિપાળ
એમ કરતા આગણીએ ઊભા, ત્રણ કુવર તરકાળ,
ગોરાણીએ સોઠ નિખળાવા, શાક પાન પકવાન,
આદર ભવે હુરણ જમીયા, આખ્યા ફેફાળ પાન

૧ કેટલો સુદર પ્રયોગ છે !

૨ અદ્ભુત રસ-શ્રીકૃષ્ણ વનમા હતા ત્યાથી કર વધારી, હાથ
લાખા કરી, દહોણી આપી તેથી આશ્ચર્ય પણ થયું

૩ ખેલવામા ક્ષણિક ' મોલે છે ધરમા અને ખડકીએ ક્ષણે
ક્ષણે આવળ કરે છે એવા ભાવ છે

૪ સ્ત્રીથી કઈ ખોટું થાય તો મત પાનીએ આણી ' '
સ્ત્રી-સન્માન (chivalry) મા આ યુગમા કદાચ ગાનાર બહેનો જ
આ સ્વીકારના તૈયાર નહિ થાય ' તો યુવાનોની વાત જ ક્યા
કરવી રહી ? !

હું તમને પૂછું રાજ

હું તમને પૂછું રાજ ઘેલા કનૈયા-
 જનોઈ કેણે કાંત્યા રે રાજ ઘેલા કનૈયા । ॥ ધ્રુ ॥
 આપણા તે ઘરમા ઝંજેની ખતીલા-
 જનોઈ કેઈ બાએ કાત્યારે રાજ ॥ ધ્રુ ॥
 હું તમને પૂછું રાજ ઘેલા કનૈયા-
 જનોઈ કેણે સમજ્યા રે... રાજ ॥ ધ્રુ ॥
 ઝહોળી રે નાતમાં બનેવી ઝાઝા-
 જનોઈ ફલાણાએ સમજ્યાં રે... રાજ ॥ ધ્રુ ॥
 હું તમને પૂછું રાજઘેલા કનૈયા-
 જનોઈ કેણે ગાંઠ્યા રે... રાજ ॥ ધ્રુ ॥
 આપણા તે ઘરમા વીરો ખતીલા-
 જનોઈ એણે ગાંઠ્યા રે... રાજ ॥ ધ્રુ ॥

પછી જનોઈ દેવરાવ્યા કેણે ? દીધા કેણે ? ક્યા શુદ્ધે
 દીધા ? કેણે સિકા ખીરમી ? વગેરે મનને સાથે ગીત આગળ
 વધારીને ઉત્તરમા દાદા, બાપા, શુભ ભાતો વગેરેના નામ
 બોલવા ગાવા

xઆ કેણે બહેન, ભાઈ વગેરેના નામ બોલાવ છે

જનોઈx

ધરમકુવર હરિવર સુખકારી, અષ્ટ વરસના થયા બ્રહ્મચારી,
 ધરમદેવે જ્યારે મનમાં વિચાર્યું ઉપવૈત દેવાનું હરિને રેધાર્યું.
 પ્રથમ મહાપ અતિસારો કાઢી, વેનીની મદદથી વીંધી એ બનાવી
 પછી ગણેશની પૂજારે કીધી, કીધા માત્રિકા સ્થાપનનો રે વિધિ
 કૃષ્ણાનંદ કહે અતિ પ્રીતે, નાંદીશ્રાદ્ધ કર્યું વેદની રીતે
 અહશાન્તિક કર્યું નિગમ પ્રમાણે, એ પછી ઉતરાવ્યા કેશસુખણે
 લોમસ્થાનકમાં આચાર્યની પાસે, આવી ઊભા હરિપરમ ઉલ્લાસે
 આચાર્ય જે કૌપિન હરિને પહેરાવે અતિ ઉત્તરંગ રીતે
 કટીમાં બાંધી કનીધ્વજ સારી, આત્મન બેઠા શોભે બ્રહ્મચારી
 કૃષ્ણાનંદ કહે વામ વાગે એનો નાદ શુ દેશમાં ગાજે
 પછી પધરાવ્યા છે ધર્મ કુવરને ઉપવૈત આજના દડ હરિવરને
 પછી પાવકનો પ્રદિક્ષણ કીધી, ને પછા કીધા છે હોમનો વિધિ
 ગાયત્રી મંત્રનો ઉપદેશ કીધો, ભિક્ષા માગવાનો નિધાર કીધો
 ભિક્ષા વિનય કરી શુરને રે દીધી, કૃષ્ણાનંદ કહે સુખનિધિ
 નવરાવ્યા પછી ત્રિધિએ કરીને વસ્ત્ર બરેણું પહેરાવ્યા હરિને
 માનુની મંગળગાંત ત્યા ગાય, વિધિવિધ વાન્ત નોનાદ ત્યા થાય
 ધર્મ ખભા પર પુસ્તક શોભે, વરણી વેશ બેઠ જન મન લોભે
 કાશીપુરી ભણવાને આગ્યા, દ્રોઢ કરી મામો તેડીને લાગ્યા
 અતિ દાખડે મામો તેડીને લાવ્યા, ધરમકુવર જનને મન ભાગ્યા
 વરણી વેશે અતિ શોભે ભારા, વારે વારે કૃષ્ણાનંદ બલિહારી

xઉપવૈત આપતા પહેરેથી હેદને સુધી કંઈ કંઈ ક્રિયાઓ
 કરવાની આવે છે તેથી ત્રિશેષ આ ગીનમાં કંઈ નથી સાતિની જે-
 બહેન તરફથી આ મળ્યું છે તેમનો આભાર માનું છું.

શોભા શ્રીરામા*

સ્ફટિક મણિને ચોતરો, શોભા શ્રી રામા,
ત્યાં તો બેસીને કોણ કોણ નાહ્યું રે....શોભા....॥ ધ્રુ ॥

વસુદેવના પુત્ર શ્રીકૃષ્ણ—શોભા શ્રી ગમા,
ત્યાં તો બેસીને શ્રીકૃષ્ણ નાહ્યા રે....શોભા....॥ ધ્રુ ॥

ધી મગ જવ તલ હોમીઆ—શોભા શ્રી રામા,
ધુમાડા જાય આકાશ રે...શોભા....॥ ધ્રુ ॥

આકાશદેવના એમ બણે રે—શોભા શ્રીગમા,
આ કુળ કોણે અજવાળ્યાં રે...શોભા....॥ ધ્રુ ॥

વાસુદેવનો પુત્ર એ શ્રીકૃષ્ણ—શોભા શ્રીરામા,
આ કુળ એણે અજવાળ્યા રે. શોભા....॥ ધ્રુ ॥

સ્ફટિક મણિને રે ચોતરો—શોભા શ્રીરામા,
ત્યાં તો બેસીને કોણ કોણ નાહ્યું રે....શોભા ॥ ધ્રુ ॥

ત્યાં તો બેસીને 'અમુક' ભાઈ નાહ્યા રે—શોભા શ્રીરામા
ઈંઈંઈં....

પાછી દરેકનાં નામ લઈને આગળ ગવાય છે.

*આ ગીત પાઠાંતરોયો સ્વ. મેઘાણીએ 'ચૂંદડી'માં લીધું છે
જોકે તે વધુ લાંબું હોઈ આ ગીત તેમાં લગભગ સમાપ્ત જ જાય
છે. જુઓ 'ચૂંદડી' ભાગ ૧ પાનું ૧૨૧.

રૂઠડા પ્રશ્નચારી

- રૂઠડા પ્રશ્નચારીને કૌણ રે મનાવે ?
 રૂઠડા પ્રશ્નચારીને દાદો મનાવે
 દાદો મનાવી જનોઈઓ દેવરાવે.
 રૂઠડા પ્રશ્નચારીને કૌણ રે મનાવે ?
 રૂઠડા પ્રશ્નચારીને કાકો મનાવે
 કાકો મનાવીને કટમ તેડાવે.
 રૂઠડા પ્રશ્નચારીને કૌણ મનાવે ?
 રૂઠડા પ્રશ્નચારીને મામો મનાવે
 મામા મનાવી માસાળાં લઈ આવે.
 રૂઠડા પ્રશ્નચારીને - કૌણ મનાવે ?
 રૂઠડા પ્રશ્નચારીને માતા મનાવે
 માતા મનાવી શિક્ષાઓ પીરસાવે.
 રૂઠડા પ્રશ્નચારીને કૌણ મનાવે ?
 રૂઠડા પ્રશ્નચારીને વીરો મનાવે
 વીરો માનવી વાજાંત્રો વગડાવે રે
 ઇં ૦ ઇં ૦

એ પ્રમાણે બીજાં સગાં માટે પણ બોલે છે.

પ્રજ્ઞાચાર તારી રે પામરી

ચારે છેડે રે ધૂધરી....વચમાં કળીચલ મોર,

પ્રજ્ઞાચાર તારી રે પામરી.

ઝોઢી પહેરી ભાળ પ્રજ્ઞાચાર સંચયો, મોહી રહ્યા ચારે દેવ,

પ્રજ્ઞાચાર તારી રે પામરી.

કાશીએ વિશ્વેશ્વર મોહી રહ્યા, મધુરામાં કૈશવદેવ

પ્રજ્ઞાચાર તારી રે પામરી

દ્વારકાં રઘુછોડછ મોહી રહ્યા* અમુકગામે હાટકેશ્વર દેવ,

પ્રજ્ઞાચાર તારી રે પામરી.

ચારે છેડે રે ધૂધરી-વચમાં કળીચલ મોર

પ્રજ્ઞાચાર તારી રે પામરી.

દાદાનો કયો ભાઈ મોહી રહ્યા, કાકાના કયો ભાઈ વીર

પ્રજ્ઞાચાર તારી રે પામરી.

દુઈબાના કયો ભાઈ મોહી રહ્યા, મામાના કયા ભાઈ વીર

પ્રજ્ઞાચાર તારી રે પામરી.

*અનુરુપ ગામલું નામ મુકુન્દ.

શુદ્ધિપત્રક

પાત્ર	સીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૫	૭	કેવડીઆણી	કેવડીઆની
૧૦	૧૦	જગીઆ	જગીઆ
૧૦	૨૦	જગીઆ	જગીઆ
૧૬	૩	?	પ્રશ્નાર્થચિહ્ન ન લેઈએ
૧૬	૮	?	પ્રશ્નાર્થચિહ્ન ન લેઈએ
૧૮	૨ (ફટનોટમાં)	કનડ	કાનડ
૨૨	૧૦	હાથીહાથી	હાથી
૨૩	૧૪	બ્રહ્મ પાસેનો 'ધ' સુચવતો ૩ આંકડો 'મળ્યાં' પાસે લેઈએ	
૨૩	૫ (ફટનોટની)	મળ્યા-મેળા	મળ્યા-મેળ્યાં
૨૬	૧ (ફટનોટમાં)	શી	શિય
૫૧	૨	બ્રહ્મ	બ્રહ્મા
૫૫	૯	માહોળ	સાહોળ
૫૫	૧૪	હયે	હેયે
૬૬	૧	ચળે	ગળે
૮	૧૬	મેંડયા---	માંડયા -

શુભ પ્રસંગે ભેટ આપવા લાયક અમારાં પ્રદાશનો

લગ્નમંગળ : લગ્ન પ્રસંગે આપવાનું સુંદર પુસ્તક ૩-૦

શ્યામની મા સારે શુરુની માતૃપ્રેમની અમર કથા ૪-૦

ગીતાહૃદય : વિનોબાજીનાં ગીતા-પ્રચરનોની સારે શુરુએ
લીધેલી નોંધ ૧-૮

આસ્તિક : માને શુરુની શ્રેષ્ઠ-ત્રિપ નવલકથા ૩-૦

માનવતાનાં ઝરણાં : દાદાસાહેબ માવળંકરની વિખ્યાત
પ્રસંગવાતો ૨-૮

જિજ્ઞાસની જીવનવાણી : શ્રી ધૃમકેતુએ કરેલુ જિજ્ઞાસનુ
વાર્થાદિહન ૩-૮

ધૂપસળી : શ્રી પેટલીકરનુ રેખાચિત્રોનું સુંદર પુસ્તક ૪-૦

જીવનદીપ શ્રી પેટલીકરનું ચિંતનાત્મક પુસ્તક ૩-૮

લગ્નગીતો : લગ્ન પ્રસંગે ગાવાનાં સુંદર ગીતો ૧-૪

બાદ માસ સુધી દર મહિને આપની લેટની યાદ આપનાર
બે ગુજરાતી માસિકો

ભિમિ-નવચંચના : વરસનું લવાજમ સાડાસાત રૂપિયા.
(વિદેશમાં રૂ. ૧૦)

તંદુરસ્તી : વરસનું લવાજમ સાડાપાચ રૂપિયા.
(વિદેશમાં રૂ. ૮)

ભારતી સાહિત્ય સંઘ (આયવેટ) લિમિટેડ

ફોની-ડીઝ બ્રીજ : ગાધીરાડ : , પો. બો. નં.૭૩ : અમદાવાદ, ૧

વિશિષ્ટ પ્રકારનાં અમારાં બે માસિકો

સમાજ અને સંસ્કારનું
ગુજરાતના ઘરઘરનું
શ્રેષ્ઠ માસિક

ભિર્મિ-નવરચના

તત્રી ઇશ્વરલાલ મોદલે

સપાક જયન્ત પરમાર

- * છેલ્લા સત્તાવીસ વરસથી નિયમિત રીતે દર માસથી ૧લી તારીખે પ્રગટ થાય છે
- * ત્રિરંગી પૂર્ણ-ચિત્ર સાથે દરેક અંકે ગુજરાતી તેમજ ખીજી ભાષાઓના શ્રેષ્ઠ સર્જનોના વરસમા ૧૦૦૦ પાના પીરસે છે
- * કોઈ એક જ માસિક વાચવું હોય તો 'ભિર્મિ-નવરચના'ના પ્રાદક બનજો
- * વરસમા એપ્રિલ, જુલાઈ એક-ટોળગ અને જાન્યુઆરી એ ચાર મહિનામાંથી કોઈ પણ મહિનાથી પ્રાદક થઈ શકાય છે
- * આટલી સમૃદ્ધિવાળું હોવા છતાં વરસનું લગભગ ફક્ત સાઠ-સાત રૂપિયા વિદેશમાં સિંચીંગ પદર (દર રૂપિયા)

નિસર્ગોપચારનો દૃષ્ટિએ
ચાલતું એક માત્ર
ગુજરાતી માસિક

તંદુરસ્તી

તત્રીઓ

- ડૉ બૃપતરાય મોહનલાલ દવે
- ડૉ રાંદરલાલ મોહનલાલ દવે
- * છેલ્લા સાત વરસથી સફુને ઉપયોગી અને ખૂબ પ્રિય થઈ પડ્યું છે
- * દવાઓથી કટાળીને દાકનશથી તોળા પોકારીને થાકેલા માટે સાચું સાથી છે.
- * પ્રત્યેક અંકે આરોગ્યની ચર્ચા કરતા તત્રીઓની અનુભવી ક્ષમો લખાયેલા જવાબો દરેકને ઉપયોગી થાય છે
- * વરસમા જૂન, સપ્ટેમ્બર, ડિસેમ્બર અને માર્ચ મહિનાથી પ્રાદક થઈ શકાય છે
- * આટલી સમૃદ્ધિવાળું હોવા છતાં વરસનું લગભગ ફક્ત સાઠપાંચ રૂપિયા ત્રિરંગી સિંચીંગ બાર (રૂપિયા આઠ)

ભારતી સાહિત્ય સંઘ (પ્રાયવેટ) લિમિટેડ

દેર્નાન્ડોઝબીજ ગાંધીરોડ : પા. બો નં. ૬૩. અમદાવાદ, ૧